

องค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้:
กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

นางสาวสุจิรา วิจิตร

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

KNOWLEDGE MANAGEMENT AND LEARNING PROCESS IN A COMMUNITY ORGANIZATION :
A CASE STUDY OF MAIRIANG DEVELOPMENT AND LEARNING CENTER,
NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

Miss Sujira Vijit

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)
Graduate School
Chulalongkorn University
Academic Year 2007
Copyright of Chulalongkorn University

สุจิรา วิจิตร : องค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (KNOWLEDGE MANAGEMENT AND LEARNING PROCESS IN A COMMUNITY ORGANIZATION : A CASE STUDY OF MAIRIANG DEVELOPMENT AND LEARNING CENTER, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE) อ. ที่ปรึกษา : นางสุริยา วีรวงศ์, อ. ที่ปรึกษาร่วม : นายอเนกพล เกื้อมา, 133หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง วิเคราะห์การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของคนในชุมชน และเพื่อหาแนวทางการพัฒนาองค์กรชุมชนจากบทเรียนของกรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจัดสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กับกลุ่มเป้าหมาย คือ คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง และชาวชุมชนไม้เรียงที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ผลการวิจัยพบว่า ปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง คือ เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว ซึ่งได้มีการนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา และภายหลังได้มีการเพิ่มเติมปรัชญาใหม่เข้ามาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งหลังปีพ.ศ.2540 คือ เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้ เนื่องจากเห็นว่าชาวชุมชนควรจะมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับมือและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นภายใต้การจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นการนำความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชน และความรู้จากภายนอกชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม การจัดการความรู้ได้ส่งผลให้เกิดหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียง ซึ่งประกอบด้วย 8 กิจกรรม จากนั้นจึงมีการเพิ่มเติมกิจกรรมใหม่เข้ามา คือ กิจกรรมโรงเรียนมังคุด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมการเพาะเลี้ยงกบ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้อาศัยปัจจัยต่างๆ ในการเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรม ซึ่งปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างของศูนย์ฯ ด้านระบบการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ฯ ผู้นำชุมชนและคณะทำงานของศูนย์ฯ ด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านนโยบาย จากการจัดการความรู้ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้น ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ และจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้นำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน แนวทางการพัฒนาองค์กรชุมชนจากบทเรียนของกรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ควรส่งเสริมให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกๆ ขั้นตอนของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เพื่อให้ชาวชุมชนเกิดการรับรู้และตระหนัก รวมทั้งเข้าใจในการดำเนินการต่างๆ ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมากขึ้น โดยเฉพาะในขั้นตอนการประเมินผลหรือสรุปบทเรียนต่างๆ

สาขาวิชา พัฒนานโยบายและสังคม
ปีการศึกษา 2550

ลายมือชื่อนิติ..... สุจิรา วิจิตร
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... สุริยา วีรวงศ์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4789148820 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEY WORD: KNOWLEDGE MANAGEMENT / LEARNING PROCESS/ COMMUNITY ORGANIZATION

SUJIRA VIJIT : KNOWLEDGE MANAGEMENT AND LEARNING PROCESS IN A COMMUNITY ORGANIZATION : A CASE STUDY OF MAIRIANG DEVELOPMENT AND LEARNING CENTER, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE. THESIS ADVISOR : MRS. SURIYA VEERAVONGS, THESIS COADVISOR : MR. ANEGPON KUAMA, 133 pp.

The objective of this research was to study the philosophy and activities of Mairiang Development and Learning Center, analyze knowledge management from the activities, resolve learning process of people in the community and to find way of community organization development from lesson of a case study Mairiang Development and Learning Center. The data were collected from documents research, key informant interview, indepth interview, focus group and participant observation. The target group composes of the working group of Mairiang Development and Learning Center and the people in Mairiang community.

The results indicate that the philosophies of Mairiang Development and Learning Center are learning in what people want to do, doing in what people have known. Afterward new philosophies were included during the critic of economic in half of the year 1994 are learning in what people have to know and learning in what people should know. According to the idea, people in the community should learn more in order to be ready for solving the present situation. These results are taken to determine the appropriate activities. The activities are organized from knowledge management of Mairiang Development and Learning Center. Various knowledges occurring from both inside and outside Mairiang community are useful for the people in order to have other careers. Knowledge management brings an organizing of a traing program for the agriculturists in Mairiang districts which consists of 8 activities. There are some additional activities which are Mangosteen school, Community learning center and folk wisdom and activity of Frog aquaculture. There are many factors to support the activities in Mairiang Development and Learning Center both of inner factor and outer factor. They are: knowledge management to create learning processes, Mairiang Development and Learning Center conveys knowledges to people in the community by using Learning Center. In addition, The learning process makes people in the community alert to learn new things. Finally, community organization development through lessons of Mairiang Development and Learning Center, should encourage people in the community to participate in the activities at all steps, including evaluation.

Field of study Human and Social Development
Academic year 2007

Student's signature.....SUJIRA VIJIT
Advisor's signature.....Suriya Veeravongs
Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาจากอาจารย์สุริยา วีรวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์อเนกพล เกื้อมา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำแนะนำตลอดจน เสียสละเวลาตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่มาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็น อย่างยิ่งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช ประธานกรรมการสอบ ดร.นฤมล อรุโณทัย และอาจารย์สมาน เหล่าดำรงชัย กรรมการสอบ ที่ได้ช่วยแนะแนวทางการแก้ไขปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” สถาบันการศึกษาอันทรงเกียรติที่ให้ โอกาสผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ต่างมากมาย รวมทั้ง ประสบการณ์ชีวิตที่ไม่อาจจะเรียนรู้จากหนังสือหรือตำราได้ ผู้วิจัยรู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมากที่ได้เข้า มาเป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอขอบคุณ คุณประยงค์ รณรงค์ คุณขจร ทิพาพงศ์ คณะกรรมการศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชนไม่เรียง สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง และชาวชุมชนไม่เรียงทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณพีทพ และครอบครัวรณรงค์ทุกท่าน ที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้วิจัย ตลอดเวลาขณะที่ทำการเก็บข้อมูลอยู่ในชุมชน รวมทั้งความอบอุ่นทางใจที่มอบให้โดยเสมอมา ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจในน้ำใจไมตรีที่ได้รับอย่างยิ่ง

ขอบคุณเจ้าหน้าที่คอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในยามที่มีปัญหา ขอขอบคุณ พี่อ่อนที่คอยรับฟังปัญหาต่างๆและมีเวลาให้เสมอมา ขอขอบคุณพี่ฝนและก๊วที่ให้คำแนะนำดีๆมา โดยตลอดขอขอบคุณเพื่อนๆสาขาพัฒนามนุษย์และสังคมทุกคนสำหรับมิตรภาพดีๆที่มอบให้มา ขอขอบคุณเพื่อนๆในทีมงานอาจารย์อเนกพลทุกท่าน สำหรับความช่วยเหลือและน้ำใจที่มอบให้ รวมทั้งขอบคุณลุงกบที่คอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในทุกเรื่องแก่ผู้วิจัยเสมอมา

สุดท้ายความดีความชอบจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ คุณสุชาติ-คุณ สมจิต วิจิตร พ่อและแม่ที่คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในยามที่ท้อแท้โดยเสมอมา ปู่และย่าที่รอคอย ความสำเร็จของผู้วิจัยในวันนี้ และคุณสุดาวดี โรจน์ศิริมนตรี ผู้ที่สนับสนุนในเรื่องทุนการศึกษา และให้กำลังใจ รวมทั้งคำแนะนำและข้อคิดดีๆแก่ผู้วิจัย จนสามารถผ่านพ้นช่วงเวลาที่ท้อแท้กับ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆและสำเร็จถึงวันนี้ได้พร้อมกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 คำถามของการวิจัย.....	4
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย.....	5
1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.5.3 ขอบเขตด้านเวลา.....	6
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน.....	8
2.2 แนวคิดการจัดการความรู้.....	15
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้.....	23
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	28
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	36
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	40

3.1	วิธีการศึกษา.....	40
3.2	ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	40
3.3	การเลือกกลุ่มเป้าหมาย.....	40
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	40
3.5	ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	42
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	42
บทที่ 4	ปรัชญาและการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	43
4.1	ปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	43
4.1.1	ที่มาและพัฒนาการปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	43
4.2	การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	49
4.2.1	กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมของ	
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....		49
4.2.2	การจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	62
4.2.3	การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่เรียง.....	73
บทที่ 5	ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของ	
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....		83
5.1	ปัจจัยภายในชุมชน.....	83
5.2	ปัจจัยภายนอกชุมชน.....	90
บทที่ 6	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	94
6.1	สรุปผลการวิจัย.....	94
6.2	อภิปรายผลการวิจัย.....	103
6.3	ข้อเสนอแนะจากการศึกษา.....	105
6.3.1	ข้อเสนอแนะระดับแนวคิด.....	105
6.3.2	ข้อเสนอแนะระดับชุมชน.....	106
6.3.3	ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป.....	107

รายการอ้างอิง.....	108
ภาคผนวก.....	113
ภาคผนวก ก.....	114
ภาคผนวก ข.....	119
ภาคผนวก ค.....	123
ภาคผนวก ง.....	127
ภาคผนวก จ.....	130
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	133

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของ
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....93

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างแผนงานและโครงการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง..... 52

แผนภาพที่ 2 กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง.....58

แผนภาพที่ 3 กระบวนการในการดำเนินการจัดการความรู้ของ
 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง..... 72

แผนภาพที่ 4 ขั้นตอนการเรียนรู้ของชาวชุมชน ไม่เรียง..... 79

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาในระยะที่ผ่านมาทำให้ “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ขาดความสมดุล มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542 : 1) รวมทั้งขาดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมในเชิงรุกที่เน้นคุณภาพคนเป็นหลัก ซึ่งคนถูกมองเป็นเพียงปัจจัยการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงานหรือเป็นเครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้การจัดระบบการศึกษาและการพัฒนาคนมุ่งสนองตอบความต้องการด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิปัญญาให้เต็มศักยภาพของคน ประกอบกับระบบการศึกษายังมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลางและยังคงเน้นการศึกษาในโรงเรียน กระบวนการเรียนรู้จึงอ่อนแอและขาดความต่อเนื่อง ขณะที่ศึกษานอกระบบยังคงเอื้อต่อคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ คนส่วนใหญ่ในชนบทจึงขาดกระบวนการเรียนรู้นอกระบบอย่างต่อเนื่อง และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540 : 5) ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงได้ปรับแนวความคิดพัฒนาจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพที่ดีขึ้นเท่านั้น (ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, 2540 : 9-10) และมีการวางแผนจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง โดยเป็นการวางแผนจากส่วนภูมิภาคหรือส่วนท้องถิ่นไปยังส่วนกลาง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทย ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรภาคประชาชนต่างๆตื่นตัว และเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาประเทศ (ฝ่ายวิชาการ บริษัท สกายบุ๊กส์, 2545 : 30) และต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 นั้น ได้มีการดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ที่มีคนเป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง(สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545 : 3) และวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 นี้ ได้มีการกำหนดสภาพสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทร

ต่อกัน โดยในด้านสังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ นั้น จะเปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิด เป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลกเพื่อ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง สามารถส่งสมทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ อย่างเหมาะสม และเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่พึงประสงค์ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับนี้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ และหนึ่งใน ยุทธศาสตร์เหล่านั้นได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ รวมทั้งมี การส่งเสริมบทบาทของสถาบันและองค์กรต่างๆ อาทิ องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน ให้เข้า มามีส่วนร่วมในการพัฒนา และในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้กำหนดแนวทางใน การพัฒนาที่สำคัญ โดยกำหนดให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กร ชุมชนที่เข้มแข็ง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของตน ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งในแนวทางการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ (ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย และ พัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู, 2545 : 40-47)

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังดำเนินการพัฒนาอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งมุ่งพัฒนาประเทศสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยสนับสนุนให้ ชุมชนมีองค์ความรู้และส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร และใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยให้ ความสำคัญกับการส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการความรู้ทั้งภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการกระบวนการ ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัด กิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการ เรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 9-14)

จากความสำคัญข้างต้น จะเห็นว่าการพัฒนาประเทศในปัจจุบันนั้นได้ให้ ความสำคัญในเรื่องของการรวมกลุ่มและการเรียนรู้ของคนในสังคม ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งแนวทางเพื่อ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ โดยได้มีการ กำหนดลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ คือ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือ เรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือ ประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่ เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทำให้สมาชิกมี

การเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน (สนธยา พลศรี, 2545: 44,55) ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า การเรียนรู้มีความสำคัญและเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนา แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่ต้องการจะเรียนรู้ และการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆมากขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้นได้ โดยสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ในการเรียนรู้จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวแต่ละบุคคลให้เกิดขึ้น เมื่อบุคคลได้รับการเรียนรู้ ก็จะก่อให้เกิดความรู้ขึ้นในแต่ละบุคคล และเมื่อมีการนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ก็จะยิ่งทำให้ความรู้ที่มีอยู่เกิดการเพิ่มพูน โดยอาจจะก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆขึ้นมา ซึ่งเป็นการยกระดับความรู้ที่มีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้ของบุคคลให้สามารถจัดการหรือแก้ไขปัญหาต่างๆได้ รวมทั้งสามารถที่จะพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป และสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในสังคมชนบทนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) องค์กรชุมชน 2) ความรู้ 3) กระบวนการเรียนรู้ของประชาชน (ประเวศ วะสี, 2542: 52-57)

ชุมชนไม้เรียง ตั้งอยู่ในตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้มีการดำเนินการพัฒนาชุมชนไปในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ โดยชุมชนได้มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้นมาในปี พ.ศ.2535 ศูนย์แห่งนี้ถือเป็นองค์กรชุมชนของไม้เรียง ได้ก่อตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน รวมทั้งจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชน โดยเฉพาะชุมชนไม้เรียงได้มีปรัชญาในการเรียนรู้ของชุมชนในช่วงที่ผ่านมาไว้อย่างชัดเจน คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว” ซึ่งปรัชญานี้เป็นสิ่งที่ชุมชนยึดถือและนำมากำหนดแนวทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน และภายหลังได้มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมปรัชญาการเรียนรู้ใหม่เข้ามาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งหลังปีพ.ศ.2540 คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้” เนื่องจากเห็นว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่อาจจำกัดอยู่ภายใต้ปรัชญาเดิมได้ ดังนั้นชาวชุมชนจึงควรจะมีการเรียนรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากสิ่งที่ต้องการจะทำ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับมือและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน (คู่มือศึกษาชุดประชาพิสัยและพัฒนาแผนแม่บทและยุทธศาสตร์ชุมชน ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช, (ม.ป.ป.) : 11-13)

จากข้างต้น เห็นได้ว่าชุมชนไม้เรียงได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของชาวชุมชน และเป็นชุมชนที่ยึดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1)

องค์กรชุมชน 2) ความรู้ 3) กระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนไม่
 เรียงได้มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงขึ้นมา ซึ่งในการดำเนินการของศูนย์ศึกษา
 และพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นเป็นการดำเนินการในรูปแบบขององค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมตัว
 ของชาวชุมชนเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของชาวชุมชน โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนา
 ชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ให้ชาวชุมชน เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการ
 เรียนรู้ไปปรับใช้ในวิถีชีวิต เรียกได้ว่าเป็นการจัดการความรู้ของชาวชุมชน โดยชุมชน และเพื่อ
 ชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่
 เรียงในการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ จะส่งผลให้ชาว
 ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง
2. วิเคราะห์การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่
 เรียง
3. วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน
4. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาองค์กรชุมชนจากบทเรียนของกรณีศึกษา ศูนย์ศึกษา
 และพัฒนาชุมชนไม่เรียง

1.3 คำถามของการวิจัย

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้
 อย่างไร จึงสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะต้องมีกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิด
 การเรียนรู้ และในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะต้องอาศัยปรัชญา
 ของชุมชนที่ว่า เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว และเรียนในสิ่งที่ต้องรู้ และเรียนในสิ่งที่
 ควรรู้ รวมทั้งจะต้องอาศัยปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างขององค์กร ด้านระบบการให้บริการ
 ด้านบุคคล ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดการ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านสังคม
 วัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งด้านการเมืองและด้านกฎหมาย เพื่อเอื้อหรือ
 สนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

2. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการจัดการความรู้ทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรม

3. ความรู้ที่ได้รับการจัดการแล้ว ซึ่งอยู่ในรูปของกิจกรรม เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้จะนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย

- ด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นกรณีศึกษา(Case study) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่มีการจัดตั้งโดยชาวชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ในการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชน

- ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1) คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งได้แก่ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง และสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงานจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้

2) ชาวชุมชนไม่เรียง หมู่ที่ 1-10 ตำบลไม่เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้ผ่านการเรียนรู้ โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่ได้มีการจัดขึ้น

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

- กิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่ได้มีการดำเนินการภายในชุมชน ในช่วงที่เริ่มดำเนินการปีพ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน

- การจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งได้มีการจัดการโดยผ่านกิจกรรมต่างๆที่มีในชุมชน ซึ่งเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียง อันประกอบด้วยขั้นตอนกระบวนการดังนี้ 1) การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้

- การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในด้านกระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ 2) การเตรียมการหรือการวางแผน 3) ดำเนินกิจกรรม 4) การประเมินผล ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

- ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาองค์กรชุมชนจากบทเรียนของกรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

1.5.3 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงตั้งแต่ในช่วงก่อนที่จะมีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงขึ้นในปีพ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน ในประเด็นปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง การดำเนินการจัดการความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมตัวของชาวบ้านในรูปของกลุ่ม โดยมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ องค์กรชุมชนนั้นหมายถึง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

การจัดการความรู้ หมายถึง การดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาประยุกต์ใช้เป็นความรู้ของชาวชุมชน โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ดำเนินการให้ชาวชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ 2) การเตรียมการหรือการวางแผน 3) ดำเนินกิจกรรม 4) การประเมินผล

การเข้าร่วมในกิจกรรม หมายถึง การร่วมกิจกรรมต่างๆของชาวชุมชนที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการจัดขึ้น ซึ่งเป็นการเข้าร่วมการฝึกอบรมหรือการร่วมในกิจกรรมอื่นๆโดยผ่านสื่อต่างๆที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการจัดขึ้น นอกเหนือจากการจัดฝึกอบรม

การเรียนรู้ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ความเข้าใจในสาระต่างๆ มีทักษะ ความชำนาญมากขึ้น และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการจัดขึ้น

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง
2. เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้กับชุมชนอื่นๆ หรือหน่วยงานต่างๆ ในการดำเนินการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน
2. แนวคิดการจัดการความรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน

การรวมเป็นกลุ่มหรือรวมเป็นองค์กรชุมชนนั้น เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ซึ่งถือเป็นเครื่องมือต่อสู้กับสถานการณ์ต่างๆ อีกทั้งยังทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นการเพิ่มพลังทางปัญญาและรวมปัญญาในการจัดการกับปัญหาของตน และริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมที่ยังประโยชน์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งการรวมกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนี้ มิได้เป็นเป้าหมายในตัวเอง หรือมิได้เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา แต่การรวมกลุ่มนั้นเป็นสื่อกิจกรรมที่เอื้อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง ชุมชนสามารถกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของตน ชุมชนสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณี ทั้งยังทำให้มีความเชื่อมั่นและความภูมิใจในความเป็นชุมชนของตน (นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2546: 18-19)

2.1.1 ความหมายขององค์กรชุมชน

ในการให้ความหมายของคำว่าองค์กรชุมชนนั้น ได้มีศัพท์หลายคำที่ใช้เรียกกันซึ่งแตกต่างกันออกไป เช่น องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน องค์กรชาวบ้าน แต่คำที่ใช้เรียกเหล่านี้ มีความหมายที่คล้ายคลึงกัน โดยกรมพัฒนาชุมชน (อ้างใน นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2546: 22) วรางคณา วงศ์มหาชัย (2535: 23) ประเวศ วะสี (อ้างใน มณีรัตน์ มิตรปราสาท, 2539: 16) และ สุวีรัตน์ กฤษณะรังสรรค์ (2540: 10) ได้ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมตัวของประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบลในรูปของกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม หรือสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่ม หรือสนองวัตถุประสงค์ของชุมชน โดยการกระทำนั้นเป็นกระบวนการตั้งแต่การร่วมวางแผนในการทำงาน จนกระทั่งร่วมมือร่วมแรง และร่วมกันรับผลของการกระทำนั้น โดยกลุ่มจะเป็นตัวแทนของชุมชนในการรักษาผลประโยชน์ เป็นเงื่อนไขให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ปัญหา และแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาในระยะยาว ซึ่งทำให้

ชุมชนมีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์กรชุมชนนี้ไม่ใช่องค์กรที่แต่งตั้งโดยทางราชการหรือสถาบันภายนอกอื่นๆ แต่เป็นองค์กรของชุมชนจริงๆ โดยชุมชน และเพื่อชุมชน

2.1.2 องค์ประกอบขององค์กรชุมชน

จากการศึกษาองค์ประกอบขององค์กรชุมชน นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร (2546: 39-71) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบขององค์กรชาวบ้าน ดังที่สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540: 3-9) ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรชาวบ้านเป็นระบบใหญ่ระบบหนึ่งของชุมชน ที่มีระบบย่อยต่างๆ รวมกลุ่มกันเป็นองค์ประกอบที่ทำให้องค์กรชาวบ้านดำรงอยู่ได้ ซึ่งสามารถนำมาสรุปได้ว่าองค์กรชุมชนนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

1) การมีอุดมการณ์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน การมีอุดมการณ์ร่วมกันนั้นเป็นการมีทัศนคติต่อโลกต่อสังคมต่อชุมชนร่วมกัน มีความเข้าใจตรงกัน โดยอุดมการณ์ขององค์กรชุมชนนั้นจะมาจากการหลอมอุดมการณ์ของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยปกติแล้วมักจะมาจากอุดมการณ์ของผู้นำของกลุ่มหรือผู้ก่อตั้ง ซึ่งอุดมการณ์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้ และจะเป็นคัมภีร์ในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มว่าเป้าหมายที่จะเดินไปข้างหน้าองค์กรชุมชนทำไปเพื่ออะไร ซึ่งเป้าหมายเป็นความมุ่งหมายพื้นฐานที่องค์กรชุมชนต้องการจะเป็นหรือเป็นภาระที่ผูกพันซึ่งองค์กรชุมชนกำหนดขึ้นและต้องทำให้สำเร็จ เป้าหมายจะถูกกำหนดจากอุดมการณ์และจะเป็นสิ่งที่กำหนดวัตถุประสงค์ ซึ่งวัตถุประสงค์นั้นจะเป็นขั้นความต้องการที่จะไปให้ถึง หรือสิ่งที่กลุ่มกำหนดขึ้นเพื่อบรรลุความต้องการของบุคคลในกลุ่ม เช่น การมีเป้าหมายเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีเป้าหมายเพื่อสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ก็มีวัตถุประสงค์ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

2) คน คนเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์กรชุมชน ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้คือ

- ผู้นำ ผู้นำที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของงานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบทที่ใช้แนวทางการรวมเป็นกลุ่มหรือองค์กรจะขาดผู้นำที่มีคุณภาพไม่ได้เลย ผู้นำถือเป็นผู้กุมความอยู่รอดขององค์กรชุมชน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี มีความสามารถ และคิดถึงส่วนรวมจริงๆ ก็จะสามารถนำพาองค์กรชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนได้ ซึ่งผู้นำคนหนึ่งๆ สามารถจัดอยู่ได้ในหลายประเภทด้วยกัน โดยมีลักษณะของการผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน เช่น ผู้นำทางความคิด การปฏิบัติ และการเผยแพร่ร่วมอยู่ในบุคคลเดียวกัน

- สมาชิก การที่สมาชิกร่วมมือกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล นับเป็นบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน ซึ่งสมาชิกมีหลายประเภท ทั้งสมาชิกที่เข้าร่วมคิดรวมนำงานกับองค์กร โดยอาจจะเข้าร่วมกิจกรรมบ้างไม่เข้าร่วมกิจกรรมบ้าง และสมาชิกประเภทเฝ้าดูอยู่เฉยๆ

- ชาวบ้านทั่วไป ที่ไม่ได้เข้าร่วมอยู่ในองค์กร แต่ก็มีผลต่อการดำรงอยู่และความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน เพราะเป็นกลุ่มคนที่เฝ้าติดตามวิพากษ์วิจารณ์และพร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับองค์กร

3) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรจำเป็นต้องมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพราะบุคคลไม่สามารถทำงานอาสาสมัครได้โดยตลอด ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้รับมีทั้งผลประโยชน์แบบเป็นนามธรรมซึ่งเป็นความพึงพอใจ และผลประโยชน์แบบรูปธรรมซึ่งเป็นวัตถุสิ่งของ เช่น การได้รับผลประโยชน์ตามการถือหุ้น การได้รับความรู้ เป็นต้น

4) การบริหารจัดการ ถือเป็นเรื่องชี้ขาดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะทุกกิจกรรมมีเรื่องเงิน คน เข้าไปเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

- การมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน และเป็นตัวบ่งชี้ประการหนึ่งของความอยู่รอดของกลุ่ม เพราะการมีส่วนร่วม(participation) จะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ(sense of belonging) ความเป็นเจ้าของทำให้เกิดพันธะผูกพัน(commitment)ของคนที่เข้าร่วม ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิกในกลุ่มเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจะปรากฏในทุกขั้นตอนการทำงานของกลุ่ม อันเริ่มตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ การกระทำ และการรับผลประโยชน์ โดยผู้นำต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการช่วยแรงงาน การร่วมทุนจนถึงระดับควบคุมสถานการณ์ โดยให้เกิดบรรยากาศร่วมคิด ร่วมตัดสินใจตั้งแต่แรก ส่วนระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิกในแต่ละขั้นตอนและกิจกรรม จะไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ

- โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ เป็นรูปแบบการจัดความสัมพันธ์เป็นทางการระหว่างบุคคลในองค์กรในรูปของนโยบาย สถานภาพ การแบ่งหรือจัดสรรงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ อำนาจและระบบการตัดสินใจ โดยโครงสร้างจะอำนวยให้เกิดการประสานงานและการควบคุมการปฏิบัติของสมาชิก โดยทั่วไปมีโครงสร้างจัดไว้เป็นรูปแบบมาตรฐาน คือ มีประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ ปฏิคม เภรัญญิก และกรรมการอื่นๆ ซึ่งจะมีการแบ่งหน้าที่กันตามตำแหน่ง

- สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางของการรวมตัวกันสำหรับการประชุม การจัดกิจกรรม การเก็บวัสดุอุปกรณ์ และการใช้ประโยชน์อื่นๆสำหรับชุมชน

- กฎระเบียบและกติการ่วมกัน กฎระเบียบและกติการ่วมกันจะเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างบุคคลในกลุ่มว่า ควรทำอะไร อย่างไร กฎระเบียบและกติกาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำงานร่วมกันของกลุ่ม และจำเป็นที่บุคคลภายในกลุ่มจะต้องประชุมร่วมกันกำหนดกฎระเบียบ เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งทำให้เขามีความเป็นเจ้าของ และจะมีการปฏิบัติตาม รวมทั้งมีการควบคุมในกลุ่มของเขาเอง

- การติดต่อสื่อสารและการประสานงานระหว่างผู้นำกับสมาชิกองค์กรชุมชน การติดต่อสื่อสารมีความสำคัญในภาคปฏิบัติงานขององค์กร โดยการติดต่อสื่อสาร จะเป็นการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการสร้างความพอใจ ซึ่งการติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้ 2 ช่องทาง คือ การติดต่อแบบเป็นทางการ ซึ่งจะเป็นการติดต่อตามสายบังคับบัญชาหรือความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในโครงสร้างองค์กร ส่วนการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ จะประกอบด้วย การพูดเป็นส่วนตัว การจับกลุ่มวิจารณ์ การชูปชิบ และในการติดต่อประสานงานแบบเป็นทางการนั้นจะเป็นการประชุมเป็นวาระประชุมประจำเดือนหรือประจำปี ตลอดจนการติดต่อด้วยเอกสาร ส่วนการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการ การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยการบอกกล่าวหรือสั่งการโดยวาจา และการพูดคุยปรึกษาหารือเมื่อต้องการตัดสินใจ ทั้งในระดับคณะกรรมการ พนักงาน และสมาชิก ซึ่งการติดต่อสื่อสารและการประสานงานนี้จะช่วยให้เกิดการรับรู้เข้าใจและร่วมมือกันมากขึ้น หากไม่มีการติดต่อสื่อสารและการประสานงานหรือสื่อสารน้อยหรือสื่อสารไขว้เขวจากความจริง การที่จะประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรมต่างๆก็เป็นไปไม่ได้

- การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งหน้าที่กันแล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้กันอย่างโปร่งใส ซึ่งการควบคุมตรวจสอบกันและกันอยู่เสมอ จะช่วยให้องค์กรหรือชาวบ้าน ไม่มีปัญหาหรือป้องกันปัญหาได้หรือแก้ปัญหาได้แต่เนิ่นๆ

5) กิจกรรม กิจกรรมเป็นสิ่งที่บ่งระบุถึงความคงอยู่ขององค์กร เพราะหากองค์กรใดไม่มีการกระทำกิจกรรม ก็จะหมายความว่า องค์กรนั้นๆได้หยุดตัวเองชั่วคราวหรือถาวร โดยทั่วไปกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมเป็นหลัก ซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกชาวบ้านให้ทำงานร่วมกัน และเป็นกิจกรรมที่ต้องการความต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหา หรือช่วยเสริมสร้างชีวิตชาวบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆขององค์กรชุมชนนั้น ควรยึดหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งในการพัฒนาคนนั้นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคนทั้งคุณธรรมและความรู้ หรือความสามารถส่วนบุคคล ทั้งนี้ ความรู้นั้นๆควรเป็นความรู้ที่ตอบสนอง

1.2 สภาพแวดล้อมภายนอกเชิงปฏิบัติการ เป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการของโครงการ

- สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภารกิจโดยตรง ทั้งปัญหาที่มีต่อสังคมส่วนรวมและคนกลุ่มน้อยในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง
- ลักษณะของกลุ่มสังคมผู้รับผลประโยชน์และผู้รับบริการในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง
- ลักษณะการปฏิบัติการที่มีความเร่งด่วนที่ต้องดำเนินงานในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง
- ลักษณะความพร้อมของสถานการณ์ปัจจุบันในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง
- ลักษณะความร่วมมือของกลุ่มบุคคลผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับความต้องการได้รับบริการและความพร้อมในการให้บริการทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น รวมทั้งทัศนคติของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์การ

2. สภาพแวดล้อมภายใน

สภาพแวดล้อมภายใน เป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานของโครงการ ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ทางด้านโครงการขององค์การ ด้านระบบการให้บริการ ด้านการบุคคล ด้านการผลิต ด้านการเงิน และด้านการส่งเสริมและเผยแพร่

2.1 ด้านโครงสร้างและนโยบายขององค์การ เช่น โครงสร้างขององค์การ นโยบายขององค์การ เป้าประสงค์ระยะยาวและระยะสั้น ระเบียบวิธีปฏิบัติและกฎเกณฑ์ และเครือข่ายการสื่อสาร ฯลฯ

2.2 ด้านระบบการให้บริการ เช่น ประสิทธิภาพในการให้บริการ ประสิทธิภาพของโครงการ ความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานกับหน่วยงานอื่น การครอบครองส่วนแบ่งในตลาด ฯลฯ

2.3 ด้านบุคคล เช่น การกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและเลื้อดสรร การบรรจุและแต่งตั้ง การฝึกอบรมบุคลากร การบำเหน็จความชอบ การเลื่อนฐานะทางราชการ การย้ายและโอน การจ่ายค่าตอบแทน การลงโทษทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์ การร้องทุกข์ และการให้บำเหน็จบำนาญ ฯลฯ

2.4 ด้านการเงิน เช่น ประสิทธิภาพในการใช้จ่ายเงิน ความคล่องตัวในการเบิกจ่าย และความสามารถที่จะทำผลประโยชน์จากการใช้เงิน ฯลฯ

2.5 ด้านการปฏิบัติการและบำรุงรักษาวัสดุครุภัณฑ์ เช่น สถานที่ทำการ การใช้ ผลงานจากการวิจัยและพัฒนา การใช้เทคโนโลยี การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดจ้าง การบำรุงรักษาครุภัณฑ์และยานพาหนะ ฯลฯ

2.6 ด้านการจัดการ ส่งเสริมและเผยแพร่ เช่น การวางแผนปฏิบัติการ การจัดทำ ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมบริการ การ สาธิต การฝึกอบรมผู้ให้บริการ การติดตามผลการปฏิบัติงาน และการประเมินผล ฯลฯ

ธงชัย ถันติวงษ์ (2545: 14-15) ได้กล่าวถึงปัจจัยในการจัดการประกอบด้วยปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. คน(man) คือ ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่ง ที่จะก่อ ผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งในแง่ของปริมาณงานและคุณภาพงาน

2. เครื่องจักร(machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้อมาอย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

3. เงินทุน(money) นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหา ทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปโดยไม่ติดขัด

4. วัสดุสิ่งของ(material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัย ตัวอื่นๆ เพราะวัตถุดิบและวัสดุสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต หรือสร้าง บริการตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการ ดำเนินงานนั้นประกอบไปด้วยปัจจัยต่างๆทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก การดำเนินกิจกรรม ต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆเพื่อเอื้อหรือสนับสนุนต่อการ ดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนิน กิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

- โครงสร้างขององค์กร
- ด้านระบบการให้บริการ
- ด้านบุคคล
- ด้านเงินทุน
- ด้านวัสดุอุปกรณ์
- ด้านการจัดการ

2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

- ด้านสังคมวัฒนธรรม

- ด้านเทคโนโลยี
- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านการเมืองและด้านกฎหมาย

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า องค์กรชุมชนเกิดจากการรวมตัวของประชาชนในหมู่บ้านในรูปของกลุ่ม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน โดยองค์กรชุมชนนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆเพื่อให้้องค์กรชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ และองค์กรชุมชนจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆในการเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินงาน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง รวมทั้งปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

2.2 แนวคิดการจัดการความรู้

ความหมายของการจัดการความรู้ นั้น ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย โดยวิจารณ์พานิช (2547 : 5-6) วีระพจน์ กิมาคม (ม.ป.ป.) บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547: 23) Garvin (1993: 78-91) รวมทั้ง www.disaster.go.th และ www.odi.stou.ac.th ได้มีการกล่าวถึงความหมายของการจัดการความรู้ ซึ่งสามารถนำมาสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การบริหารจัดการเพื่อให้คนที่ต้องการใช้ความรู้ได้รับความรู้ที่ต้องการ ซึ่งเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้างความรู้ การประมวล/รวบรวมความรู้ และการแลกเปลี่ยนและการใช้ความรู้

2.2.1 กระบวนการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย ซึ่งมักเป็นเป้าหมายที่ยากและซับซ้อน และมักใช้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ของงานในลักษณะที่สูงส่ง ซึ่งการจัดการความรู้นั้นถือเป็นเครื่องมือ (means) ไม่ใช่เป้าหมาย (end) การจัดการความรู้ไม่ใช่การเอาความรู้มาจัดระบบหรือจัดการเพื่อให้ผู้อื่นนำไปใช้ แต่เป็นการดำเนินงานเพื่อให้การปฏิบัติงานมีการประยุกต์ใช้ความรู้อย่างเข้มข้นและทำให้งานมีผลสัมฤทธิ์สูง โดยความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้นั้น ได้มาจากหลากหลายทาง ได้แก่ การคว้า (capture) มาจากภายนอกองค์กร การควักเอามาจากองค์ความรู้ภายในองค์กร โดยที่อาจเป็นความรู้ในคน (tacit knowledge) และความรู้ในกระดาษ (explicit knowledge) ซึ่งความรู้นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆตามแหล่งที่มาของความรู้ คือ

1) ความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวคน(Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคล ได้แก่ ทักษะประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ซึ่งเป็นความรู้ที่แต่ละคนสะสมผ่านประสบการณ์และการเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย ซึ่งหากไม่สามารถนำเอาความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวบุคคลออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อใช้งานระหว่างกันได้แล้ว ก็จะทำให้ความรู้ฝังลึกในบุคคลสูญหายไปเมื่อบุคคลนั้นๆจากไป

2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง(Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้รับการบันทึกหรือถ่ายทอดออกมาในรูปของเอกสาร ตำรา ทฤษฎี คู่มือ ซีดี-รอม เป็นต้น โดยผู้สนใจสามารถเสาะหา สืบค้นเข้าถึงได้โดยสะดวก (ประสิทธิ์ ตัจจงพงษ์, ม.ป.ป.)

3) ความรู้แฝง(Embedded Knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำงานหรือขั้นตอนการทำงาน แฝงอยู่ในแบบแผน ธรรมเนียมปฏิบัติ วัฒนธรรมองค์กร หรืออยู่ในกฎเกณฑ์กติกา ข้อตกลงต่างๆของการทำงานร่วมกันในกลุ่ม/องค์กร (วิจารณ์ พานิช, 2546 : 14)

ในการเรียนรู้ของชุมชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ที่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้ที่ชุมชนมีอยู่และความรู้จากภายนอกชุมชน (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโอบอุ้น), 2548: 103) ซึ่งความรู้ดังกล่าวต้องนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมต่อภาวะ เทศะ หรือบริบทขององค์กร (การจัดการความรู้คืออะไร, เว็บไซต์) ในการศึกษากระบวนการจัดการความรู้นั้นได้มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ไว้มากมาย ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2547: 10-13) ได้กล่าวว่าการจัดการความรู้เป็นการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ โดยกระบวนการต่างๆ ดังนี้

Capture ซึ่งเป็นการไปดูดความรู้มาหรือไปแสวงหาความรู้มาทั้งจากภายนอกหรือจากภายในองค์กร เพื่อใช้ประโยชน์ในองค์กรของตน ซึ่งวิธีที่ง่ายที่สุด คือ การไปศึกษาดูงาน ตัวอย่างเช่น โรงเรียน X เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียง ซึ่งเด็กนักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ฉลาดและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทางองค์กรจึงไปศึกษาดูงานในโรงเรียนนั้น ซึ่งถือเป็นการ capture จากข้างนอก โดยการไปชักใช้ไปเลย

Create เป็นการสร้างความรู้ใหม่ๆ ซึ่งในการทำอะไรก็แล้วแต่ ต้องมีการสร้างความรู้ขึ้นใช้งาน ซึ่งไม่ได้แปลว่าสร้างขึ้นใหม่ทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ เช่น เมื่อไปดูโรงเรียน X กลับมาเราไม่จำเป็นต้องซื้อโรงเรียน X ทั้งหมด เราไม่ต้องทำตามเขาทั้งหมด เราสร้างความรู้บางส่วนขึ้นเสริมที่ได้จากโรงเรียน X นี้คือการ create knowledge ขึ้นใช้งาน ซึ่งเป็นการ create ภายใต้อุปสรรคของเรา

Distill การกลั่นกรองความรู้ คือความรู้ถูกยกระดับขึ้นมาเป็นความเข้าใจในระดับที่สูงขึ้น เรียกได้ว่าเป็น new paradigm หรือ higher order เป็น new order of knowledge ซึ่งต้องสังเคราะห์ยกระดับขึ้นไป จากความรู้หลายๆส่วน หลายๆชั้น ซึ่งความจริงแล้วจะต้องมีการกรองความรู้ คือตรวจสอบว่าความรู้ที่เราไปเห็นมา อาจจะถูกในบริบทของเขาแต่ผิดในบริบทของเรา ซึ่งถือว่าการกรองความรู้

Knowledge Sharing เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในเรื่องของการจัดการความรู้ อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนภายในและภายนอกองค์กร สิ่งที่จะต้องสร้างบรรยากาศให้ส่งเสริม knowledge Sharing ก็คือ ทำให้คนเกิดความเข้าใจว่า ยิ่ง share นั้น ก็จะยิ่งได้กำไร บางคนที่มีความรู้มาก จะมีความเชื่อว่า ถ้ามี knowledge Sharing เราจะขาดทุน เพราะคิดไปว่าความรู้เหมือนกับก้อนเค้ก เมื่อเราแชร์คนอื่นไป คนอื่นได้ไปมากแล้วเราจะเหลือน้อย ซึ่งไม่จริง ความรู้ไม่ใช่ก้อนเค้ก ความรู้มันงอกได้ sharing ทำให้ความรู้เพิ่มขึ้น ยิ่งเรามีการอภิปรายแลกเปลี่ยนกับคนอื่นมากเท่าไรเราก็จะเกิดความเข้าใจมากขึ้นเท่านั้น

Use เป็นการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งความรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

- Know what เป็นความรู้เชิงทฤษฎีล้วนๆ เปรียบเสมือนความรู้ของผู้ที่จบการศึกษามาใหม่ๆ ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน เมื่อนำความรู้เหล่านี้ไปใช้งาน ก็จะได้ผลบ้าง ไม่ได้ผลบ้าง เพราะเป็นความรู้ที่เป็นทฤษฎี

- Know how เป็นความรู้ที่มีทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงบริบท เปรียบเสมือนความรู้ของผู้ที่จบปริญญาและมีประสบการณ์ทำงานระยะหนึ่ง เช่น 2-3 ปี ก็จะมีประสบการณ์เข้าใจอะไรมากขึ้น รู้ว่าความรู้แบบนี้ถ้าเอาไปใช้ในบริบทอย่างนี้ต้องปรับอย่างนี้ ต้องใช้ความรู้อีกอันมาเสริมแก้ ซึ่งเป็นลักษณะที่รู้จักปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือบริบท

- Know why เป็นความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผลได้ ว่าทำไมความรู้นั้นๆจึงใช้ได้ในบริบทหนึ่ง แต่ใช้ไม่ได้ผลในอีกบริบทหนึ่ง

- Care why เป็นความรู้ระดับอธิบายเหตุผลได้ เมื่อนานไป ก็จะมีประสบการณ์สูงขึ้นตามไป ความรู้ซึมลึกเข้าไปในสมองภายใต้จิตใต้สำนึก จนกระทั่งเป็นความเชื่อและเป็นคุณค่า เป็นความรู้ในลักษณะที่ว่าถ้าเผชิญภาวะนี้แล้วต้องทำอย่างนี้

Evolving และ leveraging knowledge process กระบวนการจัดการความรู้หมุนเป็นวงจร และก็เช่นกระบวนการที่ยกระดับขึ้นไปเรื่อยๆ กระบวนการทั้งหมดนี้จริงๆแล้วเป็นธรรมชาติที่มันมีอยู่ กระบวนการจัดการความรู้ไม่ใช่สิ่งแปลกประหลาดใหม่ ไม่ใช่สิ่งที่ต้องสร้างขึ้น มันเป็นสิ่งที่ปกติ ถ้าเราคิดทำสิ่งสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่มันจะเกิด มันเป็นอยู่แล้ว การจัดการความรู้เกิดขึ้นในมนุษย์ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ สมัยหิน เป็นของปกติ เป็นของธรรมชาติ เพียงแต่

หลายครั้งมันถูกปิดกั้นด้วยวัฒนธรรมบางอย่าง ด้วยความเชื่อบางอย่าง (วิจารณ์ พานิช, 2547 : 10-13)

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547: 30) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการจัดการความรู้ว่า ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้ 3 ขั้นตอน คือ

1. การจัดหาหรือการสร้างความรู้ (Knowledge acquisition) เป็นกระบวนการพัฒนาและการสร้างความรู้ใหม่จากทักษะและความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ของแต่ละบุคคลในลักษณะของกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคลในกลุ่ม

2. การแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) เป็นขั้นตอนต่อมาในการนำเอาความรู้ที่สร้างไว้หรือบันทึกไว้ ออกมาเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้และแพร่หลายในองค์กร

3. การใช้หรือการเข้าถึงความรู้ (Knowledge utilization) เป็นการใช้ความรู้ในองค์กรจากฐานข้อมูล วรรณกรรม เอกสาร การสนทนา เป็นการผสมผสานความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ

กานต์สุดา มามะศิริรานนท์ (2546: 33-41) ได้ทำการสรุปการจัดการความรู้ว่า องค์กรที่จะจัดการความรู้ได้สำเร็จ ต้องดำเนินการหลายขั้นตอน ซึ่งมีขั้นตอนหลักๆที่สำคัญดังนี้

1. การกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ (Knowledge identification) เป็นการกำหนดหรือนิยามสิ่งที้องค์กรต้องการให้สมาชิกเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ นโยบาย ภารกิจ ค่านิยม และเป้าหมายต่างๆขององค์กร

2. การแสวงหาความรู้ (Knowledge acquisition) เป็นการนำเอาข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ที่มีอยู่ภายในและภายนอกองค์กร มากั้นกรองและนำมาสร้างคุณค่า

3. การสร้างความรู้ (Knowledge creation) คือการสร้างสรรคความรู้ให้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล โดยผ่านการผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง ซึ่งทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่ๆ เช่น การคิดค้นผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ให้กับองค์กรได้

4. การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ (Knowledge storage and retrieval) คือการจัดเก็บความรู้ไว้เพื่อให้พนักงานเข้ามาสืบค้นได้ตามความต้องการ ซึ่งแต่ละองค์กรจะต้องเก็บรักษาข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ไว้เป็นอย่างดีที่สุด และองค์กรจำเป็นต้องพิจารณาความหลากหลายของกลุ่มคนที่แตกต่างกันในการสืบค้นข้อมูล และในส่วนของ การสืบค้นความรู้ นั้น จะเป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน องค์กรจึงควรทำให้สมาชิกทราบถึงช่องทางหรือวิธีการสำหรับการค้นหาความรู้ต่างๆ

5. การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์(Knowledge transfer and utilization) คือการกระจายความรู้และถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร

ยุทธนา แซ่เตียว (2547: 255-259) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการจัดการความรู้ดังนี้

1. การสำรวจและวางแผนความรู้ การวางแผนความรู้ก็เหมือนกับการวางแผนอื่นๆ คือ เริ่มสำรวจสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก่อนว่า สถานะปัจจุบันในเรื่ององค์ความรู้ภายในองค์กรเป็นเช่นไร เพื่อนำมาประกอบการวางแผนด้านความรู้ ซึ่งต้องเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา เมื่อได้เป้าหมายในการพัฒนาความรู้ที่ชัดเจนแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็ต้องจัดทำแผนปฏิบัติ ซึ่งต้องมีรายละเอียดใน 2 ส่วน คือ แหล่งพัฒนาความรู้ และการถ่ายทอดความรู้

2. การพัฒนาความรู้(Knowledge generation) การพัฒนาในที่นี้หมายความว่า การทำการใดๆก็เพื่อให้ได้ความรู้เข้ามาในองค์กร ซึ่งการพัฒนาให้เกิดความรู้ภายในองค์กรสามารถทำได้โดย

- การพัฒนาความรู้จากภายนอก โดยการเข้าไปซื้อหรือได้มาด้วยวิธีอื่นๆ ความจริงแล้วการพัฒนาความรู้เป็นวิธีที่พบได้บ่อย เช่น การซื้อหนังสือทางวิชาการ การตัดข่าวมาสรุป การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การหาทีมงานจากหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมทีม

- การพัฒนาความรู้จากภายใน โดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นการพัฒนาโดยหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลงานด้านนี้โดยเฉพาะ

3. การถ่ายทอดความรู้(Knowledge transfer)และการแบ่งปันความรู้(Knowledge sharing) คือ กระบวนการที่ทำให้ความรู้ที่พัฒนา มีการแพร่กระจายไปสู่บุคลากรที่เป็นเป้าหมาย

Marquardt (อ้างใน พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547: 42-48) ได้นำเสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้(Knowledge acquisition) องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆทั้งภายในและภายนอกองค์กร

2. การสร้างความรู้(Knowledge creation) การแสวงหาความรู้นั้นเป็นการปรับใช้ความรู้โดยทั่วไป แต่การสร้างความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่(generative) การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล การสร้างความรู้ใหม่ควรอยู่ภายใต้หน่วยงานหรือคนในองค์กร ซึ่งหมายความว่า ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ รูปแบบต่างๆในการสร้างความรู้ มีดังนี้

- บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีอยู่กับผู้อื่น เช่น การถ่ายทอดความรู้จากการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด

- การนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่และมีการแบ่งปันทั่วทั้งองค์กร

- ความรู้ที่ได้จากการรวมและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน รูปแบบนี้อาจจำกัดอยู่ที่ความรู้ที่มีอยู่แล้ว

- ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการภายใน โดยสมาชิกขององค์กรค้นพบแนวทางได้เอง และมีกิจกรรมมากมายที่องค์กรสามารถดำเนินการเพื่อสร้างความรู้

- การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ
- การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
- การทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจและโอกาสสำหรับการเรียนรู้
- การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

3. การจัดเก็บและสืบค้นความรู้(Knowledge storage and retrieval) ในการจัดการความรู้ องค์กรต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษา และการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ องค์กรต้องเก็บรักษาสิ่งที้องค์กรเรียกว่าเป็นความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะ เป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การวิจัย และการทดลอง การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น ทั้งนี้การเก็บสะสมความรู้ องค์กรควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้ด้วย

- โครงสร้างและการจัดเก็บความรู้ ควรเป็นระบบที่สามารถค้นหาและสามารถส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

- จัดให้มีการจำแนกรายการต่างๆ เช่น ข้อเท็จจริง นโยบายหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานที่อยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการเรียนรู้

- อาศัยการจัดการที่สามารถส่งมอบให้กับผู้ใช้ได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง ทันเวลา และเหมาะสมกับความต้องการ

ในการจัดโครงสร้างขององค์ความรู้ องค์กรต้องพิจารณาความแตกต่างของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันในการค้นคว้าความรู้ ระบบการเก็บความรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ ต้องมีการจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบต่างๆ เช่น ตามความจำเป็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้ หน้าที/การใช้สารสนเทศ และสถานที่ตั้งที่สารสนเทศถูกเก็บไว้ เป็นต้น

ในส่วนของการสืบค้นความรู้ เป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ต้องการเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานต่อไป องค์กรควรทำให้สมาชิกทราบถึงช่องทางหรือวิธีการสำหรับการค้นหาความรู้ต่างๆ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การทำสมุดจัดเก็บรายชื่อ และทักษะของผู้เชี่ยวชาญขององค์กร หรือในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น เครือข่ายการทำงานตาม

ระดับชั้น การประชุม การฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในองค์การ

4. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์(Knowledge transfer and utilization)

การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้ มีความจำเป็นสำหรับองค์การ เนื่องจากองค์การจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็ว และเหมาะสมทั่วทั้งองค์การ ในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งนั้นเป็นไปได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้โดยตั้งใจมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

- การสื่อสารด้วยการเขียน
- การฝึกอบรม
- การประชุมภายใน
- การสรุปข่าวสาร
- การสื่อสารภายในองค์กร(วิดีโอทัศน์ สิ่งพิมพ์ เครื่องเสียง)
- การเยี่ยมชมงานต่างๆที่จัดเป็นกลุ่มตามความจำเป็น
- การหมุนเวียน/เปลี่ยนงาน
- ระบบพี่เลี้ยง

ส่วนการถ่ายทอดความรู้โดยไม่ตั้งใจนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาจจะไม่รู้ตัว หรือเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในหน้าที่ที่ทำงานเป็นประจำอย่างไม่มีแบบแผน เช่น

- การหมุนเวียนงาน
- ประสบการณ์ หรือเรื่องราวต่างๆที่เล่าต่อกันมา
- คณะทำงาน
- เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ

จากแนวคิดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วยกระบวนการต่างๆดังนี้ คือ

1) การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ซึ่งเป็นการสำรวจว่าความรู้ภายในองค์กรที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นเช่นไร และเป็นการระบุความรู้ที่ต้องการ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนด้านความรู้

2) การแสวงหาความรู้ เป็นการแสวงหาความรู้ที่ต้องการจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภายนอกและภายในองค์กร เพื่อใช้ประโยชน์ในองค์กรของตน

3) การสร้างความรู้ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ๆขึ้นมา

4) การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ เป็นการนำเอาความรู้ออกมาเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้และแพร่หลายแก่บุคลากรที่เป็นเป้าหมาย

2.2.2 ประโยชน์ของการจัดการความรู้

จากการศึกษาประโยชน์ของการจัดการความรู้ โดยวีระพจน์ กิมาคม (ม.ป.ป.) และบุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547: 9) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ พบว่ามีความสอดคล้องกันและเป็นไปในทางเดียวกัน จึงสามารถนำมาสรุปได้ว่าประโยชน์ของการจัดการความรู้ มีดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจในการวางแผนและปฏิบัติงานในระดับต่างๆ รวมถึงในการตัดสินใจในการลงทุนและแก้ปัญหาขององค์กร

1. ป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา ในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุหรือเสียชีวิต
 2. เพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้องค์กรมีความเข้มแข็ง
 3. เป็นการลงทุนในต้นทุนมนุษย์ ในการพัฒนาความสามารถที่จะแบ่งปันความรู้ที่ได้เรียนรู้มาให้กับคนอื่นๆ ในองค์กร และนำความรู้ไปปรับใช้กับงานที่ทำอยู่ให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาคนและพัฒนาองค์กร

4. เพื่อสร้างความรู้ใหม่ หรือนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่มีประโยชน์ต่อองค์กรมากขึ้น

5. สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกองค์กรมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และทุกคนสามารถเข้าถึงได้

6. เพื่อให้ข้อมูลตอบสนองตรงตามเป้าหมายของบุคคล และตรงตามเป้าหมายขององค์กรให้มากที่สุด

7. เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรในองค์กร รวมทั้งเสริมสร้างและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

8. เพื่อให้มีการรวมกลุ่มกันของบุคคลในองค์กรที่มุ่งเน้นความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกัน

9. เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานขององค์กร

โดยสรุปแล้ว การจัดการความรู้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ มากมายแก่องค์กร ซึ่งการจัดการความรู้เป็นการพัฒนาคนและพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพ ส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็งและอยู่รอด รวมทั้งสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงในการจัดการความรู้ ซึ่งในการดำเนินการจัดการความรู้ นั้น จะต้องประกอบด้วยกระบวนการต่างๆ ดังนี้ 1) การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปัน

ความรู้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ นั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้มากมาย โดยประสาท อิศรปริดา (2520: 3) ทิศนา แคมมณี (2545: 1) เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2546: 204) พันธณีย์ วิหคโต (2547: 40) รวมทั้ง American Heritage Dictionary (อ้างใน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2539: 19) และ Baker (1994: 2) ได้กล่าวถึงความหมายการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกัน ดังนั้นจึงสามารถนำมาสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำการมีทักษะความชำนาญมากขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรหรือค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ การปฏิบัติ การฝึกอบรม หรือการศึกษา และในการดำเนินการนั้น จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ เพื่อให้ก่อเกิดการเรียนรู้ขึ้น

ลำดับขั้นการเรียนรู้

สุพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (อ้างใน ไหมสุหรี อิศภาค, 2548: 19) ได้แบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นสนใจปัญหา (Motivation) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลได้รับมอบหมายให้ทำงานอย่างหนึ่ง หรือเขาสนใจที่จะทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดที่เขาไม่เคยทำมาก่อน หรือไม่มีข้อมูลในเรื่องนั้นมาก่อน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากบุคคลนั้นไม่สนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ ซึ่งตรงกันข้าม ถ้าเขาสนใจต่อเรื่องราวที่เป็นสิ่งใหม่ๆ หรือเป็นสิ่งที่เขาไม่เคยเรียนรู้มาก่อน หนทางที่จะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ก็จะมีมากขึ้น ขั้นสนใจปัญหานับเป็นขั้นตอนแรกในการเปิดนำทางเข้าไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องใหม่ๆ

2. ขั้นศึกษาข้อมูล (Information) หลังจากผู้เรียนผ่านขั้นที่หนึ่งมาแล้ว มีความสนใจพร้อมที่จะรับเนื้อหาสาระและความรู้ใหม่ ขั้นนี้ก็จะขั้นที่ผู้เรียนได้ศึกษาความรู้ใหม่ๆ ในส่วนวิธีการศึกษามีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับเรื่องราวที่จะเรียนรู้

3. ขั้นนำข้อมูลมาทดลองใช้ (Application) ในขั้นนำข้อมูลมาทดลองใช้นั้น เรียกอีกนัยหนึ่งว่า ขั้นพยายาม หมายถึง นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาแก้ปัญหาที่พบ เพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้ใหม่ซึ่งเพิ่งได้รับ ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องตอบปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ใหม่ เพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้ใหม่ที่เพิ่งได้รับ การนำข้อมูลมาใช้ในขั้นนี้มีความสำคัญ โดยเป้าหมายของขั้นตอนนี้ก็เพื่อที่จะตรวจสอบการเรียนรู้ ว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์แล้วหรือไม่ หากไม่เพียงพอจะได้ทำการหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้การเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ มีความสมบูรณ์ต่อไป

4. **ขั้นประเมินผลสำเร็จ(Evaluation of process)** เป็นขั้นของการตรวจสอบผลนั้น จะกระทำทันทีหลังจากขั้นพยายามนำข้อมูลมาใช้ การประเมินผลนั้นจะยึดถือวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายเป็นบรรทัดฐานในการตรวจสอบ หากว่าได้ผลตามความมุ่งหมายก็ถือว่าการเรียนรู้สำเร็จ ผล

อุทุมพร อินทจักร์ (2546: 67-68) กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลเป็นกระบวนการ ต่อเนื่อง โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ความต้องการ(Wanting or needing)ในการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่สำคัญ มากที่สุดที่จะต้องทราบว่าบุคคลนั้นต้องการจะเรียนอะไร ต้องการจะประสบความสำเร็จในสิ่งใด ต้องการค้นหาคำตอบหรือแก้ปัญหาในเรื่องใด

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูล-ข้อสนเทศ(Information Gathering) สิ่งเหล่านี้จะ ถูกเก็บรวบรวมตั้งแต่ในโรงเรียน และบางส่วนได้รับจากการเรียนรู้ตามอัธยาศัย หรือการเรียนรู้ อย่างไม่เป็นทางการ โดยจะได้รับจากที่บ้านหรือจากที่ทำงาน

ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบและผลสะท้อน(Testing and Feedback) เป็นการพยายาม เรียนในเรื่องใดในการเรียนของบุคคล

ขั้นตอนที่ 4 การประยุกต์และปฎิบัติตอบสนอง(Reflection and Applying) จะ เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ข้อสนเทศที่ผู้เรียนได้จากสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งอาจจะได้ประเมินผลลัพท์ จากการทดสอบ หรือผลลัพท์จากการพยายามค้นหาคำตอบ การประยุกต์ใช้ความรู้จากสิ่งที่เรียนรู้ ไปสู่สถานการณ์ใหม่ๆ และถ้าหากทักษะการเรียนรู้ได้นำไปเกี่ยวพันกับการปฏิบัติในทักษะใหม่ๆ ก็สามารถถ่ายโอนทักษะนั้นๆ ไปสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ ได้

อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการเรียนรู้ทั้ง 4 สามารถซ้ำซ้อนกันได้ แต่โดยทั่วไปแล้ว จะเป็นไปอย่างมีขั้นตอน ทั้งนี้ การเรียนรู้ส่วนมากจะเริ่มจากความต้องการและความสนใจในการ เรียนรู้เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญมาก

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าลำดับขั้นของการเรียนรู้ นั้น ประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลมีความ สนใจหรือมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเรื่องใดก็ตาม ซึ่งถือเป็นขั้นตอนแรก ของการเรียนรู้

2. การศึกษารวบรวมข้อมูล เป็นขั้นที่บุคคลได้มีการศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่ตนเองมีความสนใจและต้องการที่จะเรียนรู้

3. การนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษา เรียนรู้มาปฏิบัติ ทดลอง หรือประยุกต์ใช้

4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบหรือประเมินผลหลังจากที่มีการนำความรู้ มาทดลองหรือประยุกต์ใช้

กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ จะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ (ดารี บุญชู, 2546: 17) ซึ่งได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงกระบวนการ เรียนรู้ไว้มากมาย

อดุลย์ วงศ์ศรีคุณ (2543: 23,25) ได้สรุปว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชน ซึ่งเป็นลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือ สร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมี 4 ขั้นตอน และในการ ดำเนินการทุกขั้นตอนสมาชิกในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งขั้นตอนดังกล่าว ประกอบด้วย

- 1) กำหนดปัญหา
- 2) แสวงหาทางเลือก
- 3) ดำเนินกิจกรรม
- 4) การประเมินผล

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (อ้างในสุพจน์ แสงเงิน และคณะ, 2546: 17) ได้เสนอ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ซึ่งหมายถึง ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มคิดวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ วิเคราะห์ ทางเลือกของการแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหา และสรุปบทเรียน

สมศรี จินะวงษ์ (2544: 83-85) กล่าวว่า ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ใน ชุมชน เริ่มต้นจาก “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ”

1) การรวมคนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังใจ เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน สมาชิกขององค์กรมีความสนใจและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึก ร่วมในการแก้ปัญหา และพัฒนาท้องถิ่น เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร องค์กรชุมชนที่มีสมาชิก หลากหลายทั้งเพศ วัย และอาชีพ และพบปะกันอย่างต่อเนื่อง องค์กรชุมชนนั้นย่อมมีระดับความ เข้มแข็ง

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนใช้คนเป็นทั้งปัจจัยและเป้าหมายของการเรียนรู้ ดังนั้นการรวมคนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด การรวมคนด้วยความคิดจะสามารถรวมพลังใจของ ผู้นำจิตวิญญาณได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีพลัง และเป็นการรวมตัวที่มีความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อไปประสบความสำเร็จ

2) ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมพลังความคิดให้รู้แจ้งแทงตลอด โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมพลังสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับกระบวนการทัศน์ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา(เรียนรู้อะไร) กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา(เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้กับใคร เรียนรู้ที่ไหน)

3) ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังการจัดการตามแผนงานที่กำหนด โดยใช้หลักการฝึกฝนจากการทดลองทำ และการปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริง สถานการณ์จริง ประกอบกับการใช้หลักการทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการบริหารจัดการที่ดีมาสร้างความเชื่อมโยงกัน ซึ่งการจัดแบ่งบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคีการพัฒนาต่างๆอย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

4) ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพลังภูมิปัญญา โดยเริ่มต้นจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงานผ่านเวทีกลุ่ม และเครือข่าย ทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันขององค์ความรู้ และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ขององค์กร จากนั้นเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อ(เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์) ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ

5) ร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพลังมิตี โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับในมิติที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกองค์กร ชุมชนได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ นักเรียนได้เรียนรู้วิถีคิดและการทำงานเป็นทีม ส่วนครูได้เรียนรู้ศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการปฏิรูปการเรียนการสอนในโรงเรียน

ประเวศ วะสี (2535: 6-10) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- 1) การวิเคราะห์ปัญหา
- 2) การวินิจฉัยปัญหา
- 3) การวิเคราะห์ทางเลือก
- 4) การตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้อง

ซึ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นมีความสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่ได้กล่าวมาในข้างต้น โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้ (ศูนย์พัฒนาหลักสูตร,กรมวิชาการ, (ม.ป.ป.): 16-21)

- 1) ขั้นสำรวจความต้องการ ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย

- สำรวจความต้องการ / ความสนใจของผู้เรียน โดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย หรือทำแบบทดสอบก่อนเรียน

- สร้าง / กระตุ้นความสนใจ
- ตำรวจพื้นฐานความรู้เดิม

ในการดำเนินการสำรวจความต้องการ / ความสนใจของผู้เรียน ผู้สอนอาจจัดสถานการณ์ต่างๆให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การค้นหา และเลือกหัวข้อที่ตนสนใจ หรือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความสนใจในสิ่งที่อยากให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยเชื่อมโยงในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้ากับสาระการเรียนรู้ที่ผู้สอนวางแผนไว้ หรือมีการดำเนินการสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ว่ามีความสนใจเรียนในเรื่องใด โดยผู้เรียนจะเลือกเรียนอะไร และจะทำการลงมติดกับสมาชิกคนอื่นๆ ดังนั้น ในการวางแผนการสอนของผู้สอน จะต้องเปิดโอกาส / มีช่องว่างไว้ให้ผู้เรียนได้ร่วมวางแผนการเรียนด้วย

2) ชั้นเตรียมการ

ในการเตรียมสาระการเรียนรู้และองค์ประกอบอื่นๆที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจว่าหลักสูตรต้องการอะไร มีจุดประสงค์อย่างไร และทำไมจึงต้องการอย่างนั้น สำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนการเรียนการสอน ในการวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และหากเป็นไปได้ ควรจัดให้มีความเชื่อมโยงบูรณาการ เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด ทั้งนี้ผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจและความถนัดด้วย

3) ชั้นดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยใช้สื่อที่หลากหลายในลักษณะขององค์รวมที่เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจของผู้เรียน

4) ชั้นประเมินผล

การประเมินผลสำเร็จของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้น เป็นการประเมินที่มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการประเมินเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และการทดสอบควบคู่กัน เพื่อค้นพบศักยภาพ จุดเด่น จุดด้อยของผู้เรียน เพื่อการพัฒนาและตรวจสอบว่ากระบวนการเรียนรู้ได้พัฒนาผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่

5) ชั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้

เป็นขั้นตอนการตกผลึกของกระบวนการเรียนรู้รายบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคน จะเกิดการมองเห็นสิ่งต่างๆอย่างเป็นองค์รวม มองอย่างเชื่อมโยง หยั่งรู้ เกิดการค้นพบตัวเองว่ามี

ความสามารถ มีจุดเด่น จุดด้อยทางด้านใด ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่เขาได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆที่จะเกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และการดำรงชีวิตประจำวัน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ นั้น ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ ในขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์ กำหนดปัญหาหรือสำรวจความต้องการของคนในชุมชนว่ามีความต้องการที่จะเรียนรู้อะไร
2. การเตรียมการหรือการวางแผน เป็นการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การดำเนินกิจกรรม เป็นการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในขั้นของการวางแผน
4. การประเมินผล เป็นการประเมินผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของชาวชุมชน โดยการเรียนรู้ในที่นี้ หมายถึง การที่ชาวชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในสาระต่างๆ มีทักษะความชำนาญมากขึ้น และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมีลำดับขั้นการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ 2) การศึกษารวบรวมข้อมูล 3) การนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ 4) การประเมินผล ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ใน 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ 2) การเตรียมการหรือการวางแผน 3) ดำเนินกิจกรรม 4) การประเมินผล

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนในการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

ผลการวิจัยเกี่ยวกับองค์กรชุมชน ดารณี รักดี (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) ชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีบทบาทมากกว่าการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน 2) การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต มีรูปแบบการศึกษาที่ชุมชนเป็นฐานความรู้ กลุ่มผู้นำและกลุ่มอาชีพเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ โดยหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้การอบรมเพิ่มเติมแก่ผู้นำ เพื่อเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวแก่สมาชิกในชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มส่วนใหญ่ให้การอบรมให้

ความรู้ภาคทฤษฎี ศึกษาดูงาน และปฏิบัติจริงในแหล่งความรู้ในชุมชน ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในอาชีพ

จากผลการศึกษาของคารณี รักดี (2540) ได้แสดงให้เห็นว่า องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการศึกษาของชุมชน ซึ่งรูปแบบการศึกษาดังกล่าวนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ได้ คือ ในการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องอาศัยองค์กรชุมชนซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินการดังกล่าวเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ โดยกานต์สุตา มามะศิริรานนท์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการนำเสนอระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรภาคเอกชน ผลการศึกษาพบว่า

1. ระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรภาคเอกชน ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้นำ/ผู้บริหาร องค์กร 2) วิทยุทัศน์การจัดการความรู้ 3) พันธกิจการจัดการความรู้ 4) นโยบายการจัดการความรู้ 5) เป้าหมายการจัดการความรู้ 6) เทคโนโลยี 7) บุคลากรที่ใช้ความรู้ และ 8) ทีมผู้ชำนาญการ

2. ระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรเอกชนมี 5 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ในองค์กรใหม่ 4) การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ในองค์กร และ 5) การถ่ายโอนและการนำความรู้ไปใช้

วจิรา เชาวรัตน์ (2547: 85-91) ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน : กรณีศึกษาดำบลค้อทราย อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า ดำบลค้อทรายมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการความรู้ของชุมชนอย่างเป็นระบบทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้แบบฝังรากลึกและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 กระบวนการ คือ 1) การสร้างความรู้ใหม่ ซึ่งมีรูปแบบที่สำคัญ คือ การทำงานด้วยกันอย่างใกล้ชิด การสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่ การผนวกความรู้ที่มีอยู่ในตำบลกับความรู้ในแต่ละบุคคล โดยการปฏิบัติหรือการลงมือทำ 2) การแบ่งปัน แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ มีทั้งที่เป็นไปโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ 3) การประยุกต์ใช้ความรู้ มีการวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม 4) การตรวจสอบประเมินความรู้ ทำให้สามารถระบุถึงความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) การจัดเก็บและรวบรวมความรู้ แม้จะเป็นกระบวนการที่ชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบมากนัก แต่ก็มีการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลด้วยรูปแบบที่คุ้นเคยและรวดเร็ว เช่น การทำเป็นแผ่นพับ เอกสารเผยแพร่ และ CD ROM เป็นต้น

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ในองค์กรหรือชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆซึ่งเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้สมาชิกขององค์กรหรือชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการดำเนินการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม จากการศึกษารายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ โดยอำภา จันทราภาศ และคณะ (2545: 41-79) ได้ทำการวิจัยโครงการศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าसान ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ซึ่งในการศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและกลไกการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าसानให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและชุมชน โดยคณะวิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านและนักวิจัยชุมชนเรียนรู้และทบทวนประสบการณ์ต่างๆในหมู่บ้าน โดยการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ของหมู่บ้านเพื่อร่วมกันจัดทำแผนในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าसानให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและชุมชน โดยมีกระบวนการที่จะร่วมกันเรียนรู้และปรับปรุงพัฒนาทั้งคน อาชีพ รายได้ และสวัสดิการ อันเกิดเป็นแผนพัฒนาอย่างมีขั้นตอน มีระบบที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกันโดยให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นหลักในการพัฒนาการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนดำเนินกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) การเรียนรู้สภาพปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน
- 2) การเรียนรู้จากประสบการณ์เดิม
- 3) การเตรียมคนและชุมชน
- 4) การวิเคราะห์ชุมชน
- 5) การจัดทำแผนชุมชน
- 6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
- 7) นำประสบการณ์และความรู้ใหม่มาทบทวนและปรับปรุงแผนชุมชน
- 8) การดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน
- 9) ผลจากการดำเนินกิจกรรมตามแผนชุมชน และจากกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าसानที่เริ่มต้นมาจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนั้น ชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ และยังไปสู่กระบวนการพัฒนาด้านอื่นๆของชุมชนตามความต้องการของชุมชน

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน : ศึกษากรณี ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้ว ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้วเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และในวิถีชีวิต(การเรียนรู้ตามอริยาศัย) ทั้งนี้มีปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน 5 ประการ คือ จิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต แรงผลักดันจากผู้นำในชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ในส่วนของการศึกษาองค์ประกอบหลักของกระบวนการเรียนรู้ พบว่า ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ แหล่ง

การเรียนรู้ องค์ความรู้ วิธีการเรียนรู้ โดยแหล่งการเรียนรู้ นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 แหล่งใหญ่ คือ ครอบครัว มัสยิดคอยรุตต์กัว ผู้นำในชุมชน และสถาบันการศึกษา ในส่วนขององค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะเช่นเดียวกัน คือ องค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน และองค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต สำหรับการศึกษารับรู้ขั้นตอนของกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว พบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้และตระหนักในปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา และการประเมินผลการแก้ไขปัญหา โดยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ต่างๆทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆที่จัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด “รู้อดีต คิดปัจจุบัน ทันทอนาคต” ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่นำมาผนวกกับความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชน จนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนในลักษณะของแผนแม่บทชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

พจนาน เอื่องไพบูลย์ (2546: 253-254) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมชุมชน ให้ดีขึ้นและมีความสมดุล ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ 1) การทบทวนความยากลำบากในชีวิต 2) การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน 3) การกระตุ้นคนในชุมชนได้ตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาร่วมของชุมชนและสาเหตุของปัญหาให้กว้างขวางขึ้น 4) การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาคความยั่งยืนของชุมชน 5) การดำเนินการตามทางเลือก 6) การประเมินผลย้อนกลับ 7) การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น 8) บูรณาการเข้าสู่ชีวิตบนพื้นฐานของมุมมองใหม่ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกันที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้จากเวทีสนทนา การพบปะหารือ และการประชุม การเรียนรู้จากการสังเกตผลของกิจกรรมต่างๆ การเรียนรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้อาวุโสในชุมชน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริงของชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ และการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ การเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม นับว่าเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญสำหรับชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับป่าธรรมชาติ

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้

เกิดการพัฒนาคตามความต้องการของชุมชน จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของคนในชุมชนไม่เรียง

ผลการวิจัยที่ทำการศึกษาในตำบลไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉลิมศักดิ์ บุญนำ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงในการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกเพศชายมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง สมาชิกอายุมากจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าสมาชิกที่มีอายุน้อย สมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มตั้งคมมากจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มตั้งคมน้อย สมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรมมากเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าสมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรมน้อย และสมาชิกที่ได้รับข้อมูลข่าวสารมากจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าสมาชิกที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย และรูปแบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วิเคราะห์ และวางแผนในการแก้ไขปัญหา พบว่า การแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์ปัญหาระหว่างสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินงานในการประชุมแต่ละครั้งจะมีลักษณะที่ว่า คณะกรรมการดำเนินงานกล่าวรายงานผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมาให้สมาชิกทราบ และมีสมาชิกบางคนมีการซักถามในสิ่งที่ตนเองสงสัย 2) การตัดสินใจและการวางแผน จะเป็นการตัดสินใจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ จากนั้นมีการขอมติจากที่ประชุม และกิจกรรมที่ได้วางแผนมีการกระจายหน้าที่ บทบาท และศักยภาพไปตามกิจกรรมที่มีผู้รับผิดชอบนัด รวมทั้งมีความเหมาะสมกับที่ตั้งและกระจายกิจกรรมไปตามหมู่บ้าน 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สมาชิกกลุ่มจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก กิจกรรมต่างๆจะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ สภาผู้นำเป็นผู้ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ แต่กิจกรรมด้านการศึกษาอบรมนั้นจะให้สมาชิกสมัครเข้าร่วมอบรม 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ระดับการประเมินผลจากสมาชิกของกลุ่ม จะมีการวิเคราะห์วิจัยการประกอบอาชีพของตนว่าควรประกอบอาชีพนั้นหรือไม่ จากการศึกษาอาชีพที่ตนเองทดลองประกอบอาชีพ ส่วนคณะกรรมการผู้นำ จะประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมในโครงการต่างๆ ความคืบหน้าการติดตามผลงานของสมาชิกว่ามีการทำจริงจังหรือไม่ และข้อมูลจากบันทึกของสมาชิกที่จะให้คณะกรรมการบริหารใช้ประกอบในการประเมินผล

อีกทั้งเฉลิมศักดิ์ บุญนำ (2546) ยังได้ทำการศึกษาเรื่องคนจนในธุรกิจยางพารา โดยได้กำหนดให้กลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับธุรกิจยางพาราในเขตตำบลไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรยางพาราตกอยู่ในภาวะยากจนเกิดจากสาเหตุดังนี้ 1) เรื่องการถือครองที่ดิน ศักยภาพในการผลิตและรายได้ที่จะได้รับขึ้นอยู่กับการถือครองที่ดินเป็นสำคัญ หากเกษตรกรรายได้อาศัยที่ดินเป็นของตนเอง ก็สามารถสร้างรายได้จากอาชีพนี้ได้ แต่สำหรับเกษตรกรที่เป็นแรงงานรับจ้าง เป็นกลุ่มที่

ไม่มีที่ดินและเครื่องมือในการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนจน 2) ภาวะตลาดโลก หากภาวะตลาดโลกมีความผันผวนมากก็จะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรสวนยางพาราอย่างมาก เพราะเกษตรกรมีภาระที่ต้องใช้จ่ายสำหรับการปลูกยางพารา ซึ่งเป็นต้นทุนที่สูง หากราคายางตกย่อมส่งผลให้เกิดภาวะการขาดทุน และปัญหาเรื่องหนี้สินก็จะตามมาเป็นลำดับ 3) ด้านสวัสดิการสังคม เกษตรกรชาวสวนยางที่มีที่อยู่อาศัยและมีสวนยางเป็นของตนเองจะมีโอกาสได้กู้เงินจากโครงการต่างๆร้อยละ 50 ไม่เหมือนกับกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและไม่มีความสามารถในการใช้ชำระคืนได้ จึงไม่มีโอกาสได้รับประโยชน์จากการบริการเงินกู้ในโครงการต่างๆของรัฐบาลเลย

สุริยันต์ สุวรรณราช และคณะ (2544: 52-53) ได้ทำการศึกษาเรื่องการบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชน ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มทำธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้นเกิดจากความใกล้ชิดแบบชักชวนกันปากต่อปาก ผ่านทางสายเครือญาติ เพื่อนสนิท และเพื่อนบ้าน จนสามารถรวมกลุ่มรวมผลผลิตยางพาราแผ่นดินได้เป็นจำนวนมากและสามารถรวบรวมขายโดยวิธีการประมูลซื้อจากพ่อค้ายางพาราในราคาที่สูงกว่าต่างคนต่างขาย แต่การดำเนินการดังกล่าวไม่สามารถกระทำได้อีกต่อเนืองยาวนาน เพราะพ่อค้าคนกลางเริ่มรู้สึกว่าเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบในการซื้อขาย ในที่สุดกลุ่มพ่อค้ามีการฮั้วราคาการประมูลหรือสมคบกันในการเสนอราคาประมูล การแก้ไขปัญหาของชาวบ้านจึงเป็นการปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นดินให้เป็นแบบเดียวกันและมีมาตรฐานเดียวกันทั้งชุมชน โดยการรับซื้อน้ำยางสดจากสมาชิกเพื่อป้อน โรงงานผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งที่มาจากความร่วมมือกันเพื่อร่วมทุนในการดำเนินธุรกิจยางพาราของชุมชน สำหรับด้านการบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนนั้น เริ่มมาจากประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้และดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับยางพาราทั้งของเอกชนและราชการ หรือคำแนะนำต่างๆพร้อมลงมือปฏิบัติจริง มีการลองผิดลองถูกจนประสบผลสำเร็จและได้ถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านั้นสู่สมาชิกและผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ จนเกิดเป็นระบบการบริหารและการจัดการธุรกิจยางพาราของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับชุมชนนั้นๆตามภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นที่อาศัย

อภิรักษ์ ขอดมณี (2546: 1) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาของชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการพัฒนาของชุมชนไม้เรียงอยู่บนแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) แนวคิดการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า 2) แนวคิดเชิงรับ 3) แนวคิดเชิงรุก ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนไม้เรียงดำเนินการผ่านกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ 1) การปรับเปลี่ยนแนวคิด 2) การสรุปปัญหา 3) การวางแผน 4) การดำเนินงาน 5) การประเมินผลงาน

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนไม่เรียงพึ่งตนเองได้ คือ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน อัตลักษณ์ สังคมที่เอื้อต่อการพัฒนา รักการเรียนรู้ โครงสร้างการดำเนินงานที่เหมาะสม เครือข่ายภายในชุมชนที่เข้มแข็ง และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) ปัจจัยภายนอก คือ องค์กรภาครัฐและเอกชน การยอมรับจากภายนอก เครือข่ายภายนอก และกลไกตลาด ส่วนเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนไม่เรียงพึ่งตนเองได้ คือ ระดับความสามัคคี ระดับความรุนแรงของเหตุการณ์ต่างๆ ระดับความรู้ความสามารถของบุคลากรในชุมชน และระดับความพร้อมของกลุ่มแกนนำ

อุปสรรคสำคัญในการพึ่งตนเอง คือ 1) อุปสรรคภายใน ได้แก่ ความไม่พร้อมของบุคลากรในชุมชน การทำสวนยางเป็นอาชีพหลัก หน่วยงานรัฐในท้องถิ่น และสมาชิกบางกลุ่มให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก 2) อุปสรรคภายนอก ได้แก่ การที่พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาขาย กลไกตลาดโลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และนโยบายของรัฐบาลที่ไม่มีความชัดเจนในการพัฒนาอาชีพสวนยางพารา

กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ (2548: 211-239) ศึกษาเรื่องการวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา ชุมชนไม่เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ในการแก้ปัญหาชุมชนไม่เรียง ครูประยงค์ ธรรงค์ ผู้นำคนสำคัญของชุมชนไม่เรียงกับชาวบ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงต้นเหตุของปัญหา โดยคำนึงถึงปัญหาที่เกิดจากยางพาราก่อน แนวทางขั้นต้น ได้แก่ การปรับปรุงยางแผ่นทั้งปริมาณและคุณภาพ การรวมกลุ่มต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง โดยมีการติดตามข้อมูลข่าวสารเชิงลึกประกอบ รวมถึงการขายและการระดมทุนร่วมกัน โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม่เรียง ซึ่งมีขั้นตอนการผลิต การแปรรูป และการขายที่สามารถแก้ปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลางได้ ในปีพ.ศ.2535 ครูประยงค์กับชาวบ้านร่วมกันก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชาวบ้าน โดยหลักสูตรอาชีพของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีทั้งหมด 8 อาชีพ ซึ่งกำหนดขึ้นจากความต้องการของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถทางด้านเกษตร เสริมสร้างอาชีพของเกษตรกร โดยจะแบ่ง 8 กลุ่มกิจกรรมกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆที่มีความเหมาะสมทั้งสถานที่ บุคลากร และทรัพยากร

เสวี พงศ์พิศ (2548: 53-63) ได้ทำการศึกษาเรื่องเครือข่ายตำบล กรณีศึกษาชุมชนไม่เรียง ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์เรียนรู้ที่ไม่เรียง เป็นศูนย์ข้อมูล เป็นที่รวบรวมปัญหา ความต้องการของชาวบ้านในทุกครอบครัว ทุกหมู่บ้านโดยรวม สภาผู้นำชุมชนไม่เรียงซึ่งเป็นองค์กรบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ร่วมกันวิเคราะห์ วางแผนแก้ไขปัญหาการพัฒนาในส่วนที่ชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ และประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน โดยศูนย์นี้จะประสานความร่วมมือไปยัง

หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเครือข่ายทั่วประเทศ และมีการกำหนดหลักสูตรพัฒนาความสามารถของเกษตรกรและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพรอง อาชีพเสริม ทำกิจกรรมหลายๆอย่างแบบเสริมกันแทนที่จะทำอย่างเพียงอย่างเดียว เริ่มต้นมีการกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ไว้ 8 หลักสูตร และมีกิจกรรม 8 กิจกรรม ซึ่งกระจายอยู่ในหมู่บ้านต่างๆที่มีความเหมาะสมด้านสถานที่ บุคลากร และทรัพยากร

ตฤณ สุขนวนล (2545: 289-308) ศึกษาเรื่องตัวตนคนไม่เรียง ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้จัดตั้งขึ้นเพื่อที่จะพัฒนาคนในชุมชน โดยอาศัยแนวทางของกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม่เรียงเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม่เรียงได้รวบรวมกิจกรรมต่างๆมาไว้ในระบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อสะดวกในการจัดการ ประสานงานกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ วิธีคิดของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงคือ การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนใน 3 เรื่องหลัก คือ 1) การให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ให้การเรียนรู้ในสิ่งที่เขาควรจะมี 3) ให้การเรียนรู้ในสิ่งที่เขาอยากจะมี การเรียนรู้หลักทั้ง 3 กิจกรรมนี้ ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะสำรวจความต้องการ ความสนใจของสมาชิกในชุมชน จากนั้นจึงจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมการเรียนรู้ โดยประสานงานกับองค์กร หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งในเรื่องของการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ และวิทยากร ซึ่งชุมชนเชื่อมั่นว่าหากสมาชิกในชุมชนได้รับการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆก็ย่อมเป็นหนทางที่พัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน และสำนึกร่วมของชุมชนไม่เรียงที่นำไปสู่การพึ่งตนเองที่สำคัญ ซึ่งนับเป็นตัวบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์การพึ่งตนเองของชุมชนไม่เรียงที่สำคัญมี 7 ประการ คือ 1) การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล 2) การมีความสัมพันธ์อันที่เครือญาติกันสูง 3) ผู้นำชุมชนไม่เรียงมีวิถีคิดที่มองไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในอนาคต โดยเริ่มมองจากการพึ่งตนเองภายในชุมชนเป็นหลัก 4) ชุมชนไม่เรียงเป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้อยู่เสมอ 5) สำนึกร่วมของชุมชนในการที่จะพัฒนางานกิจกรรมต่างๆเพื่อความอยู่รอดของชุมชนโดยรวม 6) มีสำนึกขบถเป็นวิถีคิดที่อิงอยู่กับปรัชญาการพึ่งพาตนเองของชุมชน 7) หากสิ่งใดที่ชุมชนมองว่าเป็นโอกาสและเป็นผลประโยชน์ของชุมชนโดยรวม ชุมชนก็พร้อมที่จะประสาน ประนีประนอมกับหน่วยงานข้างนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน

ชุมพล พูลศิริ (2550: 8-14) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินเชิงศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงจากปราชญ์ชาวบ้านเจ้าของรางวัลแมกไซไซ(คุณครูประยงค์ วรรณรงค์) ผลการศึกษาพบว่า ฐานความรู้ที่คุนครูประยงค์นำมาใช้แก้ปัญหาความยากจนของตนเองและชุมชนนั้น ด้วยต้นทุนทางภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่มาเป็นฐานแนวคิด จากการปฏิบัติอย่างจริงจังในพื้นที่ทำกินของตนเอง ร่วมกันเพื่อนบ้านอาชีพเดียวกันจำนวน 12 คน ทำการศึกษาด้านราคาขายพาราจากการติดตาม

ข่าวสารราคาขางพาราจากสถานีวิทยุบีบีซีของสิงคโปร์ ส่วนด้านโรงงานยางแผ่นรมควันได้เข้าไปเรียนรู้งานที่โรงงานยางแผ่นรมควันที่องค์การสวนยางนาบอนของรัฐบาลและของพ่อค้าท้องถิ่น ปรากฏว่ามีความเชื่อมั่นจากความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับมานั้น สามารถแก้ปัญหาขางพาราให้กับตนเองและชุมชนได้ จากนั้นได้ขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางตำบลไม้เรียงในปีพ.ศ.2527 สมาชิก 37 คน เงินทุน 1,000,000 บาท ก่อสร้างโรงงานแปรรูปน้ำยางสดเป็นยางอบแห้ง ขางแผ่นรมควัน ผลิตขางพอ้าส่งออกได้ราคาสูงกว่าท้องตลาด

ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ คุณครูประสงค์ได้ใช้ฐานความรู้จากการแก้ปัญหาอาชีพหลักที่ประสบความสำเร็จมาแล้วระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัญหาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง จึงได้มีการดำเนินการจัดประชุมสรุปบทเรียนที่ผ่านมา หาแนวทางแก้ไขปัญหา แล้วได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกจัดตั้งองค์กรภายในชุมชนขึ้นในปีพ.ศ.2535 คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา นำไปสู่แนวทางแก้ไข โดยไม่หวังพึ่งรัฐบาล และการขายยางเพียงอย่างเดียว ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ขอความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐจัดตั้งเจ้าหน้าที่มาถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในเรื่องต่างๆที่สมาชิกต้องการอยากนำไปปฏิบัติแล้วบรรลุผลได้อย่างแท้จริง ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เทศบาลตำบลไม้เรียง เป็นต้น ภารกิจการบริหารจัดการความรู้ภายใต้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง มีคณะกรรมการ คณะทำงานกลุ่มต่างๆ และแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพหลัก อาชีพรอง และอาชีพเสริม เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้ โดยได้กำหนดหลักสูตรและถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนและทุกหลักสูตรมีฐานการเรียนรู้และฝึกภาคปฏิบัติจริงในแต่ละหมู่บ้าน

จากผลการวิจัยที่ทำการศึกษาในตำบลไม้เรียง จะเห็นได้ว่าชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่มีผู้สนใจเข้าไปทำการศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากการศึกษาผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนไม้เรียงมากขึ้น และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนไม้เรียงได้

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องในข้างต้น ทำให้เห็นจุดเด่นของแต่ละแนวคิด และได้้นำข้อสรุปของแต่ละแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเหล่านี้มา กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งแนวคิดสำคัญที่ได้นำมาศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน แนวคิดการจัดการความรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ กล่าวคือ

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน องค์กรชุมชนเป็นการรวมตัวของชาวบ้าน ในรูปของกลุ่ม โดยมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือชุมชน โดยองค์กรชุมชนจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆเพื่อที่จะทำให้สามารถดำรงอยู่ได้ และในการดำเนินงานขององค์กรชุมชนจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆเพื่อเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินงาน องค์กรชุมชนในที่นี้ หมายถึง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งมีปรัชญาขององค์กรและการดำเนินกิจกรรมภายใต้ปรัชญาขององค์กร

แนวคิดการจัดการความรู้ เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานขององค์กรชุมชน โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรชุมชนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ เป็นความสามารถ ความเข้าใจในสาระต่างๆเพิ่มมากขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ การปฏิบัติ การฝึกอบรม หรือการศึกษา ซึ่งมีลำดับขั้นการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ 2) การศึกษารวบรวมข้อมูล 3) การนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ 4) การประเมินผล โดยอาศัยกระบวนการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ 2) การเตรียมการหรือการวางแผน 3) ดำเนินกิจกรรม 4) การประเมินผล

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ตั้งอยู่บนฐานที่ว่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนของไม่เรียง ได้มีการกำหนดปรัชญาหรือแนวทางในการเรียนรู้ของชุมชน คือ เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว และภายหลังได้มีการเพิ่มเติมปรัชญาการเรียนรู้ใหม่เข้ามา คือ เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้ เนื่องจากเห็นว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่อาจจำกัดอยู่ภายใต้ปรัชญาเดิมได้ ชาวชุมชนจึงควรจะมีการเรียนรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากสิ่งที่ต้องการจะทำ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับมือและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน จากปรัชญาทั้งสองนี้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยการจัดการความรู้ทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย 1) การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ ซึ่งจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้นั้นได้ทำให้เกิดองค์ความรู้ และในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะต้องอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเพื่อเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินงาน โดยปัจจัยภายในนั้น ได้แก่ โครงสร้างขององค์กร ด้านระบบการให้บริการ ด้านบุคคล ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการจัดการ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้าน

สังคมวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองและด้านกฎหมาย ซึ่งจากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

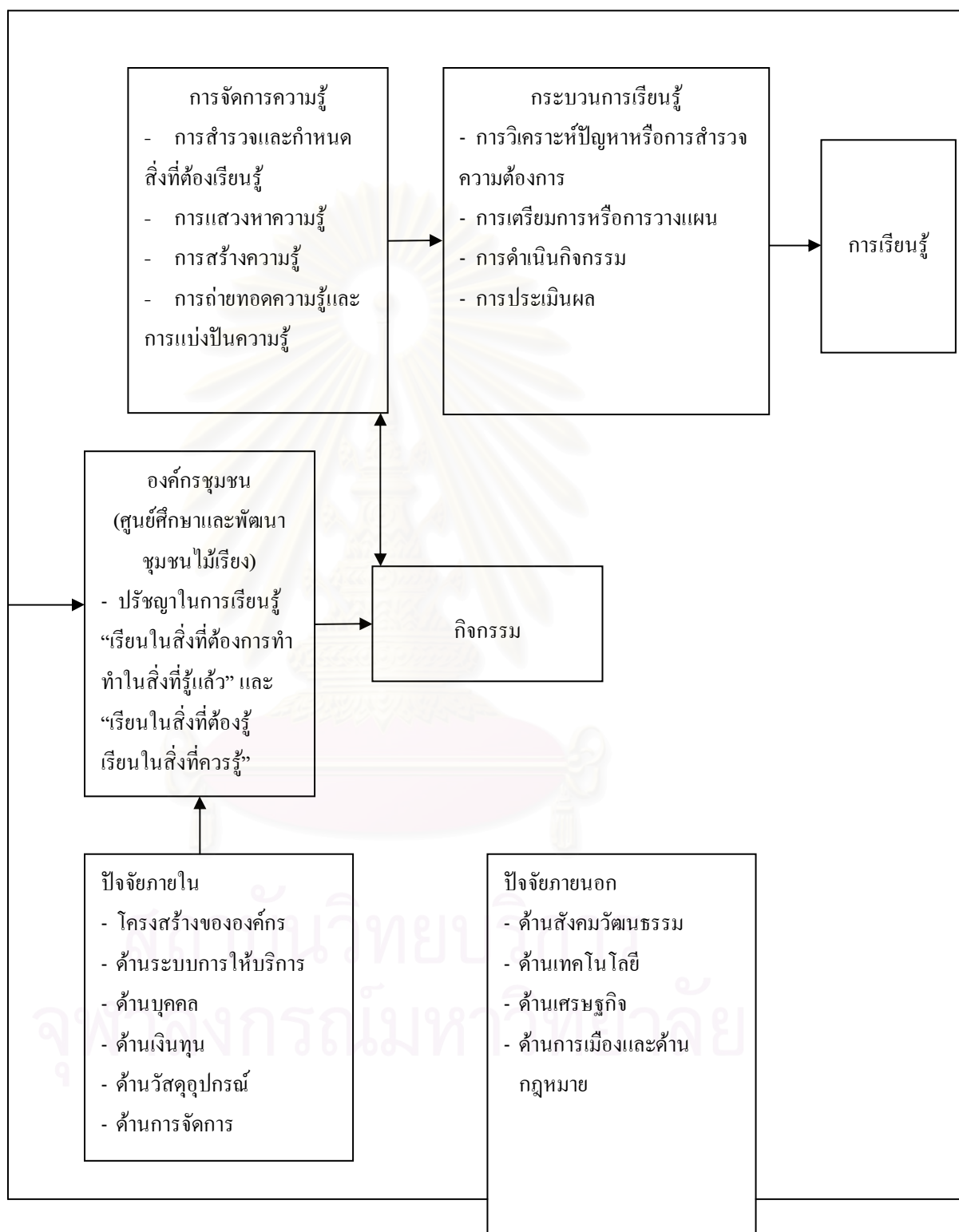
1. การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ ในขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์กำหนดปัญหาหรือสำรวจความต้องการของชาวชุมชนว่ามีความต้องการที่จะเรียนรู้อะไร
2. การเตรียมการหรือการวางแผน เป็นการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน โดยเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การดำเนินกิจกรรม เป็นการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในขั้นของการวางแผน
4. การประเมินผล เป็นการประเมินผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่

และจากกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน ซึ่งประกอบด้วยลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ดังนี้

1. การสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ เป็นความสนใจหรือความต้องการของชาวชุมชนที่จะเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเรื่องใดก็ตาม
2. การศึกษารวบรวมข้อมูล เป็นขั้นที่ชาวชุมชนได้มีการศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆที่ตนเองมีความสนใจและต้องการที่จะเรียนรู้
3. การนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้มาปฏิบัติ ทดลอง หรือประยุกต์ใช้
4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบหรือประเมินผลหลังจากที่มีการนำความรู้มาทดลองหรือประยุกต์ใช้

กล่าวโดยสรุป กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงที่ได้มีการดำเนินการภายในชุมชน การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative research) เพื่ออธิบายปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้ประชากรและกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงและสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง 2) ชาวชุมชนไม่เรียง

3.3 การเลือกกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง(Purposive sampling) โดยเจาะจงเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(key informant) ซึ่งได้แก่ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง และสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงานจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ และชาวชุมชนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เกิดจากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การศึกษาเอกสาร(Documentary Research) เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน แนวคิดการจัดการความรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไม่เรียง

2) การสัมภาษณ์

2.1) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informant Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

2.2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(Indepth Interview) กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่

- คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง 1 คน คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง 1 คน และสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง 8 คน เพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่ได้มีการดำเนินการภายในชุมชน การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง กระบวนการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

- ชาวชุมชนไม่เรียงที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการภายในชุมชน จำนวน 21 คน อันประกอบด้วย ผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ 6 คน กิจกรรมการแปรรูปข้าว 3 คน กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง 6 คน กิจกรรมโรงเรียนมังคุด 6 คน เพื่อศึกษาในประเด็นกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

3) การสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) การจัดสนทนากลุ่มในครั้งนี้เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงและชาวชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของชาวชุมชน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มจำนวน 2 กลุ่มดังนี้

3.1) สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง จำนวน 6 คน จากสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงทั้งหมด 40 คน

3.2) ชาวชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการในชุมชน จำนวน 10 คน ซึ่งประกอบด้วย

- ชาวชุมชนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ จำนวน 4 คน

- ชาวชุมชนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมโรงเรียนมังคุด จำนวน 4 คน

- ชาวชุมชนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวน 2 คน

ทั้งนี้การศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถดำเนินการสนทนากลุ่มได้ครบกับทุกกิจกรรมที่ได้มีการดำเนินการในชุมชน เนื่องจากรายชื่อผู้ที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้เคยบันทึกไว้เกิดการสูญหาย จึงทำให้ไม่สามารถติดต่อเพื่อทำการนัดหมายเข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้

4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการสังเกตกิจกรรมที่เกิดจากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยการเข้าไป

พักอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลา 6 เดือน และสังเกตวิธีการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงโดยไม่ได้รับร่วมดำเนินกิจกรรม แต่ได้สังเกตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในเชิงสังคมวัฒนธรรม

3.5 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนเป็นเวลา 6 เดือน (ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2549) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนตลอดระยะเวลาที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงที่ได้มีการดำเนินการภายในชุมชน การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการจัดแบ่งประเภทข้อมูลออกเป็นประเด็นต่างๆตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายและสรุปเชิงวิเคราะห์ ตามกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ปรัชญาและการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

จากการศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นองค์กรชุมชนของไม่เรียงที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการต่างๆในชุมชน โดยได้มีการกำหนดปรัชญาในการเรียนรู้ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

4.1.1 ที่มาและพัฒนาการปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

การทำสวนยางพาราถือเป็นอาชีพหลักของชาวชุมชนไม่เรียง โดยเมื่อปีพ.ศ.2512 ผู้ที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราต้องประสบกับความเดือดร้อนอย่างหนัก เนื่องจากราคาน้ำยางพาราลดต่ำ และเมื่อแปรรูปเป็นยางพาราแผ่นดิบก็ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา จากปัญหาดังกล่าวได้ทำให้เกิดการรวมตัวของชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราจำนวน 12 คน ขึ้นมา คือ

1. นายประยงค์	ธนรงค์	7. นายปรีชา	รียาพันธ์
2. นายประยูร	ธนรงค์	8. นายเรียง	ยะโส
3. นายโกวิท	ศฤงคาร	9. นายจำรัส	สรรเพชญ์
4. นายอารมณ	ราชพิบูลย์	10. นายจรูญ	ราชพิบูลย์
5. นายอนันต์	สุวรรณโณ	11. นายน้ำ	สมแสง
6. นายประพาส	เพ็งสกุล	12. นายโกศล	ศฤงคาร

กลุ่มผู้นำชุมชนดังกล่าวได้ตระหนักในปัญหาาร่วมกันและต้องการที่จะแก้ปัญหาให้หมดไป โดยได้มีการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น และพบว่าชาวชุมชนเคยทำการผลิตด้วยวิธีการหรือกระบวนการอย่างไร ก็ยังคงทำอยู่เช่นนั้น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพหรือรูปแบบที่มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสความต้องการของตลาด ซึ่งทางกลุ่มผู้นำชุมชนนั้นได้ไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอฉวาง และทางเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอฉวางได้แนะนำให้ชาวชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อปรับปรุงคุณภาพยางพาราแผ่นดิบ แล้วนำยางพาราแผ่นดิบเหล่านั้นมารวมกันเพื่อหาพ่อค้ามาประมูล จากนั้นทางกลุ่มผู้นำชุมชนจึงชักชวนชาวชุมชนให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันดำเนินการ แต่การดำเนินการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาประมูลยางพาราแผ่นของชาวชุมชนนั้นมีการฮั้วกันมาก่อน รวมทั้งยางพารา

แผ่นที่ผลิตออกมานั้นไม่ค่อยมีคุณภาพเท่าที่ควร และในช่วงปีพ.ศ.2515 กลุ่มผู้นำชุมชนทั้ง 12 คน นั้นได้พูดคุยหารือร่วมกันเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งได้สรุปว่าการที่ชาวชุมชนมีการดำเนินการในรูปแบบของต่างคนต่างผลิต โดยมีขั้นตอนการผลิตและแปรรูปไม่เหมือนกัน ทำให้ยางพาราแผ่นที่ผลิตออกมานั้นมีคุณภาพต่างกัน ซึ่งหากต้องการยางพาราแผ่นที่มีคุณภาพเดียวกันทั้งหมด จะต้องมีการผลิตโดยการนำเอาน้ำยางพารามารวมกันและทำการแปรรูปร่วมกัน ผลผลิตยางพาราแผ่นที่ได้นั้นจะมีคุณภาพเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด และในการเชิญพ่อค้าคนกลางให้เข้ามาประมูลยางพาราแผ่นนั้น เท่ากับเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้าคนกลางมากกว่าชาวชุมชน เนื่องจากพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้ที่กำหนดราคาและคุณภาพเอง ต่อมาในปีพ.ศ.2525 กลุ่มผู้นำได้มีการหารือและมีความเห็นร่วมกันที่จะดำเนินการผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งหรือยางผึ่งแห้ง ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้ชาวสวนยางพาราสามารถกำหนดคุณภาพและราคาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง จากนั้นผู้นำชุมชนได้มีการศึกษาดูงานการผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งที่องค์การสวนยางนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้เกิดความคิดว่าวิธีการผลิตยางพาราให้ได้คุณภาพและได้ปริมาณมากๆนั้น ต้องมีเครื่องมือในการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในปีพ.ศ.2527 กลุ่มผู้นำชุมชนจึงได้มีการระดมทุนในพื้นที่เพื่อก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราแผ่นอบแห้งขึ้นในชุมชน โดยการพูดคุยชักชวนญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงให้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ด้วยการช่วยกันซื้อหุ้นจำนวน 20,000 หุ้น ราคาหุ้นละ 50 บาท ซึ่งสามารถรวบรวมสมาชิกได้จำนวน 37 คน จากนั้นจึงมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียง รวมทั้งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงขึ้น โดยประกอบด้วยคณะกรรมการจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นตัวแทนส่วนหนึ่งจากผู้นำจำนวน 12 คน โดยนายประยงค์ วรรณรงค์ และนายอารมณ ราชพิบูลย์ ได้มีการผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่ม

ในการดำเนินการก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราแผ่นอบแห้งขึ้นในชุมชน ทางกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงได้มีการนำเทคโนโลยีและเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการผลิต โดยการให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงนำน้ำยางพาราที่ผลิตได้ของแต่ละบุคคลมาเข้าสู่โรงงานแปรรูปยางพารา จากนั้นจึงดำเนินการนำน้ำยางพาราที่ได้ของแต่ละบุคคลมารวมและผลิตแปรรูปเป็นยางพาราแผ่นเพื่อส่งไปจำหน่าย ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ยางพาราแผ่นของชาวชุมชนที่ผลิตออกมานั้นมีคุณภาพเดียวกันและขายได้ราคาดี ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงให้ข้อมูลว่า

“ชุมชนไม้เรียงนี้ก็มีอาชีพหลักในการทำสวนยาง เราก็มาพัฒนาอาชีพหลัก ทำให้คนที่มีส่วนยางอยู่มีความสามารถที่ทำให้ยางที่ผลิตออกมาได้คุณภาพเดียวกัน แล้วก็เป็นอย่างคุณภาพสูงที่ขายได้ราคาดี ในตรงนั้นเราก็

ได้ร่วมมือกันในการพัฒนาอาชีพหลัก สร้างเครื่องมือที่ทันสมัยขึ้นมา ให้แต่ละคนสามารถเอาน้ำยาของตนมาเข้าในโรงงานของชุมชนที่เราาร่วมกันในการลงทุน ร่วมกันลงทุน” (ประยงค์ วรรณรงค์, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2549)

จากการดำเนินการพัฒนาเรื่องยางพาราตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ.2512 เป็นต้นมา จนกระทั่งปีพ.ศ. 2535 ทางคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียง ซึ่งนำโดยนายประยงค์ วรรณรงค์ ได้มีการสรุปการดำเนินการโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาเรื่องยางพาราในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าชุมชนไม้เรียงนั้นได้มีการดำเนินการในการพัฒนาอาชีพหลักของชาวชุมชนอย่างเต็มที่จนมีความพอใจในระดับหนึ่ง โดยที่ผ่านมานั้นเป็นการดำเนินการในเรื่องยางพาราเพียงเรื่องเดียว แต่ปล่อยให้ปัญหาอื่นๆยังคงอยู่ เช่น ปัญหาหนี้สิน ประกอบกับการทำอาชีพการทำสวนยางพารานั้นเป็นอาชีพที่ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ยากต่อการควบคุมหรือจัดการ เช่น สภาพดิน ฟ้า อากาศ และราคาผลผลิต ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพดังกล่าวมีรายได้ไม่แน่นอน จึงทำให้เกิดความคิดว่าไม่ควรฝากชีวิตไว้กับยางพาราเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเห็นว่าควรจะมีการดำเนินการในเรื่องอื่นๆไปพร้อมๆกัน ซึ่งจากการได้สรุปผลจากการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมานั้น จึงทำให้มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งถือเป็นองค์กรชุมชนขึ้นในปีพ.ศ. 2535 โดยเป็นการก่อตั้งแบบค่อยเป็นค่อยไป แรกเริ่มเดิมทีนั้นได้เริ่มต้นจากการเป็นเพียงศาลาหลังเล็กๆที่มีการพบปะพูดคุยกัน ซึ่งในการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูล และทำการวิเคราะห์กำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาต่างๆในชุมชน รวมทั้งจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชน โดยมีนโยบายเพื่อต้องการพัฒนาคนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเมื่อมีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จากนั้นจึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ 1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง 2) สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ซึ่งทั้งสองฝ่ายนี้ถือเป็นโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง(ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.)

1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ประกอบด้วยคณะกรรมการ 9 คน ได้แก่

1. นายประยงค์	วรรณรงค์	ประธาน
2. นายอุทัย	ธรรฤทธิ์	รองประธาน
3. นายอารมณ	ราชพิบูลย์	กรรมการ

4. นายขจร	ทิพาพงศ์	กรรมการ
5. นายมาโนชย์	พรหมคุ้ม	กรรมการ
6. นางเพียงเพ็ญ	ศรีธรรมสิทธิ์	กรรมการ
7. นายสมควร	ทิพย์สุวรรณ	กรรมการ
8. นายสุวัจน์	มณีมาศ	กรรมการและเลขานุการ
9. นางสาววัชรภรณ์	ไม้เรียง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

2) สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ประกอบด้วย คณะกรรมการจากตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน รวม 40 คน โดยทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นคณะทำงานหรือฝ่ายปฏิบัติงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ทำการศึกษาชุมชน โดยการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของแต่ละครัวเรือนในชุมชน อาทิ ข้อมูลด้านรายรับและรายจ่าย เป็นต้น และพบว่าชาวชุมชนไม้เรียงมีปัญหาหนี้สิน รวมทั้งการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารานั้นมีรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งควรมีการสร้างอาชีพเสริม เพื่อลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา อีกทั้งการสร้างอาชีพอาชีพเสริมนั้น เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวชุมชนได้ส่วนหนึ่ง

ในการสร้างอาชีพเสริมนั้น ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของชาวชุมชนไม้เรียง โดยชาวชุมชนจะต้องมีการเรียนรู้หรือศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆก่อน เพื่อต้องการให้มีความรู้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ และการปฏิบัติในทุกๆเรื่องนั้น ชาวชุมชนควรจะต้องทำในสิ่งที่มีความรู้ความเข้าใจแล้ว จึงจะทำให้การดำเนินการนั้นประสบผลสำเร็จ ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงให้ข้อมูลว่า

“การทำอาชีพรอง อาชีพเสริมที่เกิดขึ้น เรามีความจำเป็นที่จะต้องให้คนได้เรียนรู้ เพื่อต้องการให้คนรู้ก่อนที่จะทำ เพราะต้องทำในสิ่งที่รู้แล้ว ไม่ใช่เห็นว่าเห็นคนอื่นทำก็ทำตาม ใครสั่งให้ทำอะไรก็ทำ โดยตัวเองไม่มีความรู้ นี่ไม่ประสบความสำเร็จเลย เพราะฉะนั้นมันต้องให้ทุกคนคิดว่า จะทำอะไรก็ต้องเรียนรู้ในสิ่งที่จะทำ แล้วก็ต้องทำในสิ่งที่รู้ ถึงจะประสบความสำเร็จ” (ประยงค์ รณรงค์, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2549)

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ทางคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งนำโดยนายประยงค์ รณรงค์ จึงได้นำมากำหนดเป็นปรัชญาในการเรียนรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว”

โดยการเรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้วนั้น หมายถึง เรียนในเรื่องที่ชาวชุมชนต้องการจะนำเอาความรู้ไปใช้ในการเสริมหรือสนับสนุนการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการดำเนินการหรือลงมือปฏิบัติในเรื่องที่มีความรู้อยู่แล้ว โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการสนับสนุนให้ชาวชุมชนได้เรียนหรือศึกษาในสิ่งที่ต้องการรู้หรือต้องการทำ โดยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจในชุมชนที่มีความสนใจในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ชาวชุมชนได้เรียนในสิ่งที่ต้องการจะทำหรือต้องการจะรู้ ทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมนั้นไปปฏิบัติหรือดำเนินการได้อย่างประสบผลสำเร็จ กล่าวได้ว่าศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนในสิ่งที่ต้องการจะทำ โดยก่อนที่จะมีการลงมือทำหรือปฏิบัตินั้น ควรจะมีความรู้ในเรื่องนั้นๆก่อน ซึ่งเป็นการลงมือปฏิบัติในสิ่งที่มีความรู้อยู่แล้ว

จากปรัชญาที่เกิดขึ้น คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว” ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ยึดถือและนำมากำหนดแนวทางการเรียนรู้ของชาวชุมชน และศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละครัวเรือนมาใช้ในการวางแผนการดำเนินการในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้กิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชนในช่วงปีพ.ศ. 2538-2539 เพื่อให้ชาวชุมชนนำความรู้จากกิจกรรมต่างๆไปใช้ในการสร้างอาชีพเสริมต่อไป จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2540 เมื่อประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งหลังปีพ.ศ. 2540 ได้ส่งผลให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีการเพิ่มเติมปรัชญาการเรียนรู้ใหม่เข้ามาถึงแม้ว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้มีผลใดๆต่อชุมชนก็ตาม ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ชุมชนไม่ได้รับผลกระทบใดๆนั้น เนื่องมาจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการวางแผนการดำเนินการในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้กิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชนก่อนที่จะเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น และได้เริ่มต้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เพื่อให้ชาวชุมชนนำความรู้จากกิจกรรมเหล่านี้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา

แต่จากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเห็นว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่อาจจำกัดอยู่ภายใต้ปรัชญาเดิมได้ เพราะการเรียนรู้เฉพาะในสิ่งที่ชาวชุมชนต้องการจะรู้หรือต้องการจะทำนั้น อาจจะไม่เพียงพอสำหรับสังคมในยุคปัจจุบัน ดังนั้นชาวชุมชนจึงควรจะต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน นอกเหนือจากเรื่องที่ต้องการจะรู้หรือต้องการจะทำ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับมือและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังเช่นเอกสารที่ได้ทำการศึกษาให้ข้อมูลว่า

“ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งหลังปี 2540 ส่งผลให้ปรัชญาการเรียนรู้ของชุมชนที่เคยใช้มาก่อน จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปและเรียนรู้โลกภายนอกอย่างเท่าทัน การเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่อาจจำกัดอยู่ภายใต้ปรัชญาเดิม การเตรียมคนและชุมชนให้พร้อมที่จะรับมือกับสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบัน”(ประยงค์ วรรณรงค์, 2546: 74-75)

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ทำให้คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการเพิ่มเติมปรัชญาการเรียนรู้ใหม่เข้ามาในภายหลัง คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้”

การเรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้นั้น เป็นการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเห็นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นที่ชาวชุมชนจะต้องรู้หรือควรจะรู้ โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการสอดแทรกเนื้อหาสาระข้อมูลต่างๆเข้าไปในการฝึกอบรมหรือถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนในแต่ละกิจกรรมที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ข้อมูลด้านสุขภาพในวิถีชีวิตประจำวัน ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องระบบสหกรณ์ การเมืองและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กระแสเศรษฐกิจ การทำบัญชี เป็นต้น โดยข้อมูลต่างๆเหล่านี้เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้รอบตัว สถานการณ์หรือเรื่องราวต่างๆภายนอกชุมชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาชาวชุมชนให้มีแนวคิดและมุมมองที่กว้างขวางขึ้น และรู้เท่าทันกับเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องต่างๆมากขึ้น

จากข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า แนวคิดที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนำมากำหนดปรัชญาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้กับชาวชุมชนนั้น ได้เกิดขึ้นหรือพัฒนามาจากแนวคิด 2 ประการ คือ 1) การต้องการลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา 2) การรู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

จากแนวคิดในการต้องการลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา ได้ก่อให้เกิดปรัชญาการเรียนรู้ในระยะแรก คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว” ซึ่งจากปรัชญาดังกล่าวจะทำให้ในการดำเนินการสร้างอาชีพเสริมประสบผลสำเร็จ เนื่องจากก่อนที่จะมีการดำเนินการใดๆนั้น จะต้องมีการเรียนในสิ่งที่แต่ละบุคคลต้องการจะทำหรือดำเนินการ ซึ่งทำให้เกิดความรู้ก่อนที่จะมีการดำเนินการ และการดำเนินการดังกล่าวนั้นจะเป็นการดำเนินการหรือทำในสิ่งที่มีความรู้แล้ว และจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในครั้งหลังปีพ.ศ. 2540 ได้ส่งผลให้เกิดพัฒนาการปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยได้มีการ

เพิ่มเติมปรัชญาใหม่เข้ามา คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้” ซึ่งปรัชญาดังกล่าวได้เกิดขึ้นจากแนวคิดในการที่ต้องการรู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งชาวชุมชนจะต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน นอกเหนือจากสิ่งที่ต้องการจะรู้ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน

ปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงที่มาจากทั้งสองแนวคิดนี้ ได้มีส่วนในการเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ยึดถือและนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมให้แก่ชาวชุมชนพร้อมๆกัน โดยชาวชุมชนที่เข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม จะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการจะรู้หรือต้องการจะทำ ซึ่งเป็นการเรียนตามความต้องการของแต่ละบุคคล ทำให้มีความรู้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ เรียกได้ว่าเป็นการลงมือปฏิบัติหรือทำในสิ่งที่มีความรู้แล้ว และในขณะเดียวกันทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวหรือสถานการณ์จากภายนอกชุมชนที่ชาวชุมชนควรจะไปเรียนรู้เข้าไปในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ชาวชุมชนรู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า จากปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงที่เกิดขึ้นในช่วงหลังจากที่มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้นในปีพ.ศ.2535 ที่ว่า “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว” และปรัชญาที่ได้มีการเพิ่มเติมเข้ามาใหม่ในช่วงครึ่งหลังปีพ.ศ.2540 ที่ว่า “เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้” ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้นำปรัชญาดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน

4.2 การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

4.2.1 กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เป็นกระบวนการที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ดำเนินการให้ชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้ จากการศึกษพบว่า กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้นมีความสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ ซึ่งมีขั้นตอนกระบวนการดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ จากการดำเนินการในการพัฒนาอาชีพหลักของชาวชุมชน โดยการจัดตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราขึ้นเพื่อพัฒนาผลผลิตจากยางพาราของชาวชุมชนให้มีคุณภาพและสามารถขายราคาดีนั้น ได้ทำให้ชาวชุมชนได้มีการมาสรุปบทเรียนร่วมกัน โดยการร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา ทำให้พบว่า การดำเนินการพัฒนาอาชีพหลักของชาวชุมชนหรือการพัฒนาเรื่องยางพารา

เพียงอย่างเดียวมันไม่สามารถจะแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ เช่น ปัญหาหนี้สิน เนื่องจากการประกอบอาชีพสวนยางพารา นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวกับการควบคุมหรือจัดการ ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารามีรายได้ไม่แน่นอน จากการวิเคราะห์ปัญหาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนดังกล่าว จึงทำให้เกิดแนวความคิดว่าไม่ควรฝากชีวิตไว้กับยางพาราเพียงอย่างเดียวขึ้นในชุมชน

จากแนวความคิดดังกล่าว จึงได้มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้นในปีพ.ศ. 2535 จากนั้นทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นคณะกรรมการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงและถือเป็นตัวแทนของชาวชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน จากหมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 8 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 40 คน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.) ได้ทำการดำเนินการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละครัวเรือน โดยทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงได้นำแบบสอบถามมาใช้ในการดำเนินการดังกล่าว และต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2538-2539 ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาทำการวิเคราะห์ร่วมกัน ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงเห็นว่าชาวชุมชนไม้เรียงควรจะมีอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพดังกล่าว รวมทั้งนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนการดำเนินการในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ร่วมกันสร้างกรอบการจัดทำแผนชุมชนขึ้น โดยได้กำหนดกรอบ 4 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษา
2. ด้านเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม
3. ด้านสาธารณสุขชุมชน
4. ด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมชุมชน

โดยแผนงานทั้ง 4 ด้านนี้ได้ถูกจัดให้อยู่ในโครงสร้างและแผนงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง และแผนงานดังกล่าวทั้ง 4 ด้านที่มีการกำหนดขึ้นได้ประกอบด้วยโครงการต่างๆ เพื่อเป็นกรอบในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งแผนงานในแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้

1. แผนงานด้านการศึกษา ประกอบด้วย โครงการศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินการพัฒนาการศึกษาของชาวชุมชน
2. แผนงานด้านเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย โครงการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อต้องการพัฒนาทางด้านเกษตรและเป็นการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3. แผนงานด้านสาธารณสุขชุมชน ประกอบด้วย โครงการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ซึ่งได้มีการดำเนินการเพื่อต้องการดูแลและแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพของชาวชุมชน

4. แผนงานด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมชุมชน ประกอบด้วย โครงการแปรรูปข้าว โครงการผลิตของใช้ทดแทนการนำเข้า และโครงการผลิตอาหารของชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและช่วยลดค่าใช้จ่ายของแต่ละครัวเรือน

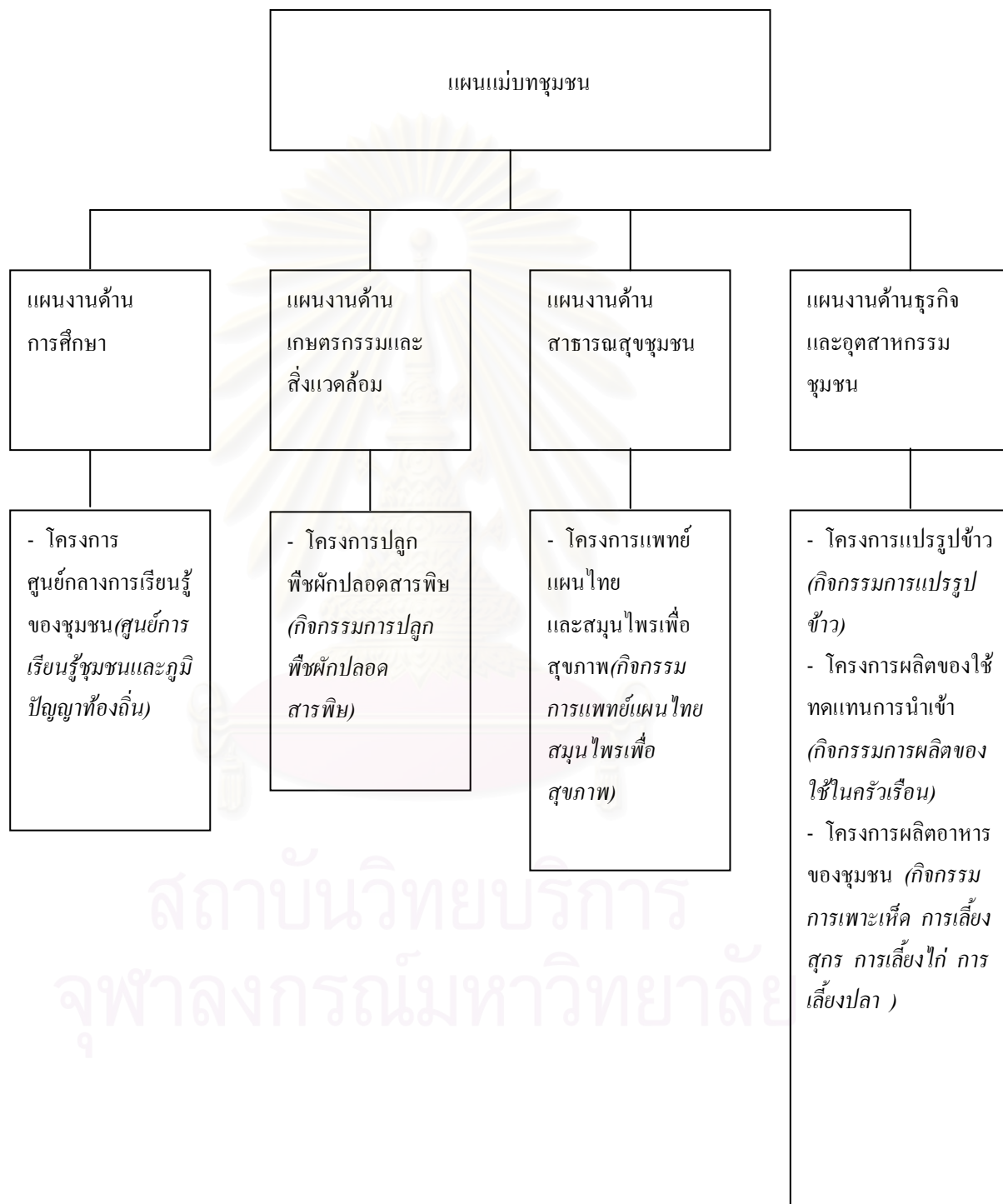
จากที่กล่าวมาสามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงโครงสร้างแผนงานและโครงการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างแผนงานและโครงการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้

เรียง

จากแผนแม่บทชุมชนไม้เรียงในระยะที่ 1(พ.ศ. 2540-2544) ทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงได้มีการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียงขึ้น ซึ่งเป็นการนำแนวคิดแผนงานทั้ง 4 ด้านลงมาสู่ภาคปฏิบัติ เรียกว่าเป็นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ โดยหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียงนั้น ได้จัดทำขึ้นเพื่อจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชนและหลักสูตรดังกล่าวประกอบด้วยหลักสูตรย่อยจำนวน 8 หลักสูตร ซึ่งถือเป็น 8 กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1(พ.ศ. 2540-2544) อันประกอบด้วย

1. กิจกรรมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ
2. กิจกรรมการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด
3. กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง
4. กิจกรรมการเพาะเห็ดด้วยขี้เลื่อยไม้ยางพารา
5. กิจกรรมการเพาะเลี้ยงสุกร
6. กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน
7. กิจกรรมการแปรรูปข้าว
8. กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ

โดย 8 กิจกรรมที่กล่าวมานี้ ถือเป็นหลักสูตรวิชาเลือกที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการจัดทำขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนสามารถเลือกเรียนกิจกรรมต่างๆได้ตามความสนใจหรือตามความต้องการของแต่ละบุคคล และในขณะเดียวกันศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวต่างๆที่ชาวชุมชนควรจะรู้เข้าไปในแต่ละกิจกรรม เช่น ข้อมูลด้านสุขภาพในวิถีชีวิตประจำวัน ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องระบบสหกรณ์ การเมืองและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กระแสเศรษฐกิจ การทำบัญชี เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และจากการศึกษาพบว่ากิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชาวชุมชน 3 ด้าน คือ การลดค่าใช้จ่าย การดูแลและแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพ และการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีเป้าหมายเพื่อต้องการพัฒนาความรู้ความสามารถของเกษตรกรในการที่จะแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพเสริม โดยไม่ยึดติดกับการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียว

2. การเตรียมการหรือการวางแผน เป็นการเตรียมการหรือการวางแผนการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งจากการศึกษานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ

1) การเตรียมการหรือการวางแผนในช่วงก่อนการจัดตั้งกิจกรรม การเตรียมการหรือการวางแผนในระยะนี้ ทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ซึ่งถือเป็นตัวแทนของชาวชุมชนในแต่ละ

หมู่บ้าน ได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในชุมชนมาทำการวิเคราะห์และวางแผนในแต่ละกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นการเตรียมการหรือการวางแผนเกี่ยวกับผู้ที่จะมาทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม โดยผู้ที่จะมาทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมนั้น จะเป็นผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้ประสบการณ์หรือภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ ซึ่งได้มาจากการดำเนินการสำรวจข้อมูลในชุมชนของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ทำให้ทราบว่าในชุมชนนั้นมีผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดบ้าง รวมทั้งนักวิชาการจากสถาบันต่างๆที่มีความรู้ในด้านทฤษฎีและวิชาการต่างๆ

โดยในการวางแผนเนื้อหาความรู้ต่างๆที่จะมีการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมนั้น ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการวางแผนและกำหนดว่าในแต่ละกิจกรรมนั้นจะมีการดำเนินการหรือให้ความรู้แก่ชาวชุมชนในเรื่องใดบ้าง โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งมีนายประยงค์ รัตนรงค์ เป็นประธานและเป็นแกนนำ ได้มีการขอความร่วมมือจากศูนย์เรียนรู้ของการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเข้ามาเป็นภาคีความร่วมมือ โดยทางการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)จะรับผิดชอบด้านวิชาการและการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรการฝึกอบรม ด้านเอกสารที่ใช้ในการดำเนินการฝึกอบรม และด้านวิทยากรในการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ซึ่งในส่วนที่ต้องใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ การอบรมสาธิต และการแนะนำความรู้ทางเทคโนโลยีแก่ชาวชุมชน ทางศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรจะเป็นฝ่ายรับผิดชอบ การเตรียมการหรือการวางแผนในระยะนี้เรียกได้ว่าเป็นการเตรียมการหรือการวางแผนในส่วนของผู้ที่จะมาทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งองค์ความรู้ต่างๆที่จะใช้ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม

2) การเตรียมการหรือการวางแผนในช่วงก่อนการดำเนินการกิจกรรม เมื่อมีการเตรียมการหรือการวางแผนก่อนที่จะมีการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชนแล้ว จากนั้นจึงได้มีการเตรียมการหรือการวางแผนก่อนที่จะมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยก่อนที่จะมีการจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมนั้น กิจกรรมบางส่วนได้มีการเตรียมการหรือการวางแผนก่อนที่จะดำเนินกิจกรรม แต่ในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนไม่ได้มีการเตรียมการหรือการวางแผนใดๆ

ในส่วนของกิจกรรมที่มีการเตรียมการหรือการวางแผนก่อนการดำเนินการนั้น จะเป็นการเตรียมการในเรื่องของทีมวิทยากรหรือผู้รู้จากหน่วยงานภายนอกชุมชนที่จะเข้ามาให้ความรู้แก่ชาวชุมชนในด้านวิชาการต่างๆ สถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆที่จำเป็นจะต้องใช้ในการฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่จะเข้ามาเรียนรู้ ดังผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้ข้อมูลว่า

“ก่อนฝึกอบรมก็ต้องเตรียมทีมวิทยากร สถานที่ต่างๆและอุปกรณ์ทุกอย่าง และเตรียมอาหารกลางวัน ซึ่งเราเป็นผู้จัดให้”(เกรียงศักดิ์ ชูชาติ, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2549)

โดยอุปกรณ์ต่างๆนั้นจะมีพร้อมอยู่ที่ศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรม จึงทำให้มีความพร้อมที่จะดำเนินการหรือฝึกอบรมแก่ผู้ที่จะเข้ามาเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งทำให้แต่ละกิจกรรมที่มีในชุมชนนั้นมีความพร้อมในการถ่ายทอดหรือฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจในกิจกรรมต่างๆได้ตลอดเวลา

สำหรับกิจกรรมที่ไม่ได้มีการเตรียมการหรือการวางแผนใดๆ ทางวิทยากรหรือผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆสามารถที่จะดำเนินการหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่จะเข้ามาเรียนรู้ได้ทันที เนื่องจากมีองค์ความรู้ที่เกิดจากความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์อยู่แล้ว รวมทั้งความรู้ที่ได้รับจากการอบรมความรู้เพิ่มเติม ทำให้มีความพร้อมในการดำเนินการกิจกรรม และในการดำเนินการกิจกรรมนั้น ทางวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชน จะเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมนั้นๆด้วยตนเอง โดยไม่มีนักวิชาการจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมในการดำเนินการ ทำให้กิจกรรมบางส่วนนั้นไม่จำเป็นต้องมีการเตรียมการหรือการวางแผนใดๆ และสามารถดำเนินการได้ทันที ดังผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงสุกรให้ข้อมูลว่า

“ก็ป่าเคยทำมา เคยชินมา ไม่ต้องทำอะไรป่ารู้ ทำแล้วก็รู้ไปในตัว ก็คือถ้ามีคนจะมาเรียนรู้ ป่าก็สอนได้เลย ไม่ต้องเตรียมตัวอะไรเลย คือเล่าได้หมดว่าหมูเป็นไขมีอาการยังไง ป่าก็บอกได้”(สำรวม ถาวร, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2549)

3. การดำเนินการกิจกรรม ในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้จัดทำขึ้นนั้น ได้มีการดำเนินการจัดการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ตำบลไม้เรียง โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมว่าพื้นที่ใดหรือจุดใดมีผู้ที่มีความรู้และมีความเหมาะสมในด้านสถานที่ จึงทำให้ในแต่ละหมู่บ้านมีกิจกรรมที่มีการดำเนินการเพื่อเป็นฐานฝึกภาคปฏิบัติหรือแหล่งเรียนรู้กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ตำบลไม้เรียง และจากการศึกษาพบว่า การดำเนินการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

- การถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ ในการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ นั้น เป็นการถ่ายทอดความรู้โดยการจัดฝึกอบรมแบบเป็นทางการขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนในรูปแบบของกลุ่ม และในการดำเนินการนั้นจะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ โดยการฝึกอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งในการฝึกอบรมภาคทฤษฎีทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะมีการเชิญนักวิชาการจากสถาบันต่างๆมาทำการฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านทฤษฎี และวิชาการแก่ชาวชุมชน และการฝึกอบรมในภาคปฏิบัตินั้นจะเป็นการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ โดยการลงสู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่ ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติที่มีอยู่ในชุมชน โดยมีวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนและเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ หรือภูมิปัญญาในเรื่องนั้นๆเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการดังกล่าว

- การถ่ายทอดความรู้อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนที่สนใจในกิจกรรมต่างๆในลักษณะของการบอกกล่าวหรือพูดคุยอย่างเป็นทางการ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนในรูปแบบของปัจเจกบุคคล โดยชาวชุมชนที่มีความสนใจในเรื่องนั้นๆสามารถที่จะเข้าไปทำการพูดคุย สอบถามกับผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมได้โดยตรง เนื่องจากชุมชนไม่เรียงมีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทำให้ชาวชุมชนสามารถที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมได้อย่างเป็นกันเอง และทำให้เกิดความสะดวกและง่ายต่อการเข้ามาเรียนรู้ของชาวชุมชนในแต่ละกิจกรรม

ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมนั้น เป็นการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ โดยผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆ จะเป็นผู้ดูแลและดำเนินการด้วยตนเอง เรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการในระดับบุคคลหรือเป็นการดำเนินการในระดับธุรกิจส่วนตัว ซึ่งผลกำไรหรือรายได้ที่เกิดจากการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมนั้น จะเป็นของผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม แต่การดำเนินการดังกล่าวจะมีการเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมขึ้น เพื่อทำการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องต่างๆให้แก่ชาวชุมชน ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินการด้วยกิจกรรมต่างๆที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

4. การประเมินผล จากการศึกษาพบว่า หลังจากที่มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆโดยการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนแล้วนั้น บางกิจกรรมก็จะมีการประเมินผลการดำเนินการในภายหลังจากการดำเนินกิจกรรม และบางกิจกรรมนั้นไม่มีการประเมินผลหลังจากการดำเนินกิจกรรม ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“ก็ติดตามบ้างไม่ติดตามบ้าง เพราะถ้าใครเอาไปใช้แล้วเขามีปัญหาว่ามันเกิดการขัดข้องอะไร เราก็ไปช่วย ช่วยให้เราทำได้ประสบความสำเร็จ”
(ประยงค์ วรรณรงค์, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2549)

กิจกรรมส่วนหนึ่งที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการติดตามประเมินผลหลังจากการฝึกอบรมหรือถ่ายทอดความรู้ นั้น เป็นการประเมินว่าผู้ที่เข้ามาเรียนรู้นั้นสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปปฏิบัติต่อได้หรือไม่ และเป็นการประเมินผลว่าบุคคลที่เข้ามาเรียนรู้อีกกิจกรรมนั้น ผู้ใดสามารถนำไปปฏิบัติต่อหรือนำไปดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะถือว่าผู้นั้นผ่านการฝึกอบรมในกิจกรรมนั้นๆ โดยกิจกรรมที่มีการประเมินผล ได้แก่ กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ กิจกรรมการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด กิจกรรมการเพาะเห็ดด้วยจี้เถื่อยไม้ยางพารา ดังเช่นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมการเพาะเห็ดด้วยจี้เถื่อยไม้ยางพาราให้ข้อมูลว่า

“ติดตามที่เขาฝึก ถ้าทำ 100 ก้อน เราจะเก็บไว้ 10 ก้อน คือเอาไว้ดูว่าเขาเลี้ยงถูกวิธีไหม มันจะออกมาเหมือนกันไหม ถ้าออกมาไม่เหมือนกันเราก็แนะนำให้เขา” (ผ่องพิว พรหมเกิด, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2549)

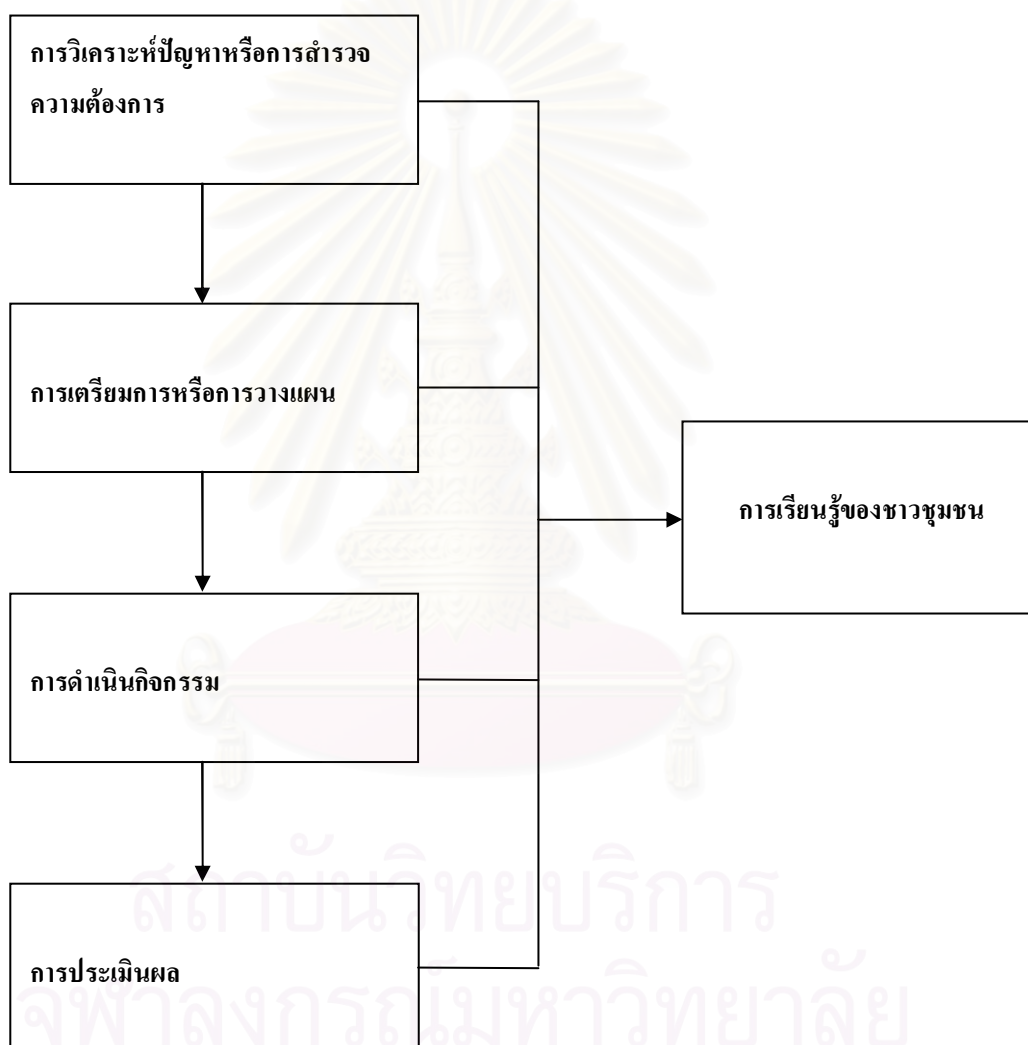
และกิจกรรมอีกส่วนหนึ่งที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงไม่ได้มีการติดตามประเมินผลหลังจากที่มีการดำเนินกิจกรรม โดยเมื่อมีการฝึกอบรมหรือการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวชุมชนที่สนใจแล้ว จากนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะให้ชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้อีกไปทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการให้ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้อีกกิจกรรมนั้นๆ นำความรู้ที่ได้กลับไปดำเนินการหรือจัดการต่อด้วยตนเอง ดังเช่นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมการแปรรูปข้าวให้ข้อมูลว่า

“เมื่อเรียนไปแล้วไม่ได้ติดตามผลเลย ก็คือ เขามาเรียนแล้วก็ให้เขาไปจัดการหรือดำเนินการเอง”(สมคิด บัวสกด, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2549)

แต่หากชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้มีปัญหาจากการดำเนินการดังกล่าว ก็สามารถที่จะกลับมาสอบถามหรือปรึกษาปัญหา รวมทั้งขอคำแนะนำในการดำเนินการกับผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ที่มา: ผู้วิจัยปรับจากกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นเอกสารจากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

เมื่อศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดำเนินกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมมาได้สักระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงได้มีการสรุปบทเรียนโดยการพูดคุยหารือร่วมกันจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในช่วงที่ผ่านมา ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน

ไม่เรียงได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมใหม่ๆเข้ามา เพื่อต้องการให้ชาวชุมชนมีทางเลือกที่หลากหลายในการเข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆที่มีในชุมชนมากขึ้น

จากการสรุปบทเรียนดังกล่าว ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเห็นว่าในตำบลไม่เรียงนอกเหนือจากการทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่แล้วนั้น ภายในชุมชนยังได้มีการปลูกมังคุดเป็นจำนวนมาก แต่ผลผลิตมังคุดที่ออกมานั้นมีคุณภาพไม่ดี และส่งผลให้มังคุดมีราคาตกต่ำ เนื่องจากการไม่มีการดูแลจัดการสวนมังคุดอย่างถูกวิธี ดังนั้นจึงทำให้เกิดหลักสูตรโรงเรียนมังคุดขึ้นมาในช่วงปีพ.ศ. 2545 ซึ่งถือเป็นกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้มีการดำเนินการให้ความรู้แก่ชาวชุมชนเกี่ยวกับการดูแลจัดการสวนมังคุด เพื่อปรับปรุงมังคุดให้มีคุณภาพ และสามารถขายได้ราคา ซึ่งหลักสูตรโรงเรียนมังคุดนั้นได้เกิดจากการประสานความร่วมมือของ 3 ฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายมีหน้าที่รับผิดชอบดังนี้

1) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง รับผิดชอบในการติดต่อประสานงานต่างๆ การบริการและการอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่ เนื่องจากการดำเนินการฝึกอบรมในกิจกรรมโรงเรียนมังคุดนั้นได้ใช้สถานที่ตั้งของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นสถานที่ในการฝึกอบรมดังกล่าว

2) ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร รับผิดชอบในเรื่องวิชาการ โดยมีเกษตรตำบลซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวชุมชน

3) การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) รับผิดชอบในเรื่องงบประมาณที่เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม

ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2546 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น เป็นการเรียนในระดับปริญญาตรีของหลักสูตรมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นผลมาจากการทำทนายปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่ว่าเรียนในสิ่งที่ต้องการทำ โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการทำทนายว่าหากชาวชุมชนต้องการที่จะเรียนรู้หรือต้องการรู้ในเรื่องใดก็ตาม ให้มาแจ้งที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง และศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะดำเนินการให้ชาวชุมชนเหล่านั้นได้รู้ในทุกเรื่องที่ต้องการจะรู้ ซึ่งผลจากการทำทนายปรัชญาดังกล่าว ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนส่วนหนึ่งในการเรียนเพื่อให้ได้วุฒิทางการศึกษาหรือใบปริญญาบัตร ซึ่งเป็นการดำเนินการจัดการโดยให้มหาวิทยาลัยเข้ามาตั้งอยู่ในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนสามารถที่จะทำการศึกษาอยู่ในพื้นที่ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางออกไปศึกษา นอกพื้นที่ ทำให้เกิดความสะดวกในการเดินทางและประหยัดเวลารวมทั้งค่าใช้จ่ายต่างๆ และในการดำเนินการนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการร่วมมือกับเทศบาลตำบลไม่เรียง

ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการในพื้นที่ตำบลไม้เรียง และมหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงทำให้เกิดเป็นความร่วมมือ 3 ฝ่ายขึ้น โดยแต่ละฝ่ายนั้นมีหน้าที่รับผิดชอบดังนี้

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง รับผิดชอบในการหางบประมาณเพื่อดำเนินการในการจัดตั้งอุปกรณ์ต่างๆ เช่น การติดตั้งจานดาวเทียม การติดตั้งอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ โต้ะ รวมทั้งมีการดำเนินการในการจัดตั้งระบบให้แล้วเสร็จเพื่อใช้ในการถ่ายทอดการเรียนการสอน

เทศบาลตำบลไม้เรียง รับผิดชอบประสานงานในเรื่องสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอน และรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องงบประมาณและค่าใช้จ่ายในเรื่องของบุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนินการ รวมทั้งการประสานงานต่างๆ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง รับผิดชอบในด้านวิชาการและกระบวนการเรียนการสอน

จากนั้นในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2547 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการจัดตั้งกิจกรรมการเพาะเลี้ยงกบขึ้น ซึ่งเป็นการเพาะเลี้ยงกบในล้อรถหรือเรียกว่าการเลี้ยงกบคอนโด ซึ่งการเพาะเลี้ยงกบนี้ ทางชุมชนไม้เรียงได้นำแนวคิดจากการได้ไปเห็นตัวอย่างที่จังหวัดนนทบุรี จากนั้นจึงมีการนำมาทดลองเลี้ยงในชุมชน และสามารถที่จะนำมาเลี้ยงได้เช่นกัน เนื่องจากสภาพดิน ฟ้า อากาศนั้นมีความเหมาะสม ทำให้ลูกกบที่เลี้ยงสามารถเจริญเติบโตได้ดี ซึ่งในการดำเนินการนั้นมีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิตต่ำ ทำให้ทางชุมชนเห็นว่าสามารถที่จะนำมาดำเนินการในชุมชนได้ โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการจัดตั้งเป็นกิจกรรมใหม่ขึ้นในชุมชน และดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้เช่นเดียวกับทั้ง 8 กิจกรรมที่เป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียง ซึ่งผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้น ได้มีการดำเนินการในระดับบุคคลหรือระดับธุรกิจส่วนตัว แต่จะมีการเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวขึ้นในชุมชน เพื่อดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวชุมชนที่มีความสนใจในกิจกรรมดังกล่าว และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้แก่ชาวชุมชนในการนำไปประกอบเป็นอาชีพเสริม

จากกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นกิจกรรมที่มีความแตกต่างจากกิจกรรมอื่นๆที่มีในชุมชน เนื่องจากกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงโดยส่วนใหญ่ จะเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม แต่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนในการเรียนรู้เพื่อให้ได้วุฒิทางการศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินการจัดการโดยให้มหาวิทยาลัยเข้ามาตั้งอยู่ในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนสามารถที่จะทำการศึกษาอยู่ในพื้นที่ได้ โดยไม่ต้องเดินทางเพื่อไปศึกษานอกพื้นที่ กล่าวได้ว่า

กิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น เป็นการตอบสนองความต้องการของชุมชนใน 2 ด้าน คือ

1) การตอบสนองในเรื่องการพัฒนาความรู้ความสามารถของชาวชุมชน เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ในแต่ละกิจกรรมไปใช้ในการสร้างอาชีพเสริม

2) การตอบสนองในเรื่องการเรียนเพื่อให้ได้วุฒิทางการศึกษา

ปัจจุบันกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนดังที่ได้กล่าวมานั้น ยังคงมีการดำเนินการอยู่ภายในชุมชน ด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม โดยมีผู้รู้ในชุมชนทำหน้าที่รับผิดชอบในการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งสาเหตุที่ทำให้กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นยังคงมีการดำเนินการหรือยังคงอยู่ได้ในชุมชนนั้น เนื่องจากกิจกรรมเหล่านั้นได้มีการจัดการหรือดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ โดยมีผู้รู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการดำเนินการในระดับบุคคลหรือระดับธุรกิจส่วนตัว แต่จะมีการเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น โดยผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมจะได้รับผลกำไรหรือรายได้ที่เกิดจากการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม ซึ่งถือเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินการดังกล่าว ทำให้ผู้ที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมสามารถมีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว และในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับชาวชุมชนที่ต้องการเข้ามาเรียนรู้หรือต้องการความรู้ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งชาวชุมชนสามารถที่จะเข้ามาเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมที่อยู่ในรูปของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ โดยมีผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชน

จากกิจกรรมต่างๆที่ยังคงมีการดำเนินการหรือยังคงอยู่ภายในชุมชนนั้น กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน ซึ่งได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำน้ายาล้างจานเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่มีชาวชุมชนให้ความสนใจในการเข้ามาเรียนรู้เรื่อยๆ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ชาวชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปปฏิบัติได้โดยทันทีและง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งส่วนผสมหรือส่วนประกอบที่ใช้ในการทำน้ายาล้างจาน ได้มีการวางจำหน่ายอยู่ที่ศูนย์เรียนรู้ในกิจกรรมดังกล่าว ทำให้สะดวกต่อการนำไปดำเนินการต่อด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม ยังมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้มีการดำเนินการภายในชุมชนแล้ว นั่นคือกิจกรรมโรงเรียนมังคุด โดยได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนที่สนใจเพียง 2 รุ่นเท่านั้น เนื่องจากผลผลิตมังคุดในช่วงปีที่ผ่านมาปริมาณน้อย ประกอบกับวิทยากรผู้ให้ความรู้ได้ย้ายออกไปนอกพื้นที่ตำบลไม้เรียง ทำให้การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนมังคุดต้องหยุดชะงักไปและไม่ได้มีการดำเนินการต่อไป ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมโรงเรียนมังคุดให้ข้อมูลว่า

“คุณบุเรง สมัยนั้นเป็นเกษตรตำบล ตอนนี่ก็ย้ายแล้ว ก็ออกไปที่อื่นแล้ว.....ก็ 2 รุ่นก็หยุดแล้ว เพราะไม่มีผลผลิต เพราะว่าฝน มังคุดมันขึ้นอยู่กับอากาศ ควบคุมไม่ได้เลย”(นิตดาภรณ์ โชติรุ่งโรจน์, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2549)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมต่างๆที่ยังคงมีการดำเนินการหรือยังคงอยู่ภายในชุมชนนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากกิจกรรมเหล่านั้นมีผู้รู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ดำเนินการอยู่ ทำให้กิจกรรมต่างๆนั้นสามารถดำเนินการต่อไปได้และไม่หยุดชะงักลง ส่วนกิจกรรมที่ไม่มีผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการนั้น ก็จะทำให้กิจกรรมดังกล่าวหยุดชะงักลงหรือไม่ได้มีการดำเนินการต่อไป

4.2.2 การจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

ชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่มีความรู้หลากหลาย เช่น ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงหมู การนวดแผนไทย เป็นต้น ซึ่งความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์หรือภูมิปัญญาของบุคคลส่วนหนึ่งในชุมชนที่ได้มีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวจนเป็นผลสำเร็จ แต่ความรู้ดังกล่าวนี้เป็นความรู้ของบุคคลส่วนน้อยในชุมชน เพราะคนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการทำสวนยางพาราเป็นอันดับหนึ่ง โดยได้ยึดถืออาชีพการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากภายในชุมชนมีทรัพยากรหลักที่สำคัญ คือ สวนยางพารา แต่การประกอบอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพที่ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ยากต่อการควบคุมหรือจัดการ เช่น สภาพดิน ฟ้า อากาศ และราคาผลผลิต ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน จึงทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงเกิดความคิดว่าไม่ควรฝากชีวิตไว้กับยางพาราเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเห็นว่าชาวชุมชนควรจะมียาชีพเสริม เพื่อลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา ด้วยเหตุนี้ได้นำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการนำความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนนอกเหนือจากความรู้ในเรื่องยางพารา และความรู้จากภายนอกชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการนำความรู้เหล่านี้มาถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นๆในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนมีความรู้ในเรื่องที่ต้องการจะทำหรือดำเนินการ เพื่อสร้างอาชีพเสริม ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้น เป็นการดำเนินการที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้(Knowledge Management) คือ เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการขั้นตอนต่างๆ และในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงก็เช่นกัน เป็นการนำความรู้ต่างๆที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนและความรู้จากภายนอกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม โดยในการดำเนินการนั้นได้ประกอบด้วยขั้นตอนกระบวนการตามแนวคิดการจัดการความรู้ ซึ่งเป็นการ

ดำเนินการจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยมีขั้นตอนกระบวนการดังนี้

1. การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ในการดำเนินการจัดการความรู้ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้เริ่มต้นจากการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละครัวเรือนในชุมชนไม่เรียง โดยมีตัวแทนจากหมู่บ้านต่างๆ หมู่บ้านละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน ซึ่งเรียกว่าสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง เป็นผู้ทำการสำรวจข้อมูล โดยในการดำเนินการนั้นได้อาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบบสอบถามดังกล่าวประกอบด้วยแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 ข้อมูลครอบครัว เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัว อาชีพ รายได้ หนี้สิน ความชำนาญของคนในครอบครัว ปัญหาของครอบครัว และความคาดหวังของครอบครัว เป็นต้น ชุดที่ 2 ข้อมูลบันทึกรายจ่ายครอบครัว เป็นข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายต่างๆของแต่ละครัวเรือน เช่น ค่าใช้จ่ายในการอุปโภค-บริโภค และเมื่อสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงได้ทำการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวแล้ว จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และสรุปผลร่วมกัน ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงทราบถึงปัญหาและความต้องการของชาวชุมชน โดยพบว่าชาวชุมชนไม่เรียงมีปัญหาหนี้สินและต้องการความรู้เพื่อนำไปดำเนินการสร้างอาชีพเสริม รวมทั้งจากข้อมูลที่ได้ดำเนินการสำรวจนั้น ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงทราบว่าในชุมชนมีความรู้ในเรื่องใดบ้างนอกเหนือจากความรู้ในเรื่องยางพารา ซึ่งได้แก่

- ความรู้ในเรื่องการปลูกพืชผัก การทำปุ๋ยหมัก
- การเลี้ยงปลา
- การเลี้ยงไก่
- การเพาะเห็ด
- การเลี้ยงหมู
- การแปรรูปผลิตภัณฑ์ของใช้ (การทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า)
- การแปรรูปข้าวเป็นเส้นขนมจีน
- การนวดแผนไทย การต่อกระดูก

ความรู้ดังกล่าวนี้เป็นความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ของบุคคลต่างๆในชุมชนที่ได้มีการดำเนินการในเรื่องนั้นๆอยู่ก่อนแล้วและประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ ซึ่งทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำข้อมูลเหล่านี้มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินการในชุมชน เพื่อที่จะตอบสนองปัญหาและความต้องการของชาวชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา

จากการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงดังที่กล่าวมา ได้ก่อให้เกิดความรู้แฝง(Embedded Knowledge)ขึ้น ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการดำเนินการสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ซึ่งข้อมูลต่างๆที่ได้จากการดำเนินการสำรวจข้อมูลของแต่ละครัวเรือนในตำบลไม้เรียงนั้น ได้ทำให้ชุมชนได้รู้จักตัวเองมากขึ้น คือรู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชาวชุมชน และเมื่อชาวชุมชนได้รู้จักตัวเองแล้ว จะทำให้ชาวชุมชนสามารถกำหนดอนาคต กำหนดเป้าหมายของตัวเอง และสามารถตัดสินใจด้วยตัวเองได้มากขึ้น

2. การแสวงหาความรู้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการดำเนินการในการแสวงหาความรู้ที่ได้จากการสำรวจข้อมูลในชุมชนดังที่กล่าวมา โดยความรู้ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ดำเนินการแสวงหานั้น เป็นความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งเป็นความรู้ของผู้รู้ในเรื่องต่างๆ เรียกได้ว่าเป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน(Tacit Knowledge) และในการแสวงหาความรู้จากผู้รู้ในเรื่องต่างๆนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

2.1 ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชน ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ภายในชุมชน โดยในการแสวงหาความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จะเริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้จากส่วนที่เป็นแหล่งความรู้ภายในชุมชนก่อน จากนั้นจึงดำเนินการแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชน ในการแสวงหาความรู้ในส่วนที่เป็นแหล่งความรู้ภายในชุมชนนั้น เป็นการแสวงหาผู้รู้ในเรื่องต่างๆที่ได้มีการดำเนินการกำหนดหรือระบุไว้ในขั้นตอนที่มีการสำรวจ ซึ่งมีดังนี้

- ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการปลูกพืชผัก การทำปุ๋ยหมัก คือ นายขจร ทิพาพงศ์
 - ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการเลี้ยงปลา คือ นายศิริ ชีวะ
 - ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการเลี้ยงไก่ คือ นายเกรียงศักดิ์ ชูชาติ
 - ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการเพาะเห็ดและการแปรรูปผลิตภัณฑ์(การทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า) คือ นางสุจินต์ แจ่มจรัส และนางพองพิว พรหมเกิด
 - ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการเลี้ยงสุกร คือ นางสาวรวม ถาวร
 - ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการแปรรูปข้าวเป็นเส้นขนมจีน คือ นายสมคิด บัวศักดิ์
 - ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการนวดแผนไทย การต่อกระดูก คือ นายประภาส สุพรรณ
- โดยผู้รู้ที่เป็นแหล่งความรู้ภายในชุมชนนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ หรือภูมิปัญญาในการดำเนินการด้านต่างๆในชุมชน ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนนำความรู้เหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์

2.2 ความรู้ทางด้านวิชาการของนักวิชาการและความรู้จากองค์กรชุมชนอื่นๆ เป็นการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ได้มีอยู่ในชุมชน

หรือเป็นความรู้ที่ชุมชนมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะนำความรู้นั้นมาใช้ในการดำเนินการ โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชนดังนี้

2.2.1 ความรู้ทางด้านวิชาการ เนื่องจากความรู้ที่มีในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์หรือภูมิปัญญาของชาวชุมชน ดังนั้นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงต้องมีการดำเนินการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ทางด้านวิชาการของนักวิชาการจากหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ มาสนับสนุนความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชนดังนี้

- ความรู้จากนักวิชาการจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และอาจารย์จากสถาบันการศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้ในเรื่องการปลูกพืชผัก การทำปุ๋ยหมัก

- ความรู้จากเจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ และอาจารย์จากสถาบันการศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้ในเรื่องการเลี้ยงปลา

- ความรู้จากเจ้าหน้าที่การเกษตร ปศุสัตว์อำเภอ และอาจารย์จากสถาบันการศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้ในเรื่องการเลี้ยงไก่

- ความรู้จากปศุสัตว์อำเภอ นักวิชาการจากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเกษตรไสยใหญ่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้ในเรื่องการเลี้ยงหมู

- ความรู้จากเจ้าหน้าที่เคหะกิจการเกษตร เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้ในเรื่องการแปรรูปข้าว

- ความรู้จากเจ้าหน้าที่จากศูนย์ฝึกอบรมสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้ในเรื่องการนวดแผนไทย

2.2.2 ความรู้จากองค์กรชุมชนอื่นๆ เป็นความรู้จากองค์กรชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการหรือมีประสบการณ์ความรู้ในเรื่องต่างๆ โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาการดำเนินการในเรื่องต่างๆ ขององค์กรชุมชนนั้นมาใช้ในการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เช่น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการเพาะเห็ดจากชุมชนบ้านสามเรือน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำความรู้ดังกล่าวมาสนับสนุนความรู้เพิ่มเติมของชุมชน

3. การสร้างความรู้ เมื่อศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการกำหนดถึงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งได้จากการดำเนินการสำรวจข้อมูลเป็นตัวกำหนด รวมทั้งได้มีการแสวงหาความรู้จากผู้รู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน จากนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงได้มีการดำเนินการสร้างความรู้ โดยการนำความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในชุมชนและความรู้ที่ได้แสวงหาจากภายนอกชุมชน มารวบรวมและจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียง ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ จำนวน 8 กิจกรรม ได้แก่

- กิจกรรมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ
- กิจกรรมการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด
- กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง
- กิจกรรมการเพาะเห็ดด้วยขี้เลื่อยไม่ยางพารา
- กิจกรรมการเพาะเลี้ยงสุกร
- กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน
- กิจกรรมการแปรรูปข้าว
- กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ

และในการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการประสานความร่วมมือกับศูนย์เรียนรู้ชุมชนของการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าว ซึ่งทั้ง 3 ฝ่ายได้ร่วมกันกำหนดเนื้อหาความรู้ต่างๆ ในแต่ละกิจกรรมที่จะทำการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวชุมชน โดยในแต่ละกิจกรรมนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1) ผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้ ประสบการณ์ หรือภูมิปัญญาในด้านต่างๆ จะทำหน้าที่รับผิดชอบในการฝึกอบรมภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมที่ได้มีการกำหนดขึ้น และทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการส่งผู้รู้ในชุมชนไปอบรมความรู้เพิ่มเติมจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ของผู้รู้ในชุมชน

2) นักวิชาการจากสถาบันต่างๆ รับผิดชอบในการฝึกอบรมภาคทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วยความรู้ทางด้านวิชาการหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กล่าวได้ว่าในการสร้างความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น เป็นการผนวกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชนกับความรู้ทางด้านวิชาการของนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ เข้าด้วยกัน และจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปใน

ตำบลไม้เรียงขึ้น โดยหลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าวนี้ได้ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็น การรวบรวมผู้รู้และองค์ความรู้ต่างๆเข้ามาไว้ในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้ เรียง และจากการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้น ได้ก่อให้เกิดความรู้แฝง (Embedded Knowledge) ขึ้น ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการดำเนินการสร้างความรู้ของศูนย์ศึกษาและ พัฒนาชุมชนไม้เรียง โดยความรู้แฝงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการผนวกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือ ประสบการณ์ของชาวชุมชนกับความรู้ทางด้านวิชาการเข้าด้วยกัน ซึ่งก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ขึ้นในชุมชน

4. การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ เมื่อศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้ เรียงได้มีการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยผู้รู้และองค์ความรู้ ในแต่ละกิจกรรม จากนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจึงได้มีการนำความรู้ที่ได้รับการ จัดการในรูปของหลักสูตรการฝึกอบรมมาดำเนินการถ่ายทอดให้กับชาวชุมชนที่มีความสนใจหรือมี ความต้องการจะเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจะใช้รูปแบบ ในการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้โดยการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งได้มีการ ดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ

โดยทุกกิจกรรมซึ่งเป็นหลักสูตรที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงดำเนินการ จัดทำขึ้นนั้น ได้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนที่มีความสนใจใน แต่ละกิจกรรมในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่งศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึก ภาคปฏิบัตินั้นจะมีการกระจายไปในพื้นที่หมู่บ้านต่างๆทั่วตำบลไม้เรียง โดยมีผู้รู้ในแต่ละกิจกรรม ที่มาจากการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ภายในชุมชน เป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดและฝึกอบรม ให้ความรู้กับชาวชุมชนที่สนใจในแต่ละกิจกรรม และในบางกิจกรรมนั้นจะมีทั้งการอาศัยแหล่ง ความรู้ภายในชุมชน คือผู้รู้ที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบในการถ่ายทอด และฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติหรือการดำเนินการในเรื่องนั้นๆ เป็นการถ่ายทอด ความรู้ในการลงสู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่ และแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน คือนักวิชาการจากสถาบัน ต่างๆ ซึ่งได้ทำการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้โดยการฝึกอบรมทางด้านวิชาการหรือทฤษฎีต่างๆ ให้กับชาวชุมชนหรือผู้ที่สนใจ และจากการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ของ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้น ทำให้ชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมได้รับ ความรู้ในเรื่องต่างๆ เป็นผลให้ชาวชุมชนเกิดความรู้ในเรื่องนั้นๆเพิ่มมากขึ้น

กล่าวได้ว่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชน โดยการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งได้มีการ ดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ โดยในการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆที่ได้มี การดำเนินการด้วยรูปแบบดังกล่าวนี้ ถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่งรวบรวมความรู้ในเรื่องต่างๆที่

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการสร้างขึ้นในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆที่ต้องการได้โดยสะดวก

เมื่อศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนกระบวนการดังที่กล่าวมา จากนั้นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงได้มีการสรุปบทเรียนจากการดำเนินการที่ผ่านมา โดยการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆที่ได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนในรูปแบบของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ เพื่อทำการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง(Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับวิธีการขั้นตอนในการปฏิบัติหรือการดำเนินการบางกิจกรรมในรูปแบบของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ ทำให้ผู้ที่สนใจหรือผู้ที่ต้องการความรู้ในแต่ละเรื่องสามารถทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องมีการเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งหนังสือหรือเอกสารต่างๆที่ได้มีการจัดทำขึ้นนั้น ได้แก่ คู่มือสมุนไพรที่เป็นอาหารและอาหารที่เป็นยา คู่มือการนวดเพื่อสุขภาพ คู่มือการทำน้าหมักชีวภาพและปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

จากการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังที่กล่าวมานั้น ได้ส่งผลให้เกิดหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียงขึ้น อันประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆจำนวน 8 กิจกรรม และได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชน โดยการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งได้มีการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ และจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น ได้ทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆขึ้นในชุมชน ต่อมาในระยะหนึ่งทางผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน ทำให้มีการนำความรู้จากชุมชนที่ได้เดินทางไปศึกษาดูงานมาดำเนินการในชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินการจัดการความรู้หลังจากเกิดกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน โดยมีขั้นตอนกระบวนการดังนี้

- การแสวงหาความรู้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ดำเนินการจัดการความรู้หลังจากเกิดกิจกรรม โดยเริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้ใหม่ๆโดยทางผู้นำชุมชนได้มีการเดินทางไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ทำให้เห็นตัวอย่างการเลี้ยงกบจากที่จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้ใหม่จากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนได้เกิดความรู้ใหม่ในเรื่องการเลี้ยงกบขึ้นนอกเหนือจากความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งเกิดแนวคิดที่จะมีการดำเนินการในเรื่องการเลี้ยงกบขึ้นในชุมชน

- การสร้างความรู้ ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการแสวงหาความรู้โดยการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นๆมาทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการใน

ชุมชน ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบและถ่วงถ่วงความรู้ที่ได้จากการศึกษาจากงานจากชุมชนอื่น โดยการนำความรู้ดังกล่าวมาทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการในชุมชน เมื่อผลการทดลองการดำเนินการดังกล่าวเป็นผลสำเร็จและสามารถนำมาปฏิบัติหรือดำเนินการในชุมชนได้ จึงทำให้เกิดการสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการเลี้ยงกบขึ้นในชุมชน

- การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการทดลองปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการเลี้ยงกบที่เกิดขึ้นในชุมชนมาดำเนินการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชน โดยการจัดตั้งเป็นกิจกรรมใหม่ขึ้นในชุมชน และได้มีการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่นๆที่เป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียง ซึ่งถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการเลี้ยงกบที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการสร้างขึ้นใหม่ในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างทางเลือกอีกทางหนึ่งให้กับชาวชุมชนในการเข้าถึงองค์ความรู้ในแต่ละกิจกรรมตามความสนใจของแต่ละบุคคล โดยในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะทำให้ชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกบเพิ่มมากขึ้น

จากข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการจัดการความรู้ทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นการจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยก่อนที่จะมีการจัดการความรู้ นั้น ภายในชุมชนได้มีความรู้ในเรื่องต่างๆมากมาย ซึ่งเป็นความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในชุมชน โดยเป็นความรู้ของชาวชุมชนส่วนหนึ่งที่ได้มีการดำเนินการในเรื่องต่างๆนอกเหนือจากการทำสวนยางพารา ซึ่งชาวชุมชนไม่เรียงโดยส่วนใหญ่จะยึดการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก แต่ในการประกอบอาชีพดังกล่าวนี้ ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ยากต่อการควบคุม ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารามีรายได้ไม่แน่นอน จึงทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการจัดการความรู้ขึ้น ซึ่งเป็นการนำความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนและความรู้จากภายนอกชุมชนมาจัดตั้งเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียง

โดยในการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้เริ่มต้นจากการสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เป็นการดำเนินการในการสำรวจข้อมูลของชุมชน ทำให้สามารถระบุได้ว่าชาวชุมชนไม่เรียงนั้นต้องการความรู้ในเรื่องใดและมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง จากนั้นจึงดำเนินการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) โดยเป็นความรู้ของผู้รู้ในเรื่องต่างๆทั้งความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชนและความรู้ทางด้านวิชาการของนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ เพื่อนำความรู้ของบุคคลเหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ต่อมาศูนย์ศึกษาและพัฒนา

ชุมชนไม่เรียงจึงได้มีการดำเนินการสร้างความรู้ โดยการดำเนินการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียงขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมการฝึกอบรมต่างๆที่ได้มีการรวบรวมผู้รู้และองค์ความรู้ต่างๆเข้ามาไว้ในแต่ละกิจกรรม เพื่อดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชน โดยในการถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ นั้น ได้มีการดำเนินการโดยการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน และใช้การดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ จากการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่งรวบรวมความรู้ต่างๆที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการสร้างขึ้น และได้แสดงให้เห็นว่าศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการในการจัดการความรู้ก่อนการดำเนินกิจกรรม โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น ได้ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆขึ้นในชุมชน และจากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังที่กล่าวมานั้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงได้มีการดำเนินการสรุปบทเรียนจากการดำเนินการที่ผ่านมา โดยการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆที่ได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนในรูปแบบของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ (Explicit Knowledge) เพื่อทำการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง และเมื่อมีการจัดการความรู้โดยนำความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียงแล้ว ต่อมาระยะหนึ่งทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงได้นำความรู้จากภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นมาดำเนินการจัดการความรู้ โดยได้มีการดำเนินการแสวงหาความรู้ใหม่ๆโดยการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชน จากนั้นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจึงมีการนำความรู้ที่ได้มาทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการในชุมชน ซึ่งเป็นการตรวจสอบและกั่นกรองความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน เมื่อผลจากการทดลองหรือการดำเนินการดังกล่าวเป็นผลสำเร็จ จึงทำให้เกิดการสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นในชุมชน จากนั้นจึงได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนต่อไป โดยจัดตั้งเป็นกิจกรรมใหม่ขึ้นในชุมชน และมีการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้เช่นกัน ซึ่งถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่งรวบรวมความรู้ใหม่ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการสร้างขึ้น โดยการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงหลังจากที่มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆซึ่งเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียง เรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการจัดการความรู้หลังจากการดำเนินกิจกรรมที่มีอยู่ และจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นได้ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นในชุมชน

จากการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นว่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการจัดการความรู้ตลอดเวลา ซึ่งเป็น

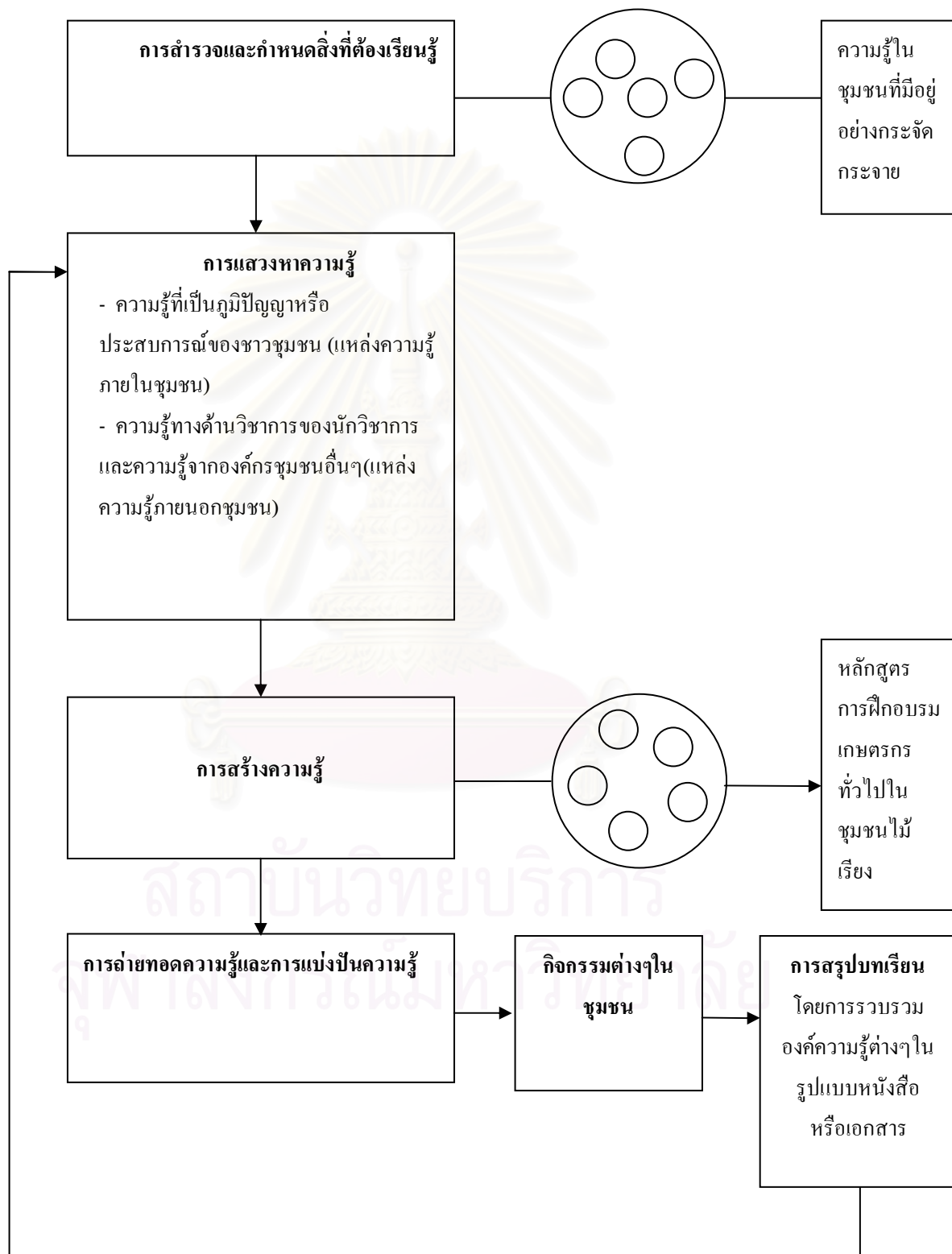
การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยเมื่อมีการจัดการความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนแล้วนั้น ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงยังได้มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆจากภายนอกชุมชนมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้น และนำมาดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชน เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้แก่ชาวชุมชน กล่าวได้ว่าในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่งรวบรวมความรู้ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการสร้างขึ้น และจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้นั้น ได้ทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆขึ้นในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆเหล่านั้นได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงกระบวนการในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3 กระบวนการในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

ที่มา: ผู้วิจัยปรับจากการจัดการความรู้ที่เป็นเอกสารจากแนวคิดการจัดการความรู้

4.2.3 การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่เรียง

การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่เรียงสามารถเกิดขึ้นได้โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการจัดทำขึ้นในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม และจากการศึกษาพบว่าการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ ตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียงที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้จัดทำขึ้นนั้นได้เริ่มมีการดำเนินการในชุมชน โดยผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม จะเป็นผู้ทำการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องต่างๆให้แก่ชาวชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของชาวชุมชนได้เริ่มต้นจากการที่บุคคลหรือชาวชุมชนมีความสนใจหรือมีความต้องการที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมที่มีในชุมชน ดังเช่นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมให้ข้อมูลว่า

“เพราะว่าพี่อยากจะเรียนนวด พี่อยากจะนวดเป็น อยากเอาความรู้..... พี่ก็ชวนพรรคพวก เพื่อนหมอที่ตำบลไม่เรียงนี้แหละนะไปเรียน”(ประนอม ทรัพย์, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2549)

“คือการให้ความร่วมมือในหมู่บ้าน การให้ความร่วมมือในชุมชน คือเรา ก็อยากจะไปคูตรงนั้นด้วย” (วันชัย ศิริรัตน์, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2549)

“ชอบลุยงค์แก่กัน แล้วถึงเราฟังที่แกพูด แกแหล่ง มันก็ต่อไปข้างหน้า นึกไปว่า ถ้าเราไม่มีความสามารถอะไรมาเสริมในตัว หยัดแต่อย่างนี้คงยาก ถึงเลยคิดว่าให้ความรู้ให้หลากหลาย เพื่อวันไหนราคายางตกต่ำ เพื่อไปทำงานอะไรเสริมได้ พี่คิดอย่างนั้นแหละ” (โกมล ยะโส, สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2549)

โดยการสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ของชาวชุมชนในแต่ละกิจกรรมนั้นสามารถที่จะแสดงความจำนงหรือแจ้งความต้องการที่จะเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมได้ 2 ช่องทาง คือ

1) ชาวชุมชนสามารถแจ้งความต้องการไปยังศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จากนั้นทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะมีการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้ตามความต้องการ

ซึ่งในการแจ้งความต้องการไปยังศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมในลักษณะของกลุ่มบุคคล

2) ชาวชุมชนสามารถแจ้งความต้องการหรือติดต่อไปยังวิทยากร ซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมได้โดยตรง เนื่องจากลักษณะทางสังคมของชุมชนไม่เรียงเป็นสังคมชนบท ทำให้ชาวชุมชนไม่เรียงนั้นมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน จึงสามารถที่จะทำการติดต่อได้โดยตรงกับทางวิทยากร ซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนได้โดยไม่ต้องมีการติดต่ออย่างเป็นทางการใดๆ ซึ่งการติดต่อลักษณะนี้จะเป็นลักษณะของการเข้าไปพูดคุย บอกรถถาม หรือสอบถามเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการในการดำเนินการในเรื่องที่ต้องการจะเรียนรู้อย่างเป็นทางการเอง ซึ่งในการแจ้งความต้องการไปยังวิทยากร ซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมโดยตรงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมในลักษณะของบุคคล ดังสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“การเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมนี้ เขาสามารถจะเข้ามาได้ทั้งในลักษณะของบุคคลและลักษณะของกลุ่ม ลักษณะของบุคคลก็สามารถจะมาเรียนรู้ได้ทุกวัน ถ้าเกิดว่าวิทยากรคนไหน กิจกรรมไหนอยู่บ้าน เขาก็มาเรียนรู้ได้ แต่ถ้าเขาจะมาเป็นกลุ่มตรงนั้น ก็ต้องมาแจ้งไว้ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง และก็มีการนัดหมายว่าในวันที่เท่านั้น ในเดือนนั้น เขาจะมาอบรมจำนวนกี่คน” (สุจินต์ แจ่มจรัส, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2549)

กล่าวได้ว่าการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมนั้นสามารถจะเข้าไปเรียนรู้ได้ทั้งลักษณะของบุคคลและลักษณะของกลุ่ม จึงทำให้ไม่เป็นข้อจำกัดในการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม ทำให้ชาวชุมชนสามารถเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างอิสระตามความต้องการของตนเอง และเป็นเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2. การศึกษารวบรวมข้อมูล ในการศึกษารวบรวมข้อมูลนั้น เป็นการที่ชาวชุมชนได้มีการศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆที่ตนเองมีความสนใจและความต้องการที่จะเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ในแต่ละกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมให้ข้อมูลว่า

“หมอพาส หมอหริ หมอหลายคนแหละ หมอเล็ก ถึงพวกที่อบรมแล้วนั้นแหละช่วยๆกันสอนเรื่องบีบ บีบคนที่เป็นอัมพาต เป็นอัมพฤตอะไร

เส้น เข็ดเมื่อตามร่างกายอะไรพวกนี้” (สุนทร อุปลา, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2549)

“น้ำแดงเป็นคนสอนและมีวิทยากรจากข้างนอก สอนเรื่อง มีการหยอด วัคซีนไก่ ให้อาหาร อะไรพวกนั้น” (อุทัยวรรณ แก้วแกมทอง, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2549)

“น้ำคิดสอน เพราะว่ามันอยู่ที่บ้านแก แล้วมีวิทยากรจากข้างนอกมาสัก คน คือสอนวิธีนั้น เน้นแป้ง ทำแป้งอะไรพวกนั้น วิธีบดอะไรพวกนั้น” (เรณู บุญญานุกุลกิจ, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2549)

3. การนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ ในการนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ คือ การที่ชาวชุมชนนำความรู้ที่ได้จากแต่ละกิจกรรมที่ตนเองมีความสนใจมาประยุกต์ใช้ โดยเป็นการนำความรู้ในเรื่องนั้นๆมาดำเนินการจัดการหรือนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งการที่ชาวชุมชนจะสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมต่างๆมาใช้ประโยชน์หรือนำมาประยุกต์ใช้ได้ นั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความพร้อมและโอกาสที่จะสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ได้ ดังเช่นจากการศึกษาพบว่า ผู้ที่เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ และกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง ส่วนหนึ่งสามารถนำความรู้จากกิจกรรมเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์หรือนำมาประยุกต์ใช้ได้ เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นมีความพร้อมและโอกาสที่จะนำความรู้ที่ได้จากแต่ละกิจกรรมนั้นมาปฏิบัติได้ ดังเช่นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ และผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้ข้อมูลว่า

“อย่างน้อยๆ ถ้าเราเจ็บเล็กๆน้อยๆ เราก็ินวดเอง รักษาเอง ทำยาสมุนไพรทำเองได้”(อรสา เพาะปลูก, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2549)

“ก็เอามาใช้กับครอบครัวชั้นแรก ก็เอามาใช้ แล้วก็ทำให้เกิดประโยชน์ได้ตรงนี้ ได้เอามาใช้กับการเลี้ยงไก่ของเรา”(ปราชญา พรหมแก้ว, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2549)

4. การประเมินผลสำเร็จ เมื่อชาวชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆที่ตนเองมีความสนใจหรือมีความต้องการที่จะเรียนรู้แล้ว ได้ทำให้บุคคลที่เข้ามาเรียนรู้นั้นมีความรู้

มีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการดำเนินการตามปรัชญาของชุมชนที่ว่า “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว” โดยในการดำเนินการใดๆนั้นชาวชุมชนจะต้องมีความรู้ก่อนที่จะลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติ และจะต้องทำในสิ่งที่ตนเองมีความรู้แล้ว จึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินการ

จากการศึกษาพบว่า ในการเข้าไปเรียนรู้ของชาวชุมชนในแต่ละกิจกรรมนั้น เป็นผลให้ชาวชุมชนบางส่วนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้มาปฏิบัติได้ และทำให้ได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ในแต่ละกิจกรรมมาใช้หรือนำมาปฏิบัติ รวมทั้งเห็นถึงความแตกต่างระหว่างการดำเนินการในช่วงก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้และหลังจากที่เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นแล้ว ซึ่งเป็นการประเมินผลสำเร็จของผู้ที่เข้ามาเรียนรู้หลังจากที่ได้เข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม เช่น ผู้ที่เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพนั้น หลังจากที่ได้เข้าไปเรียนรู้ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการนวด รวมทั้งเรื่องสมุนไพรมากขึ้น ซึ่งเป็นผลให้ได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ดังกล่าวมาปฏิบัติ ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพให้ข้อมูลว่า

“ก็ได้อะไร เราได้ เรามีพื้นฐาน เราไม่หนักใจ เรามีพื้นฐานไปแล้ว เหมือนเราไปเริ่มเรียนต่อนั้นเราจะไม่หนักใจแล้ว เพราะมีพื้นฐานไปแล้ว” (ประนอม ทรัพย์, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2549)

รวมทั้งผู้ที่เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง เมื่อได้เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเลี้ยงไก่มากขึ้น เป็นผลให้ได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ไปปฏิบัติ ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้ข้อมูลว่า

“มันฝึกกัน มันจะมีความรู้เพิ่มขึ้นมา พอเราได้ฝึกอบรมมาจากนักวิชาการ หรือวิทยากรจากของชุมชน จากของหมู่บ้านนี้ เขาบอกว่าไก่อันนี้ถ้าเลี้ยงสมบูรณ์นะ ตามตารางสัก 5 เดือน 6 เดือนนี้ มันจะไข่ เราก็รู้ได้ทันที เราได้รู้ตรงนั้น มันจะมีความรู้เพิ่มขึ้นมาทันที มันจะชัดเจนในตรงนั้น” (ปราชญา พรหมแก้ว, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2549)

อีกทั้งยังมีชาวชุมชนอีกส่วนหนึ่ง เมื่อมีการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมตามความสนใจแล้ว ไม่ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นๆมาปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นได้มีการประเมินแล้วว่าตนเองยังไม่มีความพร้อมและยังไม่มีโอกาส

ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินการต่างๆ เช่น ผู้ที่เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมการแปรรูปข้าว ซึ่งมีการฝึกอบรมทำเส้นขนมจีน ส่วนใหญ่นั้นไม่สามารถที่จะนำความรู้ในกิจกรรมนี้ไปปฏิบัติได้ เนื่องจากในการดำเนินการทำเส้นขนมจีน ต้องอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำ ซึ่งหากเครื่องมือและอุปกรณ์ดังกล่าวไม่ได้มีอยู่ในครัวเรือนนั้นๆ จะเป็นการยากต่อการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ รวมทั้งหากทำในปริมาณน้อยๆหรือทำเพื่อบริโภคในครัวเรือน ก็จะไม่คุ้มกับการลงทุน จึงทำให้ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้หรือนำกลับไปดำเนินการด้วยตนเอง ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการแปรรูปข้าวให้ข้อมูลว่า

“ส่วนใหญ่แล้ว ถ้าไปทำรวมกัน ไปแนะนำนี้โอเคเลย แต่การไปทำเองอย่างนี้ บางครั้งอุปกรณ์อะไรมันไม่พร้อม ทีนี้ถ้าเราทำกินน้อยๆนี้ มันก็ไม่คุ้มกับการลงทุน”(สถิต จันทมาศ, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2549)

จากข้างต้นสามารถกล่าวได้ในขั้นตอนการประเมินผลสำเร็จนี้ เป็นขั้นตอนที่ชาวชุมชนได้มีการประเมินผลจากการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1) การประเมินผลหลังจากการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือดำเนินการ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการดำเนินการในช่วงก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้และหลังจากที่เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นแล้ว ว่าการดำเนินการนั้นได้ผลเป็นอย่างไร รวมทั้งการได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ในแต่ละกิจกรรมมาใช้หรือนำมาปฏิบัติ

2) การประเมินผลก่อนที่จะมีการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือดำเนินการ เป็นการประเมินตนเองก่อนที่จะลงมือปฏิบัติหรือดำเนินการว่ายังไม่มีความพร้อมและไม่มีโอกาสที่จะนำความรู้ไปดำเนินการ จึงเป็นผลให้ไม่ได้มีการนำความรู้ไปลงมือปฏิบัติหรือดำเนินการ

จากลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ที่กล่าวมาในข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่เรียง มีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น 2 รูปแบบ คือ

1. การเรียนรู้ของชาวชุมชนที่มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ เป็นการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนส่วนหนึ่งได้นำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆตามความสนใจของตนเองมาประยุกต์ใช้หรือนำมาปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังที่ได้กล่าวมาตามลำดับขั้นการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ได้เริ่มต้นจากการที่ชาวชุมชนมีความสนใจหรือมีความต้องการที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมที่มีในชุมชน และเมื่อได้เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมที่แต่ละบุคคลมีความสนใจ โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ในแต่ละกิจกรรม จากนั้นจึงมีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมมา

ทดลองปฏิบัติหรือนำมาประยุกต์ใช้ ซึ่งผลจากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ในแต่ละกิจกรรมมาใช้หรือนำมาปฏิบัติ รวมทั้งเห็นถึงความแตกต่างระหว่างการดำเนินการในช่วงก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้และหลังจากที่เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรม ซึ่งเป็น การประเมินผลสำเร็จของชาวชุมชนหลังจากที่ได้เข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม โดยในการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมนั้น ทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆมากขึ้น

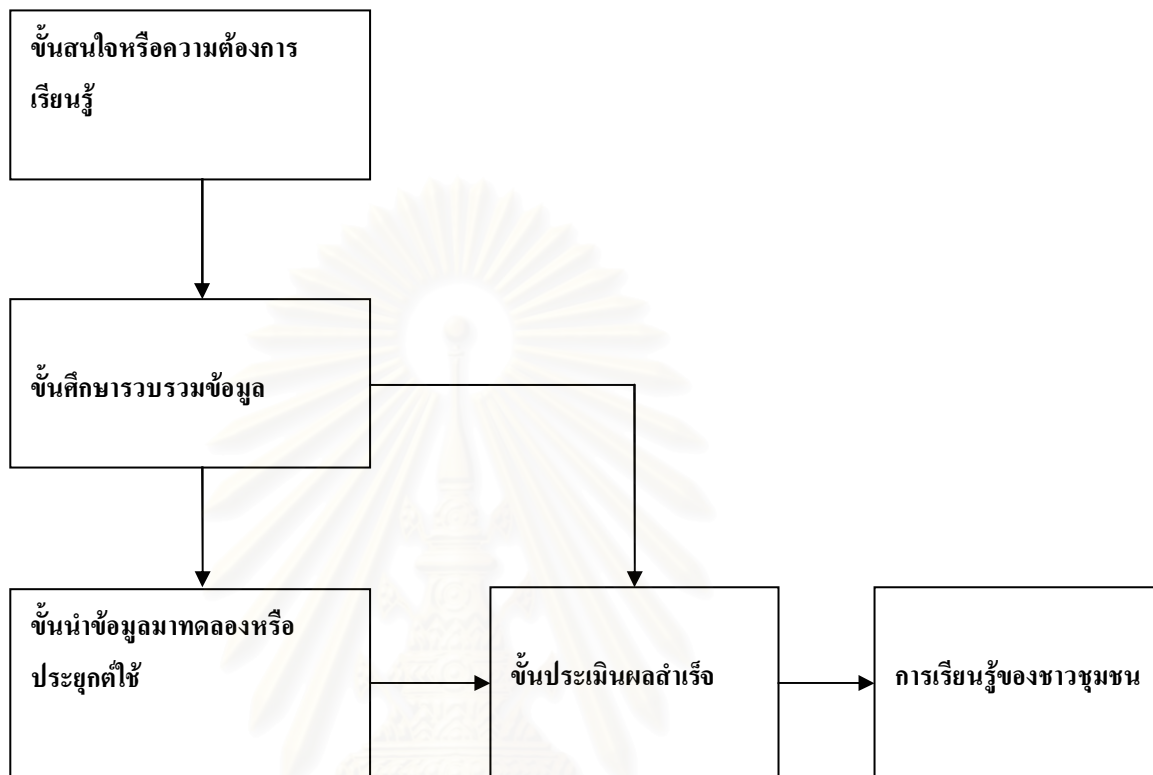
2. การเรียนรู้ของชาวชุมชนที่ไม่ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ เป็นการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่เรียง โดยเป็นการเรียนรู้ของชาวชุมชนส่วนหนึ่งที่ไม่ได้นำความรู้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

- 1) สนใจหรือความต้องการเรียนรู้
- 2) การศึกษารวบรวมข้อมูล
- 3) การประเมินผล

การเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะมีความแตกต่างจากรูปแบบแรก คือ ไม่มีการนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ โดยการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ได้เริ่มต้นจากการที่ชาวชุมชนมีความสนใจหรือมีความต้องการที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม และเมื่อได้เข้าไปเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้หรือวิทยากรที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นแล้ว จากนั้นจึงมีการประเมินว่าตนเองยังไม่มีความพร้อมและไม่มีโอกาสที่จะนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนั้นมาปฏิบัติได้ อีกทั้ง การได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าไปเรียนรู้นั้น อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะนำความรู้เหล่านั้นไปดำเนินการได้ จึงทำให้บุคคลเหล่านี้เมื่อเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆแล้ว จะมีการตัดสินใจหรือประเมินก่อนการนำความรู้ไปทดลองปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ ว่าตนเองไม่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นการประเมินผลโดยปราศจากการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ การเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ในแต่ละกิจกรรมเท่านั้น แต่ไม่ได้ทำให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์จากการนำความรู้มาใช้หรือนำมาปฏิบัติ และไม่เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการดำเนินการในช่วงก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้และหลังจากที่เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นๆ เนื่องจากขาดการนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมต่างๆมาใช้ในการลงมือปฏิบัติ

จากข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงขั้นตอนการเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่เรียงได้ดังนี้

แผนภาพที่ 4 ขั้นตอนการเรียนรู้ของชาวชุมชน ไม่เรียง

ที่มา: ผู้วิจัยปรับจากลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ที่เป็นเอกสารจากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ของชาวชุมชนนั้นสามารถเกิดขึ้นได้โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนตามความสนใจหรือตามความต้องการของแต่ละบุคคล โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ซึ่งจากการเข้าไปเรียนรู้ของชาวชุมชนส่วนหนึ่งที่ได้มีการนำความรู้ดังกล่าวมาดำเนินการหรือนำมาปฏิบัติ นั้น ได้ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆมากขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปใช้ประโยชน์ได้ เป็นผลให้เกิดความรู้ในเรื่องนั้นๆขึ้น

จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมต่างๆที่ชาวชุมชนได้เข้าไปเรียนรู้ ส่วนใหญ่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยการนำความรู้ที่ได้รับมาดำเนินการหรือนำมาปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าไปเรียนรู้ของชาวชุมชนในแต่ละกิจกรรมนั้น จะประกอบไปด้วยผู้ที่มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการและผู้ที่ไม่ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ ซึ่งกิจกรรมที่ชาวชุมชนได้

เข้าไปเรียนรู้และส่วนใหญ่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยการนำความรู้ดังกล่าวมาดำเนินการ หรือนำมาปฏิบัติ อาทิเช่น

กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผู้ที่เข้าไปเรียนรู้โดยส่วนใหญ่จะสามารถนำ ความรู้จากกิจกรรมดังกล่าวมาใช้ประโยชน์และดำเนินการหรือนำมาปฏิบัติได้ ดังผู้เข้าร่วมใน กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้ข้อมูลว่า

“ก็สำหรับว่าการเลี้ยงไก่ใช้ใหม่ ก็สามารถมีความรู้ ทำได้ในด้านนี้ ก็มา ใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ มันก็พัฒนาให้ได้ดียิ่งขึ้น” (วันชัย ศิริรัตน์, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2549)

“ก็เอาความรู้มาใช้ได้แหละ ตอนนี่ก็คือ 2-3 บ้าน จะเลี้ยงอยู่บ้านเดียว จะ รวมกัน เลี้ยงในสวน” (เพียงเพ็ญ ศรีธรรมสิทธิ์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2549)

กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ ผู้ที่เข้าไปเรียนรู้โดยส่วนใหญ่ จะสามารถนำความรู้จากกิจกรรมดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการหรือนำมาปฏิบัติได้ในเรื่อง ที่เกี่ยวกับการบีบ การนวดแผนไทย รวมทั้งเรื่องสมุนไพรต่างๆ ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์ แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพให้ข้อมูลว่า

“ก็ใช้อยู่ทุกวัน ไปช่วยเขาบีบนวด บางทีเป็นญาติหมู่กันเองบ้าง เพื่อนฝูง บ้าง” (เสรี ศิริรัตน์, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2549)

“เกี่ยวกับเรื่องสมุนไพร เอามาใช้ในครอบครัว และก็แนะนำเพื่อนบ้าน” (ศรีสุรราช โอชารส, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2549)

อีกส่วนหนึ่งได้มีกิจกรรมที่ชาวชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ และส่วนใหญ่ไม่สามารถ นำความรู้จากกิจกรรมดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการหรือนำมาปฏิบัติได้ นั่นคือ กิจกรรมการแปรรูปข้าว เนื่องจากผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ได้มีการประเมินตนเองแล้วว่าไม่มีความพร้อม และยังไม่มีโอกาสที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินการ ประกอบกับกิจกรรมดังกล่าว ซึ่ง มีการแปรรูปข้าวเป็นเส้นขนมจีนนั้น ต้องอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆในการดำเนินการ ซึ่ง หากเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆไม่ได้มีอยู่ในครัวเรือนนั้นๆ ก็เป็นการยากต่อการนำความรู้มาใช้

ประโยชน์ และหากทำในปริมาณน้อยๆหรือทำเพื่อบริโภคในครัวเรือน ก็จะไม่คุ้มกับการลงทุน ซึ่งหากชาวชุมชนต้องการบริโภคเส้นขนมจีน โดยมากจะนิยมไปซื้อในตลาดมากกว่าการดำเนินการหรือลงมือปฏิบัติเอง จึงทำให้ไม่ได้มีการนำความรู้จากกิจกรรมดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ ดังผู้เข้าร่วมกิจกรรมการแปรรูปข้าวให้ข้อมูลว่า

“พื้นที่นั้น คือตอนนี้ตรงนั้นไม่ได้เอามาใช้อะไร ขนมจีนนี้ คือเพียงไม่ได้มีโอกาสมาใช้ความสามารถอะไรมาก” (โกมล ยะโส, สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2549)

“ที่ว่าเขาทำให้แลนั้น ถึงเรายังไม่กล้าลงทุน” (เรณู บุญญาอนุกุลกิจ, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2549)

จากการศึกษาการเรียนรู้ของชาวชุมชน โดยการเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆที่แต่ละบุคคลมีความสนใจนั้นพบว่า มีกิจกรรมส่วนหนึ่งที่ชาวชุมชนได้เข้าไปเรียนรู้และสามารถนำความรู้จากกิจกรรมเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ดังเช่น กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ โดยผู้ที่เข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมดังกล่าวส่วนหนึ่งได้นำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการประกอบอาชีพแพทย์แผนไทยประจำอนามัยต่างๆในพื้นที่ตำบลไม้เรียง ดังเช่นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพให้ข้อมูลว่า

“พอไปอบรมแล้ว เขาก็ให้เราทำที่อนามัยนั่นแหละ” (สุนทร อุปลา, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2549)

อีกส่วนหนึ่งได้นำความรู้ที่ได้รับนั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การบีบ-นวด สมาชิกในครอบครัว ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพให้ข้อมูลว่า

“ของพื้นที่นั้นใช้ประโยชน์ที่บ้าน พี่ไม่ได้ออกไปทำข้างนอก ไม่ได้ออกมาทำ แต่บีบในที่ๆน้องๆเขา” (จุไรวรรณ ไชยเสนา, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2549)

และมีกิจกรรมอีกส่วนหนึ่งที่ชาวชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้และสามารถนำความรู้จากกิจกรรมเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้ แต่การนำความรู้ดังกล่าวมาใช้นั้นไม่ได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ดังเช่น กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผู้ที่เข้าไปเรียนรู้บางส่วนได้นำความรู้จากกิจกรรมดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ภายหลังไม่ได้มีการนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์แล้ว เนื่องจากมีภาระหน้าที่การทำงานอย่างอื่นที่จะต้องรับผิดชอบ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์หรือนำมาดำเนินการ ดังผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้ข้อมูลว่า

“ตอนนี้พี่เลี้ยงแต่ปลา เพราะว่าพี่ไม่มีเวลา คือเลี้ยงไก่มันต้องใช้เวลา..... เวลาฝนตกต้องตามไฟ ตามคูแลไก่พวกนี้” (ชัชฎาภรณ์ ชูลี, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2549)

แต่สำหรับกิจกรรมการแปรรูปข้าวนั้น เป็นกิจกรรมที่ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้โดยส่วนใหญ่นั้น ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปใช้ประโยชน์ได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

จากการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในการจัดการความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชนจนประสบความสำเร็จได้ เนื่องมาจาก มีปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ดังต่อไปนี้

5.1 ปัจจัยภายในชุมชน

1. โครงสร้างของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้แบ่งโครงสร้างการบริหารงานออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ประกอบด้วย คณะกรรมการ 9 คน ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีใจอาสาสมัครและเป็นผู้ที่มองเห็นปัญหาในชุมชนที่ คล้ายๆกัน โดยคณะกรรมการทั้ง 9 คนนี้เป็นเพียงคณะกรรมการชุดใหญ่ และมีการแบ่งโครงสร้าง อำนาจหน้าที่เหมือนโครงสร้างการบริหารงานทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธาน รองประธาน กรรมการ เลขานุการ เป็นต้น โดยคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนี้เปรียบเสมือนเป็นผู้บริหาร พี่เลี้ยง หรือผู้ที่คอยจัดการ ซึ่งทำหน้าที่ในการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน

2) สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง ประกอบด้วยคณะกรรมการจากตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน รวม 40 คน โดยสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงนี้ได้มาจากการค้นหาอาสาสมัครจากทุกหมู่บ้านใน ตำบลไม่เรียงและการให้ชาวชุมชนแนะนำว่าผู้ใดที่มีความเหมาะสม ซึ่งสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงนี้ เป็นคณะทำงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชน และเปรียบเสมือนฝ่ายปฏิบัติการหรือคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง รวมทั้งเป็นผู้ กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาและการพัฒนาต่างๆ ดังเช่นสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“คณะกรรมการศูนย์ฯก็คือบอร์ด คือผู้ให้คำปรึกษา เป็นฝ่ายบริหาร สภา ผู้นำฯเป็นฝ่ายปฏิบัติ”(สุจินต์ แจ่มจรัส, สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2549)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ 1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนา

ชุมชนไม่เรียงหรือฝ่ายบริหาร ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ 2) สภาผู้นำชุมชนไม่เรียงหรือฝ่ายปฏิบัติการ มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ในแต่ละกิจกรรมให้กับชาวชุมชนที่มีความสนใจในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในรูปแบบนี้จะทำให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีความคล่องตัวมากขึ้น เนื่องจากการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน กล่าวได้ว่าโครงสร้างของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงถือเป็นปัจจัยทางด้านโครงสร้างขององค์กรที่เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

2. ด้านระบบการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวชุมชนที่มีความสนใจในแต่ละกิจกรรมในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในเรื่องต่างๆที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ตำบลไม่เรียง ซึ่งมีผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้โดยการฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องต่างๆแก่ชาวชุมชนที่มีความสนใจในแต่ละกิจกรรม โดยชาวชุมชนที่มีความสนใจหรือต้องการที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมนั้นสามารถที่จะเข้าไปติดต่อยังศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมได้โดยตรง ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“เราตั้งเป็นศูนย์สำหรับเรียนรู้เรื่องอาชีพด้านต่างๆ ตรงนี้เรียนรู้เรื่องการเลี้ยงไก่ ตรงนี้เรียนรู้เรื่องการเพาะเห็ด นี่ก็ว่ามันจะกระจายกันอยู่เลย ทีนี้ถ้าใครสนใจกิจกรรมไหน เขาก็สามารถไปเลือกใช้บริการได้” (ประยงค์ รณรงค์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2549)

ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงด้วยรูปแบบดังกล่าวนี้ จะทำให้ชาวชุมชนมีความสะดวกและง่ายต่อการเข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆตามความสนใจของแต่ละบุคคล ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถที่จะดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนได้ ซึ่งเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าระบบการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมนั้น เป็นการเอื้อและเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนสามารถเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมได้ ทำให้ชาวชุมชนมีความสะดวกและสามารถเข้าถึงกิจกรรมต่างๆได้ง่าย ซึ่งถือเป็นปัจจัยด้านระบบการให้บริการที่เอื้อหรือสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

3. ผู้นำชุมชนและคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสนับสนุนและเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

- ผู้นำชุมชน นายประยงค์ วรรณรงค์ เป็นที่รู้จักของชาวชุมชนไม้เรียงในฐานะผู้นำชุมชนและประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มการดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงให้ข้อมูลว่า

“ตอนนั้นมันเป็นวิกฤตที่ว่าเราทำอย่างเดียวกัน แล้วเราก็มีปัญหาเยอะ ลุงยงค์ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่จุดประกายว่า เรามาเริ่มต้นกันใหม่ เริ่มต้นกันคิด เริ่มต้นกันทำ ร่วมกันคิดแก้ปัญหา เราต้องมีความหวัง” (สุจินต์ แจ่มจรัส, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2549)

นายประยงค์ วรรณรงค์ เป็นผู้ที่เห็นว่าการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา นั้นเป็นอาชีพที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ยากต่อการควบคุมหรือจัดการ เช่น สภาพดิน ฟ้า อากาศ และราคาผลผลิต ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งผู้ที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราควรจะมีอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพดังกล่าว จากแนวความคิดของนายประยงค์ วรรณรงค์ จึงได้ก่อให้เกิดการดำเนินการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน และนายประยงค์ วรรณรงค์ ได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงให้ข้อมูลว่า

“ที่จะจัดกิจกรรมต่างๆนี้ ได้เริ่มต้นที่ผมเป็นตัวหลักอยู่แล้ว เพราะผมมีเวลาเต็มที่ ผมเป็นผู้ที่มีเวลาเพียงพอในการที่จะเป็นแกนหลักในการที่ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะระดับข้างล่างหรือข้างบน ผมเป็นผู้ประสาน.....ผมก็เป็นผู้ที่คอยประสานว่าส่วนไหนที่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ เขาพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนได้ ก็ติดตามประสานตรงนั้น”(ประยงค์ วรรณรงค์, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2549)

- คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ทำหน้าที่ในการดำเนินการประสานงานกับส่วนต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นไปได้อย่างดี ดังคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“9 คนนี้ เหมือนกับว่าเป็นบอร์ด พี่เลี้ยง คอยประสาน คอยจัดการ คอยประสานงาน อย่างเช่นว่า ถ้ามีการฝึกอบรมทำอะไร ก็ฝ่ายศูนย์ก็จะประสานงานให้” (จอร์ ทิพาพงศ์, สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2549)

2) สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง ซึ่งถือเป็นตัวแทนของชาวชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน โดยได้มีการดำเนินการสำรวจข้อมูลของแต่ละครัวเรือนในตำบลไม่เรียง และนำข้อมูลต่างๆที่ได้จากการสำรวจมาทำการวิเคราะห์และสร้างข้อสรุปร่วมกัน ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวนี้ เป็นการนำข้อมูลชุมชนมาใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินการในชุมชน ทำให้การดำเนินการต่างๆสามารถตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนได้ เรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการของชาวชุมชน เพื่อชาวชุมชนเอง ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“การที่เรามีกระบวนการเรียนรู้ที่มีการจัดการโดยคนในชุมชนขึ้นมา จะสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างดี” (ประยงค์ รณรงค์, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2549)

อีกทั้งตัวแทนจากสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงส่วนหนึ่ง เป็นผู้ที่มีความรู้หรือภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การแพทย์แผนไทย เป็นต้น โดยความรู้ดังกล่าวนี้เป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์หรือการลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นความรู้ในเรื่องนั้นๆ และบุคคลเหล่านี้ได้มีการดำเนินการในเรื่องที่ตนเองมีความรู้อยู่แล้วได้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้เข้ามาทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม โดยได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลอื่นในชุมชน ก็จะทำได้ง่ายต่อการเป็นที่ยอมรับของชาวชุมชน เนื่องจากผู้ที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมนั้นได้มีการดำเนินการของตนเองเป็นผลสำเร็จมาก่อนแล้ว จึงทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและเป็นแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลอื่นในชุมชนต้องการที่จะเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นๆ ดังคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“คนที่ผู้นำถ้าตัวเองยังไม่สำเร็จ ถ้าไปบอกเพื่อนว่ามาทำเรื่องนี้สิ ทำแล้วคืออย่างนั้น คืออย่างนี้ มันก็ยากที่เพื่อนจะทำตาม แต่ถ้าผู้นำนี้คือสามารถที่จะทำและสำเร็จได้ จุดนี้คือมันจะเป็นจุดที่สามารถตอบกับเพื่อนได้ ตอบกับสังคมได้ ว่าทำอย่างนี้คือมันสำเร็จอย่างนั้น นี่ก็สำคัญมากเลยในเรื่องของผู้นำ เพราะคำว่าคนเป็นผู้นำนี้ ถ้าตัวเองยังไม่สำเร็จ ไปบอกเพื่อนว่าทำอย่างนี้คีนะ มันยาก”(จอร์ ทิพาพงศ์, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2549)

จากที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นว่า ผู้นำและคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เป็นปัจจัยด้านบุคคลที่มีส่วนในการสนับสนุนต่อการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง โดยนายประสงค์ ธรรงค์ ผู้นำชุมชนไม้เรียงและประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มการดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน และในส่วนของคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงและสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง โดยคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ได้ทำหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน และสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงได้ทำหน้าที่ในการดำเนินการสำรวจข้อมูลของชุมชน และนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางในการดำเนินการ นอกจากนี้ตัวแทนจากสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงส่วนหนึ่งยังได้ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ซึ่งในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้น จะต้องอาศัยความรู้หรือภูมิปัญญาของตัวแทนจากสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงดังกล่าวในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละกิจกรรมให้แก่ชาวชุมชน เพื่อให้แต่ละกิจกรรมสามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆที่มีในชุมชนนั้นจะต้องมีการผนวกความรู้ระหว่างความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชนและความรู้ทางด้านวิชาการเข้าด้วยกัน

4. ด้านการเงิน จากการที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ไม่ได้มีการแสวงหารายได้ ดังนั้นในการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง งบประมาณถือเป็นปัจจัยด้านเงินทุนที่มีส่วนในการสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้อาศัยงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากในการดำเนินการนั้นไม่สามารถที่จะอาศัยภูมิปัญญาหรือความรู้ของชาวชุมชนและความรู้จากนักวิชาการได้เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงต้องมีการอาศัยงบประมาณมาสนับสนุนในการเสริมสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้

มีการประสานขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากกองทุนทางสังคม(SIF)ที่อยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารออมสินในเรื่องงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในระบอบแรกๆที่เริ่มมีการดำเนินการ โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำงบประมาณที่ได้นี้มาใช้ในการดำเนินการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมขึ้นในชุมชน และทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำงบประมาณที่การศึกษา นอกโรงเรียน(กสน.)ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งในการดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องมีการใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อในการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆมาสนับสนุนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้ ดังคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“เราต้องใช้งบประมาณ คอมพิวเตอร์ที่เราอนุมัติเองไม่ได้ เพราะมันจำเป็นต้องใช้ บางกรณีนี้คืองบประมาณมันมีความจำเป็นเหมือนกัน”
(ชจร ทิพาพงศ์,สัมภาษณ์,15 สิงหาคม 2549)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ในการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น จะต้องมีการอาศัยเงินทุนหรืองบประมาณในการสนับสนุนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้

5. วัสดุอุปกรณ์ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นได้มีการดำเนินการด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ โดยศูนย์เรียนรู้แต่ละกิจกรรมที่มีในชุมชนนั้นจะพร้อมไปด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชน อาทิ กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน จะประกอบไปด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำน้ำยาล้างจานให้แก่ชาวชุมชน เช่น ภาชนะ ไม้กวาด หัวเชื้อ N70 ผงฟอง หัวน้ำหอม เป็นต้น กิจกรรมการแปรรูปข้าว ประกอบด้วยอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆที่ใช้ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในการทำเส้นขนมจีน เช่น เครื่องทำเส้นขนมจีน แป้งขนมจีน เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆนี้ทำให้แต่ละกิจกรรมมีความพร้อมที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนได้ทันที โดยจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้ชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติจริง รวมทั้งได้เห็นตัวอย่างหรือวิธีการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“ถ้าใครอยากจะทำ มาทำตรงนี้ได้ มีอุปกรณ์อะไรต่างๆไว้พร้อม”
(ประยงค์ วรรณรงค์, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2549)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนในกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินการดังกล่าวมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ที่มีส่วนในการเอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

6. การจัดการ ในการบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการวางแผนการปฏิบัติงาน โดยการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นระดับบุคคล คือผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆจะเป็นผู้ทำการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชาวชุมชนที่สนใจหรือต้องการเข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งเป็นการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ โดยผู้ที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมสามารถที่จะดำเนินการระดับบุคคลได้หรือเป็นการดำเนินการในระดับธุรกิจส่วนตัวของผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรม โดยผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม จะได้รับผลกำไรหรือรายได้ที่เกิดจากการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม ซึ่งถือเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินการดังกล่าว ทำให้สามารถมีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว และในขณะเดียวกันก็จะมี การเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินการด้วยกิจกรรมต่างๆที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชน โดยมีได้ใช้กระบวนการกลุ่มเป็นตัวขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรม ทำให้กิจกรรมต่างๆที่มีการจัดตั้งขึ้นในชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังสภาพผู้นำชุมชนไม่เรียงไม่เรียงให้ข้อมูลว่า

“ที่ผ่องผิว(ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมการเพาะเห็ดด้วยชี้เลี้ยงไม่ยั้งพารา)ตรงนั้นก็จะเป็นศูนย์เรียนรู้ ไม่ได้เป็นกลุ่ม เพราะว่าเราทำในระดับตัวเขา ในระดับครอบครัว แต่ว่าเราทำเพื่อที่จะบริการให้ความรู้กับคนอื่น แล้วก็ตัวเขาก็อยู่ได้ด้วย” (สุจินต์ แจ่มจรัส, สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2549)

จากที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่ง

เป็นการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นระดับบุคคล โดยผู้ที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมสามารถที่จะดำเนินการในระดับบุคคลได้หรือเป็นการดำเนินการในระดับธุรกิจส่วนตัว แต่จะมีการเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่หรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังทำให้กิจกรรมต่างๆสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างถาวร

5.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน

1. ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม ชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนหนึ่งที่ชาวชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โดยในระยะแรกที่มีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการในรูปแบบของกลุ่ม โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแก่ชาวชุมชน ทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงจะมีการชักชวนเครือญาติของตนเข้ามาร่วมฝึกอบรมให้ความรู้ในกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้น โดยเป็นการดึงบุคคลใกล้ชิดตัวให้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงในขณะนั้น ประกอบด้วยหมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 8 หมู่บ้าน แต่ละคนจะมีการชักชวนเครือญาติของตนให้เข้ามาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำให้แต่ละกิจกรรมมีผู้ที่เข้ามาเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ดังเช่นสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงให้ข้อมูลว่า

“เพราะว่าชุมชนที่นี่ สภาผู้นำนี่คือว่าคนหนึ่งมีเครือญาติ 4-5 คน เอาเครือญาติมาก่อน เข้าร่วมกลุ่ม ก็เพิ่มขึ้นๆ สภาผู้นำมีหมู่บ้านละ 5 คน หามาอีก 5 คน หมู่บ้านละ 25 คน เพิ่มมาเรื่อยๆ เอามาอบรม”(สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง, สนทนากลุ่ม, 16 ธันวาคม 2549)

ลักษณะความสัมพันธ์ทางด้านสังคมวัฒนธรรมของชาวชุมชนดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ชาวชุมชนมีการเข้ามาเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมมากขึ้น เนื่องจากความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมของชาวชุมชนที่มีทั้งความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อน ซึ่งทำให้สามารถชักชวนคนอื่นๆในชุมชนให้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมได้ง่ายขึ้น

ต่อมาในระยะหลังศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนในลักษณะของการบอกกล่าวหรือพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบปัจเจกบุคคล โดยลักษณะความสัมพันธ์ของชาวชุมชนดังกล่าวนี้ จะทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากชาวชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆได้โดยง่ายและเป็นกันเอง โดยสามารถที่จะเข้าไปพูดคุย สอบถามกับผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมได้โดยตรง ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และ

แบ่งปันความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง และทำให้ไม่เป็นข้อจำกัดในการเข้าไปเรียนรู้ของชาวชุมชนในแต่ละกิจกรรม

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของชาวชุมชนที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งถือเป็นปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม ได้มีส่วนช่วยให้การดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถทำให้ชาวชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนได้ง่ายขึ้น ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของชาวชุมชนดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชนได้

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่าการมีรายได้ไม่แน่นอนของชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพหลักคือการทำสวนยางพารา นั้น เนื่องจากราคาผลผลิตยางพาราต้องขึ้นอยู่กับตลาดโลก โดยทางตลาดโลกจะเป็นฝ่ายกำหนดราคาของยางพารา ซึ่งผู้ที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ ดังสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงให้ข้อมูลว่า

“ยางนี้เราไม่สามารถจะกำหนดราคาได้ เพราะราคามันขึ้นอยู่กับตลาดโลก ก็ทำให้รายได้เราไม่แน่นอน”(สุจินต์ แจ่มจรัส, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2549)

จากการที่ชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพารามีรายได้ไม่แน่นอนนั้น ได้ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงเห็นว่าชาวชุมชนควรมีอาชีพเสริม เพื่อลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพดังกล่าว โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการดำเนินการกำหนดกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนนำความรู้ที่ได้จากแต่ละกิจกรรมไปใช้ในการประกอบอาชีพเสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก ซึ่งจากการที่ชาวชุมชนมีรายได้ไม่แน่นอนนั้น ถือเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการกำหนดกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาอาชีพเสริมที่เป็นแหล่งรายได้อีกช่องทางหนึ่งและสามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆได้ เพื่อต้องการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการมีรายได้ที่ไม่แน่นอนของชาวชุมชนจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา

3. ปัจจัยด้านนโยบาย พบว่าการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้อาศัยแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นเครื่องมือในการดำเนินการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1 (พ.ศ.

2540-2544) นั้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้ให้ชุมชนเป็นฐานหลักในการพัฒนาหรือดำเนินการต่างๆ โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนของไม้เรียง จะเป็นผู้กำหนดแนวทางในการดำเนินกิจกรรม และได้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ จากภายนอก ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ได้เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนตามแนวทางการดำเนินการที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ดังประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ให้ข้อมูลว่า

“หน่วยงานจากภายนอกไม้ได้เป็นผู้เริ่มต้น เป็นผู้ที่เราต้องไปขอร้อง ขอความร่วมมือมา แล้วให้หน่วยงานจากภายนอกเป็นผู้ที่มีส่วนร่วม ร่วมในการอำนวยความสะดวกที่มันเกิดปัญหา ที่ชาวบ้านไปไม้ไหว คือชาวบ้านไปประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เขาได้ช่วยสนับสนุนส่วนที่เกินความสามารถของชาวบ้าน แต่การเริ่มต้นต้องเป็นที่เริ่มของชาวบ้าน” (ประยงค์ รณรงค์, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2549)

การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียงที่เกิดขึ้นในช่วงแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) นั้น ได้เริ่มมีการดำเนินการพร้อมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียงดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ในช่วงเวลาขณะนั้น ที่ได้เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียงได้เป็นฐานหลักในการดำเนินการ ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชนในขณะนั้น ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ตรงกับความต้องการของชาวชุมชน เรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการของชาวชุมชน เพื่อชาวชุมชนเอง โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และมีหน่วยงานต่างๆ จากภายนอกเข้ามาสนับสนุนในส่วนที่ชุมชนต้องการ

กล่าวได้ว่าการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียงที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ได้มีการกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ถือเป็นปัจจัยด้านนโยบายที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นตารางแสดงปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษา
และพัฒนาชุมชนไม้เรียง

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง 2. ระบบการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง 3. ผู้นำชุมชนและคณะทำงานของของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง 4. ด้านการเงิน 5. วัสดุอุปกรณ์ 6. การจัดการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม 2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 3. ปัจจัยด้านนโยบาย

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรัชญาและกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง การจัดการความรู้โดยผ่านกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน และหาแนวทางการพัฒนาองค์กรชุมชนจากบทเรียนของกรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ปรัชญาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

เมื่อปีพ.ศ.2512 ผู้ที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราต้องประสบกับความเดือดร้อนอย่างหนัก จึงทำให้เกิดการรวมตัวของชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราจำนวน 12 คน ขึ้นมา โดยกลุ่มผู้นำชุมชนดังกล่าวได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น และพบว่าชาวชุมชนเคยทำการผลิตอย่างไรก็ยังคงทำอยู่เช่นนั้น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพหรือรูปแบบที่มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสความต้องการของตลาด ทางกลุ่มผู้นำชุมชนจึงได้ไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอฉวาง จากนั้นทางกลุ่มผู้นำชุมชนจึงชักชวนชาวชุมชนให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันดำเนินการ แต่การดำเนินการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และช่วงปีพ.ศ.2515 กลุ่มผู้นำชุมชนทั้ง 12 คน ได้พูดคุยหารือร่วมกันเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งได้สรุปว่าหากต้องการยางพาราแผ่นที่มีคุณภาพเดียวกัน จะต้องมีการผลิตโดยการนำน้ำยางพารามา รวมกันและทำการแปรรูปร่วมกัน ผลผลิตยางพาราแผ่นที่ได้จะมีคุณภาพเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ต่อมาในปีพ.ศ.2525 กลุ่มผู้นำได้มีการหารือและมีความเห็นร่วมกันที่จะดำเนินการผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งหรือยางผึ่งแห้ง จากนั้นจึงได้มีการศึกษาดูงานการผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งที่ องค์การสวนยางนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้เกิดความคิดว่าวิธีการผลิตยางพาราให้ได้คุณภาพและได้ปริมาณมากๆนั้น ต้องมีเครื่องมือในการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในปีพ.ศ.2527 กลุ่มผู้นำชุมชนจึงได้ระดมทุนในพื้นที่เพื่อก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราแผ่นอบแห้งขึ้นในชุมชน ซึ่งสามารถรวบรวมสมาชิกได้ 37 คน จากนั้นจึงจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียง รวมทั้งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงขึ้น ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการจำนวน 5 คน ในการดำเนินการก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราแผ่นอบแห้งขึ้นในชุมชน ได้มีการให้สมาชิกกลุ่มนำน้ำยางพาราที่ผลิตได้ของแต่ละบุคคลมาเข้าสู่

โรงงานแปรรูปยางพารา จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ยางพาราแผ่นของชาวชุมชนที่ผลิตออกมานั้นมีคุณภาพดีเหมือนกันและขายได้ราคาดี

จากการดำเนินการพัฒนาเรื่องยางพาราตั้งช่วงปีพ.ศ.2512 เป็นต้นมา จนกระทั่งปีพ.ศ.2535 ทางคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงได้มีการสรุปการดำเนินการเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาเรื่องยางพาราในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าที่ผ่านมานั้นเป็นการดำเนินการในเรื่องยางพาราเพียงอย่างเดียว แต่ปล่อยให้ปัญหาอื่นๆยังคงอยู่ ประกอบกับอาชีพการทำสวนยางพารานั้นเป็นอาชีพที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ยากต่อการควบคุมหรือจัดการทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน จึงทำให้เกิดความคิดว่าไม่ควรฝากชีวิตไว้กับยางพาราเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเห็นว่าจะมีการดำเนินการในเรื่องอื่นๆไปพร้อมๆกัน ซึ่งจากการได้สรุปผลจากการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา นั้นจึงทำให้มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้นในปีพ.ศ.2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูล และทำการวิเคราะห์กำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาต่างๆในชุมชน รวมทั้งจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชน โดยมีนโยบายเพื่อต้องการพัฒนาคนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นคณะทำงานหรือฝ่ายปฏิบัติงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ทำการศึกษาชุมชน และพบว่าชาวชุมชนไม้เรียงมีปัญหาหนี้สิน รวมทั้งการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารานั้นมีรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งควรจะมีการสร้างอาชีพเสริม เพื่อลดความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพดังกล่าว อีกทั้งการสร้างอาชีพเสริมนั้นเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้สินของชาวชุมชนได้ส่วนหนึ่ง และในการสร้างอาชีพเสริมนั้น ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของชาวชุมชนไม้เรียง โดยชาวชุมชนจะต้องมีการเรียนรู้หรือศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆก่อน เพื่อต้องการให้มีความรู้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ และการปฏิบัติในทุกๆเรื่องนั้น ชาวชุมชนควรจะต้องทำในสิ่งที่มีความรู้ความเข้าใจแล้ว จึงจะทำให้การดำเนินการนั้นประสบผลสำเร็จ

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ จึงได้นำมากำหนดเป็นปรัชญาในการเรียนรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว” ซึ่งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ยึดถือและนำมากำหนดแนวทางการเรียนรู้ของชาวชุมชน

จนกระทั่งเมื่อปีพ.ศ.2540 ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งหลังปีพ.ศ.2540 ได้ส่งผลให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการเพิ่มเติมปรัชญาการเรียนรู้ใหม่เข้ามา คือ “เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้” เนื่องจากเห็นว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้การเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่อาจจำกัดอยู่ภายใต้ปรัชญาเดิมได้ ชาวชุมชนจึงควรจะมีการเรียนรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากสิ่งที่ต้องการจะทำ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับมือและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน จากปรัชญาทั้งสองนี้ ศูนย์

ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมให้แก่ชาวชุมชนพร้อมๆกัน โดยชาวชุมชนที่เข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการจะรู้หรือต้องการจะทำ ทำให้มีความรู้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ เรียกได้ว่าเป็นการลงมือปฏิบัติหรือทำในสิ่งที่มีความรู้แล้ว ขณะเดียวกันศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงได้มีการสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวหรือสถานการณ์จากภายนอกชุมชนที่ชาวชุมชนควรจะรู้เข้าไปในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ชาวชุมชนรู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

6.1.2 กิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง

กิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ได้อยู่ในรูปของหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรียง โดยได้มีการจัดทำขึ้นเพื่อจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชน ซึ่งหลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าวนี้ประกอบด้วยหลักสูตรย่อยจำนวน 8 หลักสูตร ซึ่งถือเป็น 8 กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ในช่วงแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) อันประกอบด้วย

1. กิจกรรมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ
2. กิจกรรมการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด
3. กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง
4. กิจกรรมการเพาะเห็ดด้วยขี้เลื่อยไม่ยางพารา
5. กิจกรรมการเพาะเลี้ยงสุกร
6. กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน
7. กิจกรรมการแปรรูปข้าว
8. กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ

โดย 8 กิจกรรมที่กล่าวมานี้ ถือเป็นหลักสูตรวิชาเลือกที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงได้มีการจัดทำขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนสามารถเลือกเรียนกิจกรรมต่างๆได้ตามความสนใจหรือตามความต้องการของแต่ละบุคคล และเมื่อศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงได้ดำเนินกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมขึ้นในชุมชน จากนั้นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงจึงได้มีการสรุปบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมใหม่ๆเข้ามา เพื่อต้องการให้ชาวชุมชนมีทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น

จากการสรุปบทเรียนนั้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียงเห็นว่าในตำบลไม่เรียงนอกเหนือจากการทำสวนยางพาราแล้วนั้น ยังได้มีการปลูกมังคุดเป็นจำนวนมาก แต่ผลผลิตมังคุดที่ออกมานั้นมีคุณภาพไม่ดี และส่งผลให้มังคุดมีราคาตกต่ำ ดังนั้นจึงทำให้เกิดหลักสูตรโรงเรียนมังคุดขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2545 ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นจากการประสานความ

ร่วมมือ 3 ฝ่าย คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.)

ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2546 ได้มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น โดยเป็นการเรียนระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้มีการดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนส่วนหนึ่งในการเรียนเพื่อให้ได้วุฒิการศึกษาหรือใบปริญญาบัตร และในการดำเนินการดังกล่าวนี้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้มีการประสานความร่วมมือกับเทศบาลตำบลไม่เรียง และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

จากนั้นในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2547 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้มีการจัดตั้งกิจกรรมการเพาะเลี้ยงกบขึ้นในชุมชน โดยทางชุมชนไม่เรียง ได้นำแนวคิดจากการได้ไปเห็นตัวอย่างที่จังหวัดนนทบุรี และนำมาทดลองเลี้ยงในชุมชน ซึ่งสามารถที่จะนำมาเลี้ยงได้เช่นกัน จึงทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้จัดตั้งเป็นกิจกรรมใหม่ขึ้นในชุมชน

ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวมา ยังคงมีการดำเนินการหรือยังคงอยู่ได้ในชุมชน เนื่องจากกิจกรรมเหล่านั้น ได้มีการจัดการหรือดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ โดยมีผู้รู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งมีการดำเนินการในระดับบุคคลหรือระดับธุรกิจส่วนตัว โดยผู้รู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมจะได้รับผลกำไรหรือรายได้ที่เกิดจากการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม ทำให้สามารถมีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว แต่สำหรับกิจกรรมโรงเรียนมังคุดนั้น เป็นกิจกรรมที่ไม่ได้มีการดำเนินการในชุมชนแล้ว เนื่องจากผลผลิตในช่วงปีที่ผ่านมา มีจำนวนน้อยและวิทยากรผู้ให้ความรู้ได้ย้ายออกไปนอกพื้นที่ตำบลไม่เรียง จึงทำให้มีการหยุดชะงักและไม่ได้มีการดำเนินการต่อไป

6.1.3 การจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น ประกอบด้วยขั้นตอนกระบวนการดังนี้

1. การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้มีการสำรวจข้อมูลในชุมชน ทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถระบุได้ว่าชาวชุมชนต้องการความรู้ในการนำไปประกอบอาชีพเสริม รวมทั้งทราบว่าในชุมชนมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง นอกเหนือจากความรู้ในเรื่องการทำสวนยางพารา ซึ่งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการวิเคราะห์และวางแผนในการดำเนินการสร้างอาชีพเสริมของชาวชุมชนต่อไป

2. การแสวงหาความรู้ เป็นการแสวงหาความรู้ของผู้รู้ในเรื่องต่างๆอันประกอบด้วยความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชน ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้

จากแหล่งความรู้ภายในชุมชน และความรู้ทางด้านวิชาการของนักวิชาการ รวมทั้งองค์กรชุมชน อื่นๆที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ ภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นการสนับสนุนความรู้เพิ่มเติมของชุมชน

3. **การสร้างความรู้** เป็นการรวบรวมความรู้ในชุมชนและความรู้ที่ได้แสวงหาเพิ่มเติมจากภายนอก มาจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียง ซึ่งเป็นการผนวกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชนกับความรู้ทางด้านวิชาการของ นักวิชาการจากสถาบันต่างๆเข้าด้วยกัน โดยหลักสูตรดังกล่าวประกอบด้วย 8 กิจกรรม ซึ่งเป็นการ รวบรวมผู้รู้และองค์ความรู้ต่างๆเข้ามาไว้ในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

4. **การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้** ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนโดยการจัดตั้งกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชน ซึ่งได้มีการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่งในการ จัดตั้งกิจกรรมต่างๆที่ได้มีการดำเนินการด้วยรูปแบบดังกล่าวนี้ ถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่ง รวบรวมความรู้ในเรื่องต่างๆที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการสร้างขึ้นในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆที่ต้องการได้โดยสะดวก

จากการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงดังที่กล่าวมานั้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจึงได้มีการดำเนินการสรุปทบทวนจากการดำเนินการที่ผ่านมา โดยการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆที่ได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาว ชุมชนในรูปแบบของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ(Explicit Knowledge) เพื่อทำการถ่ายทอดความรู้ และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง และเมื่อมีการจัดการความรู้โดยนำความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียงแล้ว ต่อมา ระยะเวลาหนึ่งทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจึงได้นำความรู้จากภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ ที่ได้จากการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นมาดำเนินการจัดการความรู้ โดยได้มีการดำเนินการแสวงหา ความรู้ใหม่ๆโดยการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชน จากนั้นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจึงมีการนำความรู้ที่ได้มาทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ ในชุมชน ซึ่งเป็นการตรวจสอบและกลั่นกรองความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน เมื่อผลจากการ ทดลองหรือการดำเนินการดังกล่าวเป็นผลสำเร็จ จึงทำให้เกิดการสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นใน ชุมชน จากนั้นจึงได้มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนต่อไป โดยจัดตั้งเป็นกิจกรรมใหม่ขึ้นในชุมชน และมีการดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้เช่นกัน ซึ่งถือเป็นคลังความรู้หรือแหล่งรวบรวมความรู้ใหม่ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้มีการ สร้างขึ้น

6.1.4 กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน

6.1.4.1 กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เป็นกระบวนการที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ดำเนินการให้ชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งมีขั้นตอนกระบวนการดังนี้

1. **การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ** ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งสำรวจความต้องการของชาวชุมชน ด้วยการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละครัวเรือนในชุมชนไม่เรียง โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจนี้มาทำการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินการต่างๆ ซึ่งเป็นการใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและทำการวิเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้ว่าชุมชนควรจะมีการดำเนินกิจกรรมในเรื่องใดบ้าง

2. **การเตรียมการหรือการวางแผน** ในการเตรียมการหรือการวางแผนของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ 1) การเตรียมการหรือการวางแผนในช่วงก่อนการจัดตั้งกิจกรรม โดยชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง และเป็นการเตรียมการในส่วนของผู้รู้ที่จะมาทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งองค์ความรู้ต่างๆที่จะใช้ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม 2) การเตรียมการหรือการวางแผนในช่วงก่อนการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นการเตรียมการในเรื่องที่มหาวิทยาลัย สถานศึกษา และอุปกรณ์ต่างๆ แต่สำหรับกิจกรรมที่ไม่ได้มีการเตรียมการหรือการวางแผน ทางวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมได้ทันที

3. **การดำเนินกิจกรรม** ในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชน ซึ่งจะมีทั้งการดำเนินการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ โดยการฝึกอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะของปัจเจกบุคคล

4. **การประเมินผล** ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการในภายหลังจากที่มีการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง โดยในการดำเนินการประเมินผลนั้น เป็นการประเมินว่าชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปปฏิบัติต่อได้หรือไม่ รวมทั้งบุคคลที่เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้น ผู้ใดสามารถนำไปปฏิบัติต่อหรือนำไปดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะถือว่าผู้นั้นผ่านการฝึกอบรมในกิจกรรมนั้นๆ

6.1.4.2 การเรียนรู้ของชาวชุมชน

จากกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังที่กล่าวมา เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้ของชาวชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นมี 2 รูปแบบ คือ

1) การเรียนรู้ของชาวชุมชนที่มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ เป็นการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนส่วนหนึ่งได้นำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆตามความสนใจของตนเองมาประยุกต์ใช้หรือนำมาปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

1) การสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ เมื่อชาวชุมชนมีความสนใจหรือมีความต้องการเรียนรู้ ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสนใจหรือความต้องการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยเป็นการเรียนรู้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล

2) การศึกษารวบรวมข้อมูล ชาวชุมชนได้มีการศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆที่ตนเองมีความสนใจและต้องการที่จะเรียนรู้ โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ในแต่ละกิจกรรม

3) การนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ ชาวชุมชนนำความรู้ที่ได้จากการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมที่ตนเองมีความสนใจมาประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นการนำความรู้ในเรื่องนั้นๆมาดำเนินการจัดการหรือนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง

4) การประเมินผลสำเร็จ ในการประเมินผลจากการเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม เป็นการประเมินผลหลังจากการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือดำเนินการ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการดำเนินการในช่วงก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้และหลังจากที่เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นแล้ว ว่าการดำเนินการนั้นได้ผลเป็นอย่างไร รวมทั้งการได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ในแต่ละกิจกรรมมาใช้หรือนำมาปฏิบัติ

2. การเรียนรู้ของชาวชุมชนที่ไม่ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ โดยเป็นการเรียนรู้ของชาวชุมชนส่วนหนึ่งที่ไม่ได้นำความรู้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1) สนใจหรือความต้องการเรียนรู้

2) การศึกษารวบรวมข้อมูล

3) การประเมินผล

การเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะมีความแตกต่างจากรูปแบบแรก คือ ไม่มีการนำข้อมูลมาทดลองหรือประยุกต์ใช้ โดยการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ได้เริ่มต้นจากการที่ชาวชุมชนมีความสนใจหรือมีความต้องการที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม และเมื่อได้เข้าไปเรียนรู้และได้รับการ

ถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้หรือวิทยากรที่รับผิดชอบในกิจกรรมนั้นแล้ว จากนั้นจึงมีการประเมินว่าตนเองยังไม่มีความพร้อมและไม่มีโอกาสที่จะนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนั้นมาปฏิบัติได้ อีกทั้งการได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ได้เข้าไปเรียนรู้นั้น อาจจะไม่เพียงพอที่จะนำความรู้เหล่านั้นไปดำเนินการได้ จึงทำให้บุคคลเหล่านี้เมื่อเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆแล้ว จะมีการตัดสินใจหรือประเมินก่อนการนำความรู้ไปทดลองปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ ว่าตนเองไม่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นการประเมินผลโดยปราศจากการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้

6.1.5 ปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ปัจจัยภายใน

1. โครงสร้างของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง โดยโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ 1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงหรือฝ่ายบริหาร ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ 2) สภาผู้นำชุมชนไม้เรียงหรือฝ่ายปฏิบัติงาน มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงในรูปแบบนี้ทำให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีความคล่องตัวมากขึ้น เนื่องจากมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน

2. ด้านระบบการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ระบบการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติในแต่ละกิจกรรม เป็นการเอื้อและเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนสามารถเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมได้ ทำให้ชาวชุมชนมีความสะดวกและสามารถเข้าถึงกิจกรรมต่างๆได้ง่าย

3. ผู้นำชุมชนและคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสนับสนุนและเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง โดยนายประยงค์ รณรงค์ ผู้นำชุมชนไม้เรียงและประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มการดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน และคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงและสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง โดยคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงได้ทำหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน สภาผู้นำชุมชนไม้เรียงได้ทำหน้าที่ในการดำเนินการสำรวจข้อมูลของชุมชน และนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางในการดำเนินการ นอกจากนี้ตัวแทนจากสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงส่วนหนึ่งยังได้ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ซึ่งในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้น

จะต้องอาศัยความรู้หรือภูมิปัญญาของตัวแทนจากสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงดังกล่าวในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละกิจกรรมให้แก่ชาวชุมชน เพื่อให้แต่ละกิจกรรมสามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆที่มีในชุมชนนั้นจะต้องมีการผนวกความรู้ระหว่างความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชนและความรู้ทางด้านวิชาการเข้าด้วยกัน

4. **ด้านการเงิน** ในการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น จากการศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงไม่ได้มีการแสวงหารายได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยเงินทุนหรืองบประมาณที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ประสานขอความช่วยเหลือด้านการเงินและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆมาใช้ในการดำเนินการ เช่น กองทุนทางสังคม(SIF) การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) เป็นต้น เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้

5. **วัสดุอุปกรณ์** เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนในกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้นมีเพียงพอและพร้อมใช้ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้การดำเนินการดังกล่าวมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน ประกอบไปด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ ภาชนะ ไม้กวาด หัวเชื้อ N70 ผงฟอง หัวน้ำหอม ซึ่งเครื่องมือและอุปกรณ์ดังกล่าวนี้ทำให้กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือนมีความพร้อมที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนได้ทันทีและช่วยให้การดำเนินกิจกรรมมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. **การจัดการ** การบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้หรือฐานฝึกภาคปฏิบัติ ได้มีการวางแผนปฏิบัติงานโดยมีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นระดับบุคคล ซึ่งผู้ที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมสามารถที่จะดำเนินการในระดับบุคคลได้หรือเป็นการดำเนินการในระดับธุรกิจส่วนตัว แต่จะมีการเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังทำให้กิจกรรมต่างๆสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างถาวร

ปัจจัยภายนอก

1. **ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม** ความสัมพันธ์ของชาวชุมชนไม่เรียงเป็นความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันในเชิงความสัมพันธ์ทางเครือญาติซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม ที่มีส่วนช่วยให้การดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถทำให้ชาวชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวชุมชนได้ง่ายขึ้น เป็นเอื้อให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. **ปัจจัยทางเศรษฐกิจ** พบว่าการมีรายได้ไม่แน่นอนของชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพหลักคือการทำสวนยางพารา เนื่องมาจากการกำหนดราคารายพารานั้นมาจากตลาดโลก จึง

ถือเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการกำหนดกิจกรรมต่างๆขึ้น เพื่อเป็นการแสวงหาอาชีพเสริมที่เป็นแหล่งรายได้อีกช่องทางหนึ่งในชุมชนและสามารถดำเนินการต่างๆได้ เพื่อต้องการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการมีรายได้ไม่แน่นอนของชาวชุมชนจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา

3. ปัจจัยด้านนโยบาย พบว่าการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่เกิดขึ้นในช่วงแผนแม่บทชุมชนในระยะที่ 1 (พ.ศ.2540-2544) ได้เริ่มมีการดำเนินการพร้อมๆกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ซึ่งการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ในช่วงเวลาขณะนั้น ที่ได้เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้เป็นฐานหลักในการดำเนินการ ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชนในขณะนั้น ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้ตรงกับความต้องการของชาวชุมชน โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และมีหน่วยงานต่างๆจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนในส่วนที่ชุมชนต้องการ

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษา พบว่าศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นองค์กรชุมชนที่ได้มีการดำเนินการจัดการความรู้ โดยเป็นการนำความรู้ต่างๆที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนและความรู้จากภายนอกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม อาทิ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู การแพทย์แผนไทย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้(Knowledge Management) ของวิจารณ์ พานิช (2547: 5-6) และบุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547: 23) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดขององค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้างการรวบรวม แลกเปลี่ยน เป็นต้น โดยในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ประกอบด้วยขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินการจัดการความรู้ อันประกอบด้วย การสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ และการถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ของยุทธนา แซ่เตียว ที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 1) การสำรวจและวางแผนความรู้ เป็นการสำรวจสถานะปัจจุบันในเรื่องความรู้ภายในองค์กรเป็นเช่นไร 2) การพัฒนาความรู้ คือ การทำการใดๆเพื่อให้ได้ความรู้เข้ามาในองค์กร การพัฒนาให้เกิดความรู้ภายในองค์กร 3) การถ่ายทอดความรู้และการแบ่งปันความรู้ คือ การแพร่กระจายไปสู่บุคลากรที่เป็น

เป้าหมาย รวมทั้งการศึกษาของกานต์สุดา มาฆะศิริานนท์ (2546: 33-41) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรเอกชน ผลการศึกษาพบว่า องค์กรที่จะจัดการความรู้ได้สำเร็จต้องดำเนินการหลายขั้นตอน ซึ่งมีขั้นตอนหลักๆที่สำคัญ คือ 1) การกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ 5) การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์

จากการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้ทำให้เกิดความรู้ต่างๆขึ้นมากมาย ซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้น ได้มีความสอดคล้องกับประเภทความรู้ที่วิจารณ์ พานิช (2546: 14) ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 3 ประเภท ตามแหล่งที่มาของความรู้ คือ

1) ความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ได้แก่ ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ของชาวชุมชน อาทิ ความรู้ในเรื่องการปลูกพืชผัก การทำปุ๋ยหมัก ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงปลา ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงไก่ ความรู้ในเรื่องการนวดแผนไทย การต่อกระดูก เป็นต้น ความรู้ทางด้านวิชาการหรือทฤษฎีต่างๆของนักวิชาการ รวมทั้งความรู้จากองค์กรชุมชนอื่นๆ เช่น ความรู้ในเรื่องการเพาะเห็ด ที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้นำมาสนับสนุนความรู้เพิ่มเติมของชุมชน

2) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้รวบรวมองค์ความรู้ต่างๆไว้ในรูปแบบของหนังสือหรือเอกสารต่างๆ อาทิ คู่มือสมุนไพรที่เป็นอาหารและอาหารที่เป็นยา คู่มือการนวดเพื่อสุขภาพ คู่มือการทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น เพื่อใช้สำหรับถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับชาวชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง

3) ความรู้แฝง (Embedded Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้แก่ การรู้จักตัวเอง ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการดำเนินการสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ทำให้ชุมชนได้รู้จักตัวเองมากขึ้น คือรู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชาวชุมชน และความรู้ที่เกิดจากการผนวกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาและความรู้ด้านวิชาการเข้าด้วยกัน ซึ่งก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นในชุมชน

ในการดำเนินการจัดการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ปัญหาหรือการสำรวจความต้องการ 2) การเตรียมการหรือการวางแผน 3) การดำเนินกิจกรรม 4) การประเมินผล สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ ((ม.ป.ป.): 16-21) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสำรวจความต้องการ 2) ขั้นเตรียมการ 3) ขั้น

ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ชั้นประเมินผล 5) ชั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ แต่กระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้นประกอบด้วย 4 ขั้นตอน โดยไม่มีขั้นตอนที่ 5 คือ ชั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งขั้นตอนนี้จะอยู่ในส่วนของการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่ได้นำความรู้จากแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ โดยการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่เกิดขึ้นมี 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้ของชาวชุมชนที่มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการ ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนรู้ ดังที่สุพันซ์ ดันศรีวงษ์ (อ้างใน ไหมสุหรี อีสภาค, 2548: 19) ได้แบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ชั้นสนใจ 2) ชั้นศึกษาข้อมูล 3) ชั้นนำข้อมูลมาทดลองใช้ 4) ชั้นประเมินผลสำเร็จ แต่ในการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่ไม่ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมไปทดลองปฏิบัติหรือดำเนินการนั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน โดยไม่มีขั้นตอนที่ 3 คือ ชั้นการนำข้อมูลมาทดลองใช้

จากการศึกษาองค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการขององค์กรชุมชนที่มีการจัดตั้งหรือมีการรวมกลุ่มโดยชาวชุมชน เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชาวชุมชน เรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการของชาวชุมชน เพื่อชาวชุมชนเอง ซึ่งมีองค์กรชุมชนเป็นฐานหลักสำคัญในการดำเนินการต่างๆ โดยในการดำเนินการต่าง ๆ นั้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในส่วนของจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ได้มีการเปิดโอกาสหรือสนับสนุนให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้การดำเนินการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของชาวชุมชนได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามในประเด็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ พบว่าการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผลหรือสรุปบทเรียนยังมีการมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย

6.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

6.3.1 ข้อเสนอแนะระดับแนวคิด

1) องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของชาวชุมชน เพื่อร่วมกันดำเนินการในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหา การตอบสนองความต้องการของชาวชุมชน หรือการพัฒนาเรื่องต่างๆในชุมชน ซึ่งถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากสมาชิกในองค์กรชุมชน ต่างก็คือตัวแทนของชาวชุมชน ทำให้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้น เรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการของชาวชุมชน เพื่อชาวชุมชนเอง ดังเช่นกรณีศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงที่เป็นองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นของชุมชนไม้เรียงและมีบทบาทสำคัญ

ในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้แต่ละชุมชนมีการดำเนินการรวมกลุ่มกันในรูปขององค์กรชุมชน เพื่อก่อให้เกิดเป็นพลังในการจัดการกับปัญหาที่มีอยู่ของแต่ละชุมชนได้

2) การจัดการความรู้เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ที่ต้องการความรู้ในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตามสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆที่ต้องการได้โดยสะดวก เป็นการดำเนินการนำความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนหรือความรู้จากภายนอกชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยในการดำเนินการจัดการความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนนั้น จะช่วยป้องกันการสูญหายไปของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และเมื่อมีการนำความรู้ต่างๆมาทำการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ให้กับบุคคลอื่นๆในชุมชน รวมทั้งเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชุมชน ยิ่งเป็นการทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ต่อไปในการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้แต่ละชุมชนมีการจัดการความรู้ขึ้น โดยเริ่มต้นจากการจัดการความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งเป็นให้ความสำคัญกับความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยในการดำเนินการนั้นควรจะเริ่มต้นจากการสำรวจความรู้ภายในชุมชนก่อน ว่าภายในชุมชนนั้นมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง จากนั้นจึงนำความรู้ดังกล่าวมาสร้างเป็นองค์ความรู้ในเรื่องนั้นๆขึ้นในชุมชน เพื่อที่จะดำเนินการถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ในเรื่องต่างๆให้แก่ชาวชุมชนต่อไป อีกทั้งยังทำให้ชาวชุมชนสามารถที่จะเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆได้โดยสะดวก

3) กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ดังเช่นกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงนั้น ได้มีการดำเนินกิจกรรมโดยการจัดการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ ทำให้ชาวชุมชนได้รับความรู้และมีความรู้ในเรื่องต่างๆมากขึ้น และสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้ เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การปฏิบัติหรือการดำเนินการที่มีอยู่เดิม ดังนั้นจึงควรมีการสนับสนุนให้แต่ละชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยชาวชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน เพื่อให้แต่ละชุมชนเกิดการเรียนรู้ขึ้น และสามารถนำไปสู่การพัฒนาของแต่ละชุมชน

6.3.2 ข้อเสนอแนะระดับชุมชน

1) ในการดำเนินการจัดการความรู้หลังจากที่มีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันความรู้ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียงทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงควรที่จะดำเนินการสำรวจและกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ใหม่เป็นระยะๆ เพื่อจะได้ทราบว่าในชุมชนนั้นมีความรู้ในเรื่องใดเพิ่มเติมเข้ามา และเป็นความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนนอกเหนือจากความรู้ต่างๆที่เคยได้ทำการสำรวจก่อนหน้านี้ โดยทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจะได้นำความรู้ต่างๆที่เกิดขึ้นมาใหม่ในชุมชนมาใช้ในการดำเนินการจัดการความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนต่อไป

2) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงควรส่งเสริมให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆขั้นตอนของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง นอกเหนือจากการมีส่วนร่วมในรูปแบบของสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง เพื่อให้ชาวชุมชนเกิดการรับรู้และตระหนัก รวมทั้งเข้าใจในการดำเนินการต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะในขั้นตอนของการประเมินผลหรือสรุปบทเรียนต่างๆที่เน้นการเรียนรู้ของชุมชน

3) ในการดำเนินการวิเคราะห์ปัญหาหรือสำรวจความต้องการนั้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงควรจะมีการดำเนินการสำรวจข้อมูลในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชาวชุมชนที่มีอยู่ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยให้อุศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถดำเนินการตอบสนองปัญหาและความต้องการของชาวชุมชนที่มีอยู่ในขณะนั้นได้

4) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงควรมีการสนับสนุนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นของชาวชุมชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงโดยผ่านเวทีชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงควรมีการดำเนินการสร้างผู้นำใหม่ๆให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงในด้านการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้มีความต่อเนื่อง เนื่องจากผู้นำใหม่ที่จะเกิดขึ้นนี้จะเป็นผู้ที่เข้ามาปฏิบัติบทบาทในการดำเนินการต่อจากผู้นำในรุ่นปัจจุบัน

6.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

จากการศึกษาเรื่ององค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าในการดำเนินการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงนั้น โดยส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะมีผู้ชายจำนวนมากกว่าผู้หญิง ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับมิติหญิง-ชาย ทั้งในการดำเนินการขององค์กรชุมชนรวมทั้งการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ. 2548. ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- กานต์สุตา มามะศิริรานนท์. 2546. การนำเสนอระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรภาคเอกชน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- การจัดการความรู้. 2549. การจัดการความรู้[Online]. แหล่งที่มา:
<http://www.disaster.go.th/html/development/data/PMQA.doc>[11 มกราคม 2549]
- การจัดการความรู้. 2549. การจัดการความรู้[Online]. แหล่งที่มา:
<http://www.odi.stou.ac.th/ODI/Mydream/KM J.htm>[11 มกราคม 2549]
- การจัดการความรู้คืออะไร. 2549. การจัดการความรู้คืออะไร[Online]. แหล่งที่มา:
<http://www.qa.su.ac.th/information/news/km KPI 470514.htm>[11 มกราคม 2549]
- คู่มือศึกษา ชุมชนวิชาชีพและพัฒนาแผนแม่บทและแผนยุทธศาสตร์ชุมชน. (ม.ป.ป.). คู่มือศึกษา
ชุมชนวิชาชีพและพัฒนาแผนแม่บทและแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ตำบลไม้เรียง อำเภอ
ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (ม.ป.ท.).
- เฉลิมศักดิ์ บุญนำ. 2543. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงในการพัฒนาชุมชน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมศักดิ์ บุญนำ. 2546. คนจนในธุรกิจยางพารา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
ชาชีวัฒน์ ศรีแก้ว. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2544-2545.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พ.ศ.พัฒนา.
- ชุมพล พูลศิริ. 2550. การประเมินเชิงศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงจากปราชญ์ชาวบ้านเจ้าของรางวัล
แมกไซไซ(คุณครูประยงค์ รัตนรงค์). วารสารเศรษฐกิจการเกษตร 53 (มีนาคม): 8-14.
- ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู. 2545. แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2544-2545. (ม.ป.ท.)
- คารณี รักดี. 2540. การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- คำริ บุญชู. 2546. กระบวนการเรียนรู้. วารสารวิชาการ 6 (กันยายน): 17.

- ตฤณ สุขนวล. 2545. วิถีไท วิถีทางสู่ชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพมหานคร: รวมพรรณสน์.
- ทีศนา แจมมณี และคณะ. 2545. กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหา
ข้อใจ. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ธีระพล อรุณะกสิกร, ศภาพร ลิ้มมณี, ไพฑูรย์ นาคน้ำ และสุรียกานต์ ชัยเนตร. 2540.
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร. 2546. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. 2546. การจัดการสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์
เพรส.
- นำทิพย์ วิภาวิน. 2547. การจัดการความรู้กับคลังความรู้. กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์ พรินติ้ง แมส
โปรดักส์.
- บุญดี บุญญากิจ, นงลักษณ์ ประสพสุขโชคชัย, ดิสพงษ์ พรชนกนาด และปรียวรรณ วรรณล้วน.
2547. การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิต
แห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. 2535. รวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม : แนวคิดและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2542. แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานหมอ
ชาวบ้าน.
- ประสาธ อิศรปรีดา. 2520. ธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้. มหาสารคาม: ภาควิชาการแนะ
แนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- ประสิทธิ์ สัจจงพงษ์. 2549. การจัดการความรู้[Online]. แหล่งที่มา:
<http://hpc6.anamai.moph.go.th/KM/manage/manage.doc>[11 มกราคม 2549]
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2548. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์
ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พันธณีย์ วิหคโต. 2547. กระบวนการเรียนรู้. วารสารวิชาการ 7 (กรกฎาคม-กันยายน): 40.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร(อบอุ้น). 2548. นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน และการพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พจนา เอื้องไพบูลย์. 2546. การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต. ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547. การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

ฝ่ายวิชาการ บริษัทสกายบุ๊กส์ จำกัด. 2545. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์.

มณีรัตน์ มิตรปราสาท. 2539. การก่อตัวขององค์กรประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุทธนา แซ่เตียว. 2547. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้: สร้างองค์กรอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

วจิรา เดชารัตน์. 2547. กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลคอกทราย อำเภอดำรงราษฎร์ จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. ภาควิชารัฐ ประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรางคณา วงศ์มหาชัย. 2535. บทบาทของผู้นำชุมชนในการพัฒนาองค์กรประชาชน : ศึกษาเฉพาะ กรณี การพัฒนาองค์กรประชาชนระหว่างชุมชน ของมูลนิธิพัฒนาอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์. 2545. การประเมินผลโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โครงการฝึกอบรม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. 2546. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อมรินทร์.

วิจารณ์ พานิช. 2547. สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนัก นโยบายและแผนการศึกษา.

วีระพงษ์ กิมาคม. 2549. การจัดการความรู้[Online]. แหล่งที่มา:

<http://www.itmc.tsu.ac.th/paper/it001.doc>[11 มกราคม 2549]

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร,กรมวิชาการ. (ม.ป.ป.). การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ.

สุพจน์ แสงเงิน, วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ, มณีรัตน์ ลิ่มสืบเชื้อ, ชุตินา แสงเงิน และสมชาย สมาน ตระกูล. 2546. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน : ศึกษากรณี ชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุริยนต์ สุวรรณราช, สรณีย์ ฉันทะวิบูลย์, สุภาภรณ์ หาญทอง และอรพรรณ สุทธิพิทักษ์. 2544. เวทีผลงานการมีส่วนร่วมของพลเมือง. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

- สุวีรัตน์ กฤษณะรังสรรค์. 2540. การจัดการป่าขององค์กรชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติ ศึกษากรณี หมู่บ้านก้อทุ่ง ตำบลก้อ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. 2548. เครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- สนธยา พลศรี. 2545. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สมพันธ์ เตชะอธิก, วิเชียร แสงโชติ, มานะ นาคำ และอนิษฐ์ ป็องภัย. 2540. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศรี จินะวงษ์. 2544. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาสัตตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2542. ภาพรวมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย. (ม.ป.ท.)
- สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540. รายงานผลการพัฒนาประเทศไทยในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539. (ม.ป.ท.)
- สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2545-2549 สรุปสาระสำคัญร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร.
- สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554. (ม.ป.ท.)
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2539. การศึกษารูปแบบการพัฒนาโครงการสุพรรณบุรี : พื้นฐานของการปกครองท้องถิ่น. (ม.ป.ท.)
- ไหมสุหรี อีสภาค. 2548. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครัวเรือนในการจัดการมูลฝอย โดยเริ่มต้นจากโรงเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดโคกสมานคุณ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อดุลย์ วังศรีคุณ. 2543. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาสัตตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิรักษ์ ยอดมณี. 2546. การพึ่งตนเองของชุมชนไม่เรียง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 2 19-20

ชั้นวาคม: 1.

อุทุมพร อินทจักร์. 2546. การศึกษาแบบแผนและกระบวนการการเรียนรู้และการปรับตัวของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมภายใต้โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำภา จันทร์ทากาศ และคณะ. 2545. โครงการศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าดำน ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

Baker, L.M. 1994. Learning and Behavior. New York: Macmillan College.

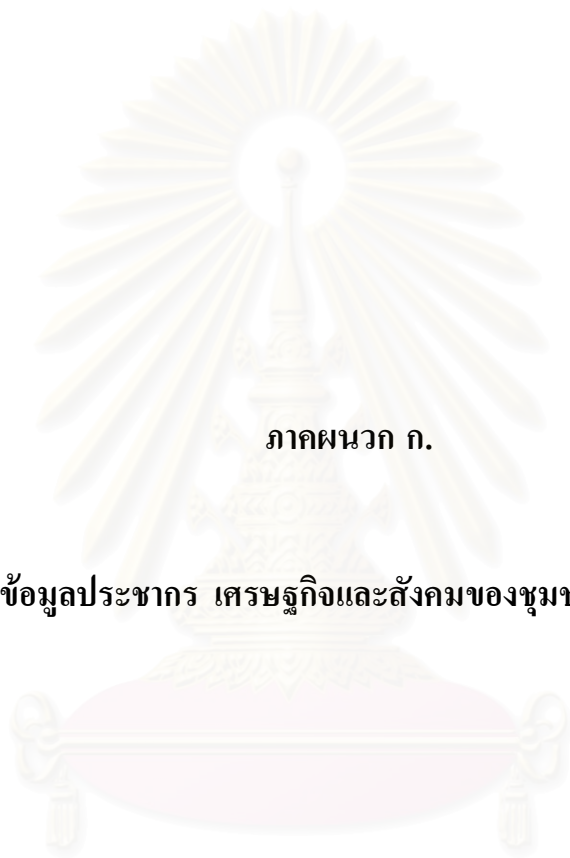
Garvin, D.A. 1993. Building Learning Organization. Harvard Business Review July-August: 78-91.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ข้อมูลประชากร เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนไม้เรียง

1. ประวัติความเป็นมา

ตำบลไม้เรียงตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาขุนยี่ แต่เดิมเรียกว่า “ทุ่งดอกไม้” เพราะในทุ่งเป็นป่าละเมาะมีดอกไม้ขึ้นตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อถึงฤดูแล้งเกิดไฟไหม้คามทุ่งทุกปี ชาวบ้านจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ทุ่งไฟไหม้” ต่อมาประมาณปีพ.ศ.2440 มีราษฎรอพยพเข้ามา มากขึ้น ได้มีการหักร้างถางป่าเพื่อทำไร่ ทำสวน ทุ่งดอกไม้จึงกลายเป็นทุ่งนา ชื่อทุ่งดอกไม้จึงหายไป ด้วยเหลือแต่ “ทุ่งไฟไหม้” ต่อมาเพี้ยนเป็น “บ้านไฟไหม้”

ต่อมาชุมชนขยายตัวเพิ่มขึ้น มีจำนวนประชากรมากพอที่จะตั้งเป็นตำบลได้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอำเภอฉวางจึงได้เดินทางมาสำรวจพื้นที่ผ่านทุ่งนาแถบบ้านเกาะเหวียง เมื่อหันไปทางเขาขุนยี่เห็นทิวไม้ขึ้นเรียงรายกันเป็นแถวจากริมทุ่งไปจรดยังยอดเขา ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติดูแล้วเป็นระเบียบสวยงามมาก จึงได้เสนอชื่อในที่ประชุมอำเภอและเห็นชอบให้ตั้งชื่อตำบลว่า “ไม้เรียง” ตั้งแต่นั้นมา

2. สภาพทั่วไปของชุมชน

2.1 สถานที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนไม้เรียง ตั้งอยู่ในตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาแล้วค่อยลาดต่ำลงมาถึงกุ่มน้ำตาปี ซึ่งมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลกะเปียดและตำบลนาเขลิยง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลนากะชะและตำบลฉวาง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลนาแวงและตำบลไสหรี อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลคลองเต อำเภอถ้ำพรรณรา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 การปกครอง

ตำบลไม้เรียงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งไหม้
- หมู่ที่ 2 บ้านหนองหาด
- หมู่ที่ 3 บ้านทานพอ

หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายแก้ว

หมู่ที่ 5 บ้านหนองท่อม

หมู่ที่ 6 บ้านกันละ

หมู่ที่ 7 บ้านหนองม่วง

หมู่ที่ 8 บ้านหนองตรุด

หมู่ที่ 9 บ้านตรอกไม้แดง

หมู่ที่ 10 บ้านควนนนท์

และมีรูปแบบการปกครอง 2 รูปแบบ คือ

1. เทศบาลตำบลไม้เรียง มีเขตการปกครองจำนวน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 8

2. องค์การบริหารส่วนตำบลไม้เรียง มีเขตการปกครองจำนวน 8 หมู่บ้าน

3. สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

3.1 สภาพเศรษฐกิจ

ชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตเหมือนกับชาวใต้ที่มีแหล่งที่ตั้งชุมชนตามไหล่เขาต่างๆไป ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจรายได้ของชาวชุมชนส่วนใหญ่ได้มาจากการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งมีการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นภูเขา ส่วนพื้นที่ราบก็จะมีการทำสวนผลไม้และทำนา ในการประกอบอาชีพของชาวชุมชนไม้เรียงได้ประกอบด้วยอาชีพต่างๆดังนี้

- อาชีพทำการเกษตร (ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้) ร้อยละ 70
- อาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 10
- อาชีพรับจ้าง/พนักงานเอกชน ร้อยละ 8
- อาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 5
- อาชีพเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 4
- อาชีพอื่นๆ ร้อยละ 3

3.2 สภาพสังคม

1) ประชากร

จากข้อมูลที่ทำกรปกครอง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ตำบลไม้เรียงมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 5,303 คน แบ่งเป็นประชากรชายจำนวน 2,576 คน ประชากรหญิงจำนวน 2,727 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,476 ครัวเรือน

ตารางแสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนในตำบลไม้เรียง

ตำบล	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน
	ชาย	หญิง	รวม	
ไม้เรียง	2576	2727	5303	1476

ที่มา : ที่ทำการปกครอง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน พ.ศ.2549)

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีสถาบันหรือองค์กรศาสนาเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและศูนย์รวมเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจดังนี้

- วัดจำนวน 2 แห่ง คือ วัดหาดสูง และวัดไม้เรียง
- สำนักสงฆ์ป่าช้าปากหลาม

2) การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวชุมชนไม้เรียงจากอดีตถึงปัจจุบัน จะมีลักษณะของบ้านเรือนแบบกระจุก กล่าวคือ มีบ้านเรือนของหมู่บ้านเครือญาติอยู่บริเวณเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการไปมาหาสู่หรือการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ต่อมาชาวชุมชนไม้เรียงมีมากขึ้นจึงมีการขยายเข้าป่าด้วยการบุกเบิกป่าสงวนที่บริเวณเทือกเขา มีการแผ้วถางเป็นที่ทำกินควบคู่ไปกับเส้นทางคมนาคมที่มีความสะดวกมากขึ้น

3) ระบบความสัมพันธ์

ชาวชุมชนไม้เรียงตั้งแต่ดั้งเดิมมีลักษณะเป็นเครือญาติ ที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษที่บุกเบิกชุมชนมา 4 ตระกูล คือ ทรฤทธิ์ โนวัฒน์ อุบล และไม้เรียง และมีการขยายตัวเติบโตขึ้นจากการแยกและขยายครอบครัวของลูกหลานชาวไม้เรียง ทำให้ชุมชนไม้เรียงมีระบบความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ ซึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน

3.3 ด้านวัฒนธรรม

ประเพณีท้องถิ่นของชาวชุมชนไม้เรียงที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องนั้น ได้แก่

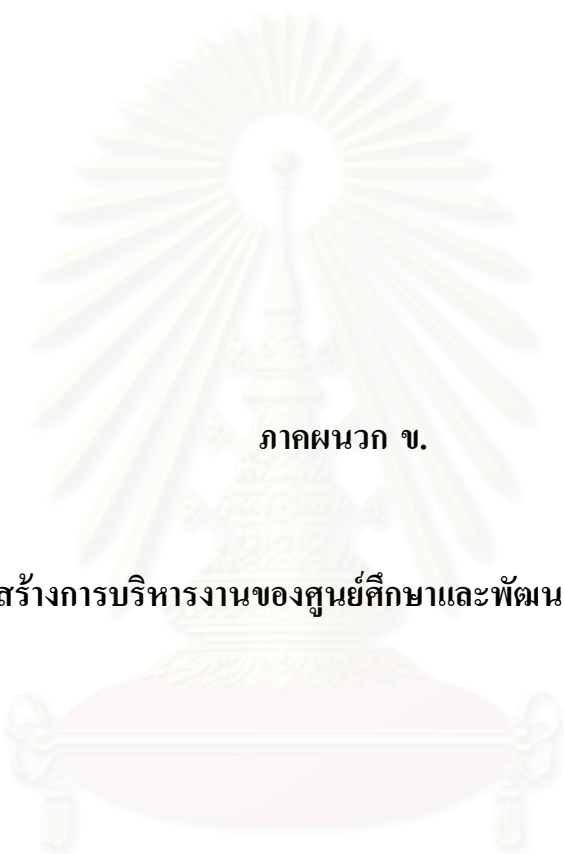
- ประเพณีวันสงกรานต์ กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ ขบวนแห่นางสงกรานต์ พิธีทางศาสนา การประกวดนางสงกรานต์ การแข่งขันกีฬาสากลและกีฬาพื้นบ้าน การแสดงและมหรสพ เป็นต้น

- การทำบุญตักบาตรวันเข้าพรรษา
- ประเพณีวันสารทเดือนสิบ

- ประเพณีวันลอยกระทง ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสอง กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การประกวดกระทง พิธีกรรมทางศาสนา การประกวดนางนพมาศ การแสดงและมหรสพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ

- 1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
- 2) สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง

1) คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ประกอบด้วย คณะกรรมการ 9 คน ได้แก่

1. นายประยงค์	รณรงค์	ประธาน
2. นายอุทัย	ธฤทธิ	รองประธาน
3. นายอารมณ	ราชพิบูลย์	กรรมการ
4. นายขจร	ทิพาพงศ์	กรรมการ
5. นายมาโนชย์	พรหมคุ้ม	กรรมการ
6. นางเพียงเพ็ญ	ศรีธรรมสิทธิ์	กรรมการ
7. นายสมควร	ทิพย์สุวรรณ	กรรมการ
8. นายสุวัจน์	มณีมาศ	กรรมการและเลขานุการ
9. นางสาววัชรภรณ์	ไม้เรียง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

โดยในช่วงที่มีการริเริ่มก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ทางชุมชนได้มีการปรึกษากับทางการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) โรงเรียนในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียงมาร่วมพูดคุยกัน โดยบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีใจอาสาสมัครและเป็นผู้ที่มองเห็นปัญหาในชุมชนคล้ายๆกัน จึงทำให้เกิดเป็นกลุ่มแกนนำหลักขึ้นในชุมชน และจากนั้นจึงได้มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้นมา

คณะกรรมการทั้ง 9 คนนี้เป็นเพียงคณะกรรมการชุดใหญ่ และมีการแบ่งโครงสร้างอำนาจหน้าที่เหมือนโครงสร้างการบริหารงานทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธาน รองประธาน กรรมการ เลขานุการ เป็นต้น โดยคณะกรรมการทั้ง 9 คนนี้เปรียบเสมือนเป็นผู้บริหาร พี่เลี้ยง หรือผู้ที่คอยจัดการ ซึ่งทำหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน

2) สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ประกอบด้วย คณะกรรมการจากตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน รวม 40 คน โดยสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงนี้ได้มาจากการค้นหาอาสาสมัครจากทุกหมู่บ้านในตำบลไม้เรียงและการให้คนในชุมชนแนะนำว่าผู้ใดที่มีความเหมาะสม จากนั้นจึงมีการพูดคุย

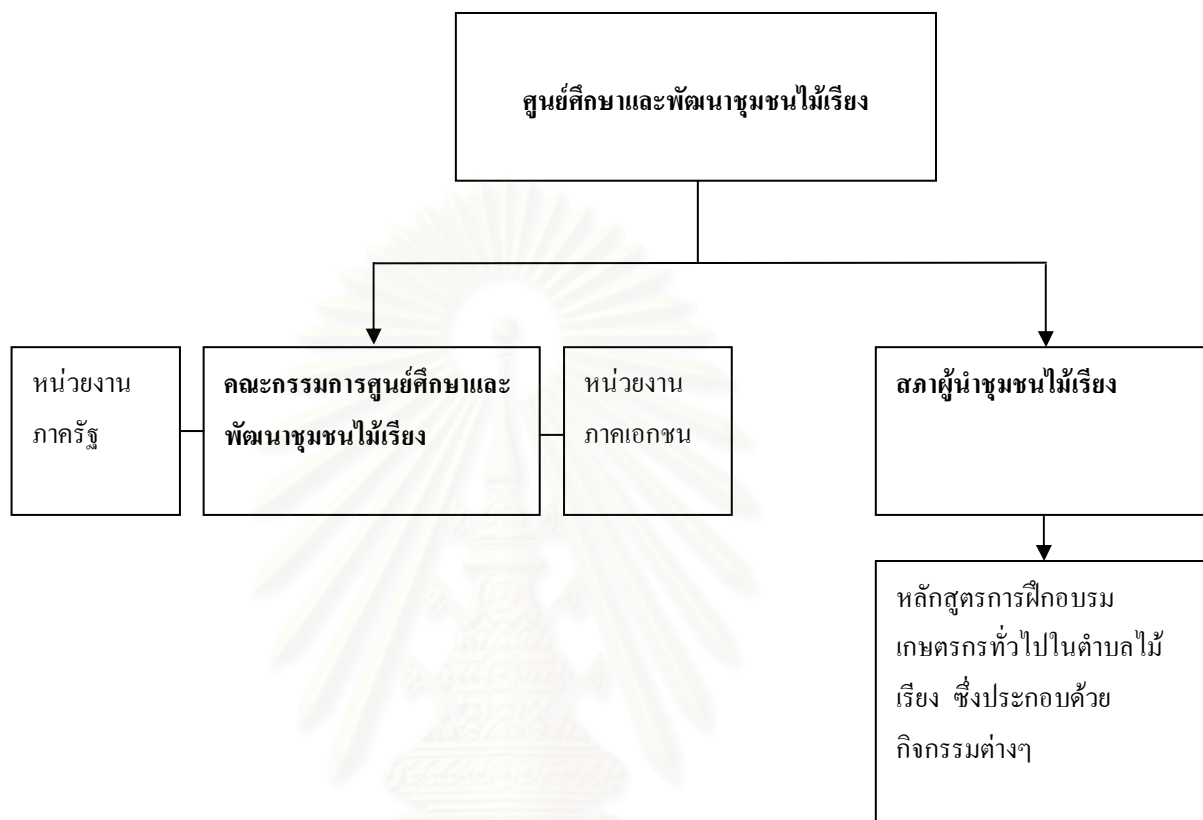
ชักชวนเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเข้ามาดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งในขณะนั้นตำบลไม้เรียงประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน(ต่อมาในระยะหลังหมู่ที่ 5 ได้มีการแยกพื้นที่ออกเป็นหมู่ที่ 10 ทำให้ปัจจุบันตำบลไม้เรียงประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน) จึงได้ผู้นำมาหมู่บ้านละ 5 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากหมู่บ้านต่างๆจำนวน 8 หมู่บ้าน รวม 40 คน(ขาดหมู่ที่ 3 ซึ่งเป็นชุมชนเมืองที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลไม้เรียง ไม่ได้เข้าร่วม) มาเป็นคณะกรรมการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งเรียกว่า สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง

สภาผู้นำชุมชนไม้เรียงเป็นคณะกรรมการที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนฝ่ายปฏิบัติงานหรือคณะกรรมการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง และเป็นผู้กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาและการพัฒนาต่างๆ โดยมีการดำเนินการสำรวจข้อมูลต่างๆของแต่ละครัวเรือนในชุมชน และนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาทำการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินการของชุมชน ซึ่งจากการดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนนั้น ได้ก่อให้เกิดศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม้เรียงขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการจัดการ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมต่างๆไปประกอบเป็นอาชีพรอง อาชีพเสริมได้ โดยในการดำเนินกิจกรรมต่างๆซึ่งเป็นหลักสูตรของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ทางสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงจะทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ในแต่ละกิจกรรมให้กับคนในชุมชนที่มีความสนใจในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ถือเป็นผู้นำในชุมชนที่มีความรู้ ประสบการณ์ หรือภูมิปัญญาในเรื่องนั้นๆ และได้มีการดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพแสดงโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

ประวัติผู้นำชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้นำชุมชน

นายประยงค์ ธรรงค์ เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนไม้เรียงในฐานะผู้นำชุมชนไม้เรียงและประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพัฒนาชุมชน จึงทำให้ได้รับรางวัลและการยกย่องจากหน่วยงานต่างๆมากมาย และในปี พ.ศ.2547 นายประยงค์ ธรรงค์ ได้รับการประกาศให้เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลแม่ไก่ไซ สาขาผู้นำชุมชน ประจำปี 2547 จากมูลนิธิธรรมอน แม่ไก่ไซ ประเทศฟิลิปปินส์

นายประยงค์ ธรรงค์ เกิดเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2480 ที่บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 5 ตำบลนาเกาะ อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช บิดาชื่อ นายห้วง ธรรงค์ มารดาชื่อนางแจ่ม ธรรงค์ มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน โดยนายนายประยงค์ เป็นพี่คนโต จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาเส ตำบลนาเกาะ สมรสกับนางแนบ ธรรงค์ เมื่อปีพ.ศ.2504 มีบุตรธิดา 5 คน คือ 1) นายเนาวรัตน์ ธรรงค์ 2) นายนรินทร์ ธรรงค์ 3) นางจริยา โชคประสิทธิ์ 4) นายสาธิต ธรรงค์ 5) นางสาวสุนิสา ธรรงค์ ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 9 ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช อาชีพหลักทำสวนยางพารา ทำสวนสมรม(สวนผสม) เป็นอาชีพรองและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมเช่นเดียวกับเกษตรกรทั่วไป

ชีวิตที่ผ่านมาของนายประยงค์ มีฐานะค่อนข้างยากจน หลังจากจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน โดยการรับจ้างทำงานทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ไม่ทำงานหนักงานเบา เช่น รับจ้างตัดไม้ ดูแลช้างลากซุงตามลำน้ำตาปี ทำแร่ดีบุก จากชีวิตที่ลำบากนี้เอง ทำให้ได้เรียนรู้ ได้เห็นการต่อสู้ที่แย่งชิงผลประโยชน์ และได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน ระบบ การประกอบอาชีพ การดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด และการมีโอกาสไม่เท่าเทียมกัน ประกอบกับมีนิสัยใฝ่รู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จึงได้พัฒนาตนเองและกลายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมสำคัญในการแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องยางพารา โดยนายประยงค์ เห็นว่าคนภาคใต้ผูกพันกับยางพารามานานนับร้อยปี แต่ไม่มีความมั่นคงในอาชีพหลัก เนื่องจากผลผลิตขึ้นอยู่กับดิน ฟ้า อากาศ ราคาที่ขึ้นอยู่กับตลาดโลก ความมั่นคงขึ้นอยู่กับนโยบายรัฐบาล เกษตรกรชาวสวนยางไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางอนาคตของตนเองเลย จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของนายประยงค์ ในการมีบทบาทในฐานะผู้นำทางความคิดและผู้นำชุมชนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยได้เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2527 ซึ่งเป็นการพัฒนาอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยการระดมทุนในพื้นที่เพื่อก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราแผ่นอบแห้งขึ้นในชุมชน ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราสามารถกำหนดคุณภาพและราคาได้ด้วยตนเอง รวมทั้งทำให้ผลผลิตยางพาราที่ได้นั้นมีคุณภาพเดียวกัน และต่อมาได้ริเริ่มสร้างแผนแม่บทยางพาราฉบับประชาชนและแผนแม่บทยางพาราไทย โดยนายประยงค์ ได้

ร่วมมือกับเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมกลุ่มเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เรียนรู้ร่วมกัน กำหนดทิศทางเชิงนโยบายทั้งในแง่ของการกำหนดราคาขายได้เอง และคิดแปรูปยางพาราโดยการจัดตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราขนาดเล็กของชุมชนจำนวน 11 โรง ที่บริหารจัดการโดยชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันทำให้แผนแม่บทยางพาราได้รับการยอมรับจากรัฐบาลและแพร่หลายโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม นายประยงค์เห็นว่า การแก้ปัญหาเรื่องพาราเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาทุกอย่างในชุมชนได้ จึงได้มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้น เพื่อทำการศึกษารวมชุมชนในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ หนี้สิน ปัญหาและความต้องการของชุมชน และทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น เพื่อให้คนทั่วไปได้มีโอกาสเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการจะรู้ ซึ่งก็พบว่าความรู้มีอยู่ทั่วไปเพียงแต่ชุมชนขาดการจัดการความรู้เท่านั้น ชุมชนไม้เรียงจึงได้จัดทำหลักสูตรในการพัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพรอง มีอาชีพเสริม เช่น หลักสูตรการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ หลักสูตรการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด หลักสูตรการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง หลักสูตรการเพาะเห็ดด้วยเชื้อเห็ดขี้เถ้าไม้ยางพารา หลักสูตรการเพาะเลี้ยงสุกร หลักสูตรการผลิตของใช้ในครัวเรือน หลักสูตรการแปรรูปข้าว หลักสูตรการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ ซึ่งหลักสูตรอาชีพทั้ง 8 หลักสูตรนี้เป็นการเรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติจริง เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นจากความต้องการของชุมชน ภายใต้อุปกรณ์ที่จะทำอะไรต้องเรียนรู้ก่อนจึงจะทำ และทำในสิ่งที่รู้แล้ว และจากการดำเนินการดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนไม้เรียงได้กลายเป็นต้นแบบที่ชุมชนต่างๆ ได้นำไปเรียนรู้และนำไปปฏิบัติจำนวนมาก

นายประยงค์มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ออกสู่สาธารณชนให้มากที่สุด และเป็นเวลาอันยาวนานจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย จนเกิดกิจกรรมความร่วมมือระหว่างองค์กรขึ้นหลายกิจกรรม โดยเฉพาะเครือข่ายยมนา อันเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง 3 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ เครือข่ายกลุ่มอาชีพยางพารา เครือข่ายกลุ่มอาชีพไม้ผล และเครือข่ายผู้ที่ทำนา จึงมีอักษรย่อของเครือข่ายว่า “ยมนา” ซึ่งเครือข่ายยมนานี้ได้มีกิจกรรมร่วมกันที่สำคัญ คือ การสร้างโรงงานผลิตแป้งขนมจีนในนามบริษัทเครือข่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด และมีการนำข้าวคุณภาพดีราคาถูกจากชาวนาในกลุ่มน้ำปากพองมาแปรรูปเป็นแป้งขนมจีนจำหน่ายให้กับผู้ผลิตเส้นขนมจีนรายย่อยในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งเป็นสถานที่เรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรให้คุ้มค่าและเป็นต้นแบบวิสาหกิจชุมชน

ถึงแม้ว่านายประยงค์จะมีประสบการณ์ มีโอกาสที่จะหาผลประโยชน์ในการทำธุรกิจได้หลากหลาย แต่นายประยงค์กลับสละซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัว มุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดประสบการณ์และองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์กับคนรุ่นหลังตลอดเวลา โดยเน้นองค์ความรู้

5 ด้าน คือ องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร องค์ความรู้ด้านการจัดทำแผนแม่บทชุมชน องค์ความรู้ด้านการจัดการยางพารา องค์ความรู้ด้านวิสาหกิจชุมชน และองค์ความรู้ด้านการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน

จากการมีบทบาทในการดำเนินการดังกล่าวมา เป็นผลให้นายประยงค์ได้รับผลตอบแทนที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ นั่นคือ รางวัลแม็กไซไซ ในปี 2547 ซึ่งการได้รับรางวัลดังกล่าวนี้เป็นผลพวงมาจากการทำงานหนักมาตลอด 20 ปี โดยได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจในการค้นคว้าหาความรู้ ผลักดันความร่วมมือ การก่อตั้งองค์กรความร่วมมือในชุมชนขึ้น ซึ่งตรงนี้ได้นำไปสู่การเขียนแผนแม่บทชุมชนไม่เรียง การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจากปัญหาสู่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และก่อนที่จะได้รับรางวัลแม็กไซไซนั้น นายประยงค์ได้รับรางวัลและการยกย่องประกาศเกียรติคุณมากมายดังนี้

- ประกาศเกียรติคุณผู้นำอาชีพก้าวหน้า โดยคณะกรรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ปี 2530

- ประกาศเกียรติคุณคนดีศรีสังคม โดยคณะกรรมการคัดเลือกคนดี ปี 2537

- ประกาศเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี 2540

- ประกาศเกียรติคุณครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปี 2544

- ได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- ได้รับปริญญาพัฒนาชุมชนคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2547

- ได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีการศึกษา 2547

บทบาทหน้าที่ของนายประยงค์ รณรงค์ ในปัจจุบันเป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อสังคม(SIF) ธนาคารออมสิน คณะกรรมการบริหารโครงการเกษตรกรรมยั่งยืน (DANCED) คณะกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อนุกรรมการประสานงานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) ประธานคณะกรรมการบริษัทเครือข่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด (ธุรกิจชุมชน) ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง วิทยากรกลางด้านการพัฒนาชุมชน แผนแม่บทชุมชน วิสาหกิจชุมชน กรรมการบริหารสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรรมการวิทยาลัยการจัดการทางสังคม

ภาคผนวก ง.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

1. นายประยงค์	รณรงค์	ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง
2. นายจจร	ทิพาพงศ์	คณะกรรมการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง
3. นางสุจินต์	แจ่มจรัส	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
4. นายประภาส	สุพรรณ	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
5. นายศิริ	ชีวะ	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
6. นายสมคิด	บัวศักดิ์	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
7. นางสาวรวม	ถาวร	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
8. นางฟองผิว	พรหมเกิด	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
9. นายเกรียงศักดิ์	ชูชาติ	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง
10. นายสหัส	เลิศไกร	สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง

ผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ

- กิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ

1. นายเสรี	ศิริรัตน์
2. นางสมศรี	จิตเชี่ยว
3. นางศรีสุรราช	โอชารส
4. นายสุนทร	อุปลา
5. นางอรสา	เพาะปลูก
6. นางประนอม	ชรฤทธิ์

- กิจกรรมการแปรรูปข้าว

1. นายโกมล	ยะโส
2. นางเรณู	บุญญานุกูลกิจ
3. นายสถิตย์	จันทมาศ

- กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง

1. นายวันชัย	ศิริรัตน์
2. นายสุชาติ	ทิพย์สุวรรณ
3. นายปราชญา	พรหมแก้ว
4. นางสาวอุทัยวรรณ	แก้วแกมทอง

5. นางชัชฎาภรณ์ ชูถิ
6. นางอุตสาห์ สามประดิษฐ์

- กิจกรรมโรงเรียนม้งคุด

1. นางนัตตาภรณ์ โชติรุ่งโรจน์
2. นายสาธิต รณรงค์
3. นายนิยม แจ่มจรัส
4. นายอร่าม งามประดิษฐ์
5. นายเชิ่ขง แซ่บ่าง
6. นายอนันต์ สุวรรณโน

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง

1. นายประดิษฐ์ ขุนทอง
2. นายธรรมรัตน์ จินา
3. นายปรีชา เพ็ญสวัสดิ์
4. นายศิริ ชีวะ
5. นายอารมณั้ ราชพิบูลย์
6. นายสหัส เลิศไกร

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)คนในชุมชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ

1. นางจุไรวรรณ ไชยเสนา ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ
2. นางอรสา เพาะปลูก ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ
3. นางสุกัญญา เนาวกุล ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ
4. นางสุจิตรา สัมฤทธิ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการแพทย์แผนไทย สมุนไพรเพื่อสุขภาพ
5. นายอนันต์ สุวรรณโน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนม้งคุด
6. นายวศิน เรืองเสน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนม้งคุด
7. นางสาวปิยะนุช ทองด้วง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนม้งคุด
8. นางนัตตาภรณ์ โชติรุ่งโรจน์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนม้งคุด
9. นางเพียงเพ็ญ ศรีธรรมสิทธิ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง
10. นางยินดี รักร่วม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ภาคผนวก จ.

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคำถามในการสัมภาษณ์คณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

- ข้อมูลทั่วไปของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เช่น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงก่อตั้งขึ้นเมื่อไร ใครเป็นผู้ก่อตั้ง และก่อตั้งขึ้นเพื่ออะไร
- ในคณะทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงประกอบด้วยใครบ้าง และใครมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ
- ในการจัดกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีการประสานงานกันอย่างไร
- ปรัชญาในการเรียนรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงคืออะไร และเป็นอย่างไร รวมทั้งเกิดขึ้นได้อย่างไร
- เพราะเหตุใดจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมปรัชญาในการเรียนรู้ในภายหลัง
- จากปรัชญาดังกล่าวนั้นก่อให้เกิดกิจกรรมอะไรบ้างในชุมชน และมีกิจกรรมอะไรบ้างที่ได้ดำเนินการไปแล้วในชุมชน
- ก่อนที่จะเกิดกิจกรรมต่างๆที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้จัดทำขึ้น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการสำรวจหรือกำหนดสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ก่อนหรือไม่ อย่างไร
- เมื่อมีการสำรวจหรือกำหนดสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้แล้ว ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการดำเนินการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆหรือไม่ อย่างไร
- ในการดำเนินการข้างต้น ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆหรือความรู้ใหม่ๆหรือไม่ อย่างไร
- และเมื่อมีกิจกรรมต่างๆแล้ว ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้มีการถ่ายทอดหรือนำกิจกรรมต่างๆออกมาเผยแพร่ให้แก่ชาวชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชาวชุมชนอย่างไร และชาวชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมได้อย่างไร
- การที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆในชุมชนได้นั้นเป็นเพราะอะไร

แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ชาวชุมชนไม่เรียง

- ก่อนที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้น ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงได้ทำการสำรวจก่อนหรือไม่ อย่างไร ว่าชาวชุมชนอยากเรียนรู้หรืออยากรู้เรื่องอะไร

- ชาวชุมชนเข้าไปร่วมวางแผนกับทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียงด้วยหรือไม่ อย่างไร

- ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างไร

- เมื่อได้จัดกิจกรรมแล้ว ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้มีการติดตามผลจากการดำเนินกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร

- เมื่อชาวชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้จัดขึ้น ชาวชุมชนได้ประโยชน์อย่างไรจากการเข้าร่วมกิจกรรม และสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามในการสนทนากลุ่มกับสภาผู้นำชุมชน ไม้เรียง

- เพราะเหตุใดทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง จึงได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นมา และกิจกรรมต่างๆ ที่มีในชุมชนนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร

- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมาจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง

- เพราะอะไรศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง จึงสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนได้

- ในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไร

แนวคำถามในการสนทนากลุ่มกับชาวชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ

- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับชาวชุมชน

- เพราะเหตุใดท่านจึงเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้มีการดำเนินการจัดขึ้น

- ท่านได้ประโยชน์อะไรจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้มีการดำเนินการจัดขึ้น

- ท่านสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ได้มีการดำเนินการจัดขึ้น ไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ อย่างไร

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุจิรา วิจิตร เกิดวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2525 ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ในปีการศึกษา 2546 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย